

”Kun ne sanoo mulle aina, että ne on aikuis-
ten juttuja, niin ne on sitten lasten juttuja”
- kokemuksia alakouluikäisten lasten eroryh-
mistä

Myllyoja, Jaana

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”Kun ne sanoo mulle aina, et ne on aikuisten juttuja, niin ne on sitten lasten juttuja” - kokemuksia alakouluikäisten lasten eroryhmistä

Jaana Myllyoja
Yamk
Sosiaali- ja rikosseuraamusalan
johtaminen ja kehittäminen
Tammikuu, 2016

Jaana Myllyoja

”Kun ne sanoo mulle aina, että ne on aikuisten juttuja, niin ne on sitten lasten juttuja” - kokemuksia alakouluikäisten lasten eroryhmistä

Vuosi

2016

Sivumäärä

97 + 7 liitettä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten, vanhempien ja työntekijöiden kokemuksia lasten eroryhmistä Neuvokeskuksen ja Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen eroryhmissä. Lasten eroryhmät oli suunnattu 7 -12 -vuotiaille alakouluikäisille lapsille. Ryhmien rakenne pohjautui kahteen erilaiseen ryhmämalliin, mutta niissä oli paljon yhtäläisyyksiä. Suurin ero ryhmien välillä oli, että toisessa ryhmässä kokoontuivat rinnakkaiset vanhempien ryhmät, kun toisessa niitä ei ollut.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kuinka lasten eroryhmät vaikuttavat lapsiin ja mitä kehittämisen tarpeita ryhmissä on. Tarkoituksena oli myös selvittää työntekijöiltä kuinka lasten ikätaso on huomioitu ryhmissä. Aineisto kerättiin laadullisia menetelmiä käyttäen haastatteleamalla lasten eroryhmiin osallistuneita kahdeksaa lasta ja kuutta vanhempaa sekä kuutta lasten eroryhmiä ohjaavaa työntekijää teemamuotoisilla haastatteluilta. Aineisto rakentui kuudesta ryhmähaastattelusta ja yksilöhaastattelusta. Tutkimusasetelmana oli triangulaatio, kun aineistoa kerättiin kolmesta eri tiedon lähteestä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tulosten mukaan lasten eroryhmien vaikutuksesta lasten ja vanhempien välinen kommunikointi parantui, kun sekä vanhemmat että lapset rohkaistuivat ottamaan puheeksi eroon liittyviä asioita. Lapset oppivat nimeämään ja sanoittamaan eroon liittyviä tunteita, ja he saivat työkaluja erosta puhumiseen sekä keinoja tunteiden purkamiseen. He oppivat myös ymmärtämään omia reaktioitaan. Lasten saama vertaisuuden kokemus koettiin tärkeänä. Lapsia helpotti, kun he näkivät samassa tilanteessa olevia muita lapsia. Lapsille oli tärkeää, että heillä oli oma paikka, jossa käydä eroon liittyviä asioita läpi, ja ryhmän luottamuksellisuus. Ryhmässä lapset saattoivat puolueettomasti tuoda esille eroon liittyviä ajatuksia ja tunteita. Lasten ikätaso huomioitiin ryhmän ohjauksessa, ryhmän pituudessa ja ryhmässä käytettävissä menetelmissä. Menetelmät olivat toiminnallisia, kuten leikki, piirtäminen ja tarinat, joiden sisältämät metaforat, vertauskuvat ja samaistuminen olivat tärkeässä roolissa eroon liittyvien asioiden käsittelyssä. Haastatteluissa nousi esille, että toiminnallisuus oli lasten mieleen.

Selvityksen tulokset tukevat ajatusta, että lasten eroryhmillä voidaan auttaa lapsia sopeutumisessa vanhempien erotilanteessa. Kehittämisen tarpeena nähtiin vanhempien ottaminen enemmän mukaan työskentelyprosessiin, palveluiden saatavuuden ja markkinoinnin parantaminen sekä asenteisiin vaikuttaminen, jotta avun hakemiseen erotilanteessa suhtauduttaisiin myönteisemmin. Lähes kaikki vanhemmat ja lapset toivoivat, että lasten eroryhmien ryhmäkertoja olisi ollut enemmän. Vanhemmat toivoivat omia tapaamisia lasten ryhmäkertojen rinnalle tai tilaisuutta tavata toisia vanhempia muutoin lasten ryhmäkertojen yhteydessä. Lasten eroryhmistä tarvitaan lisää tutkimusta. Lasten kokemusten tutkimiseksi olisi hyvä kehittää lapsiystävällisiä tutkimusmenetelmiä.

Asiasanat: vertaistuki, vertaisryhmä, lasten eroryhmät, toiminnalliset menetelmät

Jaana Myllyoja

Observations of peer groups for primary-school-age children experiencing parental separation

Year	2016	Pages	97 + 7 appendices
------	------	-------	-------------------

Peer groups for children experiencing parental separation are the subject of this thesis. The purpose was to investigate primary-school-age children's, parents', and counselors' experiences of the peer groups organised by Neuvokeskus and Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys. The group structure was based on two different group models with a lot of similarities. The main difference between the two groups was that only the other had a parallel parents' group.

The aim of this study was to examine the experiences and find out the effects that the peer groups for children experiencing parental separation had on the children, and to identify any needs for development in the way the groups are organized. The purpose was also to find out how the children's age levels were taken into account by the counselors. The data was collected by using qualitative methods; by interviewing eight children, six parents and six counselors who had participated in the peer groups for children experiencing parental separation. The data was based on four group interviews and one individual interview. As the data was collected from three different sources, the method was triangulation. The data was analyzed by data based content analysis.

The findings suggest that the communication between parents and children improved. The children learned to recognize their emotions. They found words for describing their feelings and learned to express their feelings and thoughts related to parental separation. They also learned to understand their reactions. Getting to know other children who were in the same situation made it easier for the children to cope with the issue. According to the results of the study, it was very important for the children to have their own place to process parental separation and to share their experiences with the others. Also, the confidentiality of the group was proven to be very important for the children. It allowed them to share their thoughts and feelings about parental separation without being afraid of hurting their parents' feelings. The age levels of the children were taken into account in the duration of the peer group sessions and by choosing suitable methods. The applied methods were functional. The use of metaphors, fairy tales that enable identification, drawing and games were important tools for the children in processing parental separation.

The results suggest that peer group for children experiencing parental separation is effective in helping children cope with parental separation. The issues needing development were also identified. The issues include increasing parents' involvement in the process, improving the availability and marketing of the services, and changing attitudes so that getting help in divorce or separation situation would be usual and accepted. The most of the parents and children hoped that the peer group would have continued for a longer period of time. The parents also wished that there could be a parallel parents' group or an opportunity to meet with the other parents. More research is needed and suitable methods for the purpose of doing research on children should be developed.

Keywords: peer support, peer group, peer groups for children experiencing parental separation, functional methods

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Lapsi ja vanhempien ero	9
2.1	Erojen yleisyys	9
2.2	Eron vaiheet ja eron jälkeinen huoltajuus.....	9
2.3	Kehityopsykologinen näkökulma	10
2.3.1	Lapsen psykososiaalinen kehitys	10
2.3.2	Ikätason vaikutus reagointiin.....	11
2.4	Lapsen tukeminen.....	13
2.4.1	Erosta kertominen.....	14
2.4.2	Lapsen näkökulman huomioiminen.....	14
2.4.3	Yhteistyövanhemmuus.....	15
2.5	Lapsen luontaiset keinot käsitellä vaikeita asioita.....	17
2.5.1	Kuvailmaisu.....	17
2.5.2	Leikki	18
2.5.3	Sadut ja tarinat.....	18
3	Vertaisuus ja vertaistuki	21
3.1	Vertaisuus	21
3.2	Vertaistuki.....	21
3.2.1	Vertaistuen määrittelyä.....	22
3.2.2	Vertaistuen asema	22
3.2.3	Vertaisryhmätoiminnan jaottelua	23
3.2.4	Vertaisryhmien vaikutuksia	24
3.3	Lasten vertaisryhmät	25
3.3.1	Lasten vertaisryhmien erityispiirteitä	26
3.3.2	Lasten eroryhmät.....	27
3.4	Lasten vertaisryhmät Ruotsissa	28
3.5	Tutkimuksia vanhempien eron kokeneiden lasten vertaisryhmistä	29
4	Yhteistyökumppaneina Neuvokeskus ja sen koordinoima yhteistyöverkosto.....	32
4.1	Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys	32
4.2	Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.....	32
4.3	Neuvokeskus.....	33
4.4	Eroperheen kahden kodin lapset - hanke	34
4.5	Entäs minä - ryhmämalli	34
4.6	Taikuriryhmä	36
4.7	Opinnäytetyöprosessin eteneminen.....	38
5	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	42
6	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	43

6.1	Tutkimusasetelmana triangulaatio.....	43
6.2	Aineiston kerääminen	44
6.2.1	Työntekijöiden haastattelut.....	45
6.2.2	Vanhempien haastattelut	46
6.2.3	Lasten haastattelut	47
6.3	Aineiston analysointi.....	50
7	Tulokset	53
7.1	Lasten kokemukset.....	53
7.1.1	Haastattelutilanteiden kuvaus	53
7.1.2	Lasten eroryhmän sisältö	55
7.1.3	Ryhmän vaikutukset	56
7.1.4	Vertaisuuden merkitys.....	58
7.1.5	Toiminnan kehittäminen	58
7.2	Vanhempien kokemukset	59
7.2.1	Lasten eroryhmän sisältö	59
7.2.2	Lasten eroryhmän vaikutukset	62
7.2.3	Vertaisuuden merkitys.....	65
7.2.4	Toiminnan kehittäminen	66
7.3	Työntekijöiden kokemukset	69
7.3.1	Lasten eroryhmien sisältö	70
7.3.2	Lasten eroryhmien ohjaus	73
7.3.3	Ikätason huomioiminen.....	75
7.3.4	Lasten eroryhmän vaikutukset	76
7.3.5	Vertaisuuden merkitys.....	78
7.3.6	Toiminnan kehittäminen	79
8	Johtopäätökset, kehittämisideat ja jatkotutkimuksen aiheet.....	83
9	Pohdinta.....	88
	Kuvat	96
	Liitteet.....	97

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihetta valitessa minulle oli tärkeää aiheen työelämälähtöisyys ja sen valikoituminen todellisesta kehittämisen tarpeesta. Asiaa pohtiessani minulle ehdotettiin, että ottaisin yhteyttä Neuvokeskukseen. Neuvokeskus on pääkaupunkiseudulla toimiva eroauttamisen osamiskeskus, jonka kehittämät palvelut sijoittuvat varhaisen ja ennaltaehkäisevän tuen piiriin. Innostuin asiasta, koska eroauttamiseen liittyvät asiat ovat tällä hetkellä erittäin ajankohtaisia. Julkisessa keskustelussa ja mediassa on viime aikoina nostettu esille eroauttamisen palveluita sekä erityisesti lasten näkökulman huomioimisen tärkeyttä eroprosessissa.

Eroauttamisen kenttä on laaja. Eroauttamisella tarkoitetaan eroon liittyviä palveluita, joita tarjoavat julkinen sektori, yksityiset palveluntuottajat, seurakunta sekä kolmas sektori eli järjestöt, hankkeet ja projektit. Lasten eroryhmät ovat vertaisryhmiä, jotka tarjoavat varhaista ja ennaltaehkäisevää tukea erossa sopeutumiseen. Merkittävä rooli vertaistukiryhmien tuottamisessa on kolmannella sektorilla, kuten järjestöillä ja erilaisilla projekteilla ja hankkeilla. Ongelmana on palvelujen pirstaleisuus ja epätasainen jakautuminen kuntakohtaisesti, joka asettaa perheet eriarvoiseen asemaan.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää moninäkökulmaisesti kokemuksia alakouluikäisten lasten eroryhmistä haastattelemalla palvelun käyttäjiä ja palvelua tarjoavia toimijoita. Pyrin tarkastelemaan lasten eroryhmien käyttökelpoisuutta ja nostamaan esille mahdollisia kehittämisen tarpeita. Palvelujen kehittämisen kannalta kokemustiedon kerääminen palvelujen käyttäjiltä on merkityksellistä. Sosiaalialan palveluissa on tänä päivänä nostettu tärkeälle sijalle palvelujen käyttäjien ottaminen mukaan palveluiden kehittämiseen. Tätä pyrin edistämään opinnäytetyössäni, kun lasten eroryhmiä ohjaavien työntekijöiden ohella haastattelen lasten eroryhmätoimintaan osallistuneita vanhempia ja lapsia Neuvokeskuksen ja Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset hankkeen lasten eroryhmistä.

Siihen nähden kuinka suurta osaa lapsia ero koskettaa vuosittain, eroauttamisen palveluihin ei ole riittävästi kiinnitetty huomioita. Erojen yleisyys on voinut saada aikaan harhan, että asia on niin tavallinen, että se ei tarvitse erityishuomiota. Tavallisuus ei kuitenkaan lievennä lapsen kokemusta, koska hän kykenee ajattelemaan asiaa ainoastaan oman kokemuksensa ja oman perheensä kautta. Asioiden jakaminen samassa tilanteessa olevien lasten kanssa voi tuoda lapselle helpotusta. Toisia kuuntelemalla ja jakamalla asioita lapsi voi löytää uudenlaisia näkökulmia ja selviytymiskeinoja omaan tilanteeseen. Vertaisten kohtaaminen voi poistaa lapsen eroon liittyviä häpeän ja syyllisyyden tunteita. Lasten asemaa ja hyvinvointia erotilanteessa parantaa se, että lasten eroryhmän kautta vanhempia autetaan näkemään ero lapsen näkökulmasta ja erottamaan oma eroprosessi lapsen kokemuksista.

Tutkimuksissa esiintyy ristiriitaisuutta eron vaikutuksista lapsiin. Judith S. Wallersteinin (2007) pitkittäistutkimukset osoittavat vanhempien erolla voivan olla välittömien vaikutusten ohella kielteisiä vaikutuksia pitkälle aikuisikään. Michael Rutter on tutkimuksissaan osoittanut, että erolla ei ole niin haitallisia vaikutuksia vaan, että sillä on merkitystä, minkälainen vanhempien keskinäinen suhde on ollut ennen eroa ja miten he käyttäytyvät eron jälkeen. (Broberg ym. 2005: 251, 252.) Useilla asiantuntijoilla on näkemys, että enemmän kuin vanhempien ero, lasta vahingoittaa vanhempien riitely ja yhteistyökyvyttömyys. Vanhempien riitojen jatkuminen eron jälkeen on riskitekijä lapsen kehitykselle. (Sinkkonen 2008; Poijula 2007; Broberg ym. 2005.) Luepenitz (1985) sai lapsia haastatteleamalla tutkimuksen tulokseksi vanhempien välisen konfliktin voimakkuuden ennustavan huonompaa sopeutumista eroon, huoltajuustyyppistä riippumatta (Karttunen 2010: 72, 73).

Kiianmaa peräänkuuluttaa yhteiskuntaan uudenlaista erokulttuuria, jossa pyritään erokriisin käsittelyyn pitkäjänteisellä ja rakentavalla tavalla. Tämä tarkoittaisi, että erosta keskustellaan avoimesti eikä ero ole vaiettu, perheen sisäinen asia. (Kiianmaa 2008: 93.) Myös haastattelemani työntekijät toivat esille toivovansa, että asenteet muuttuisivat siihen suuntaan, että avun ja tuen hakeminen erotilanteessa olisi tavallinen ja normaali asia. Kiianmaa toteaa edelleen, että on tärkeää, että eroa suunnittelevat pääsevät varhaisessa vaiheessa keskustelemaan asiasta, jolloin rakentavien ratkaisujen mahdollisuus parantuu. Lapsen tukeminen kriisissä ei ole helppoa, kun oma kriisi vie voimavaroja. Tilannetta helpottaa, jos vanhemmat tekevät yhteistyötä lapsen elämässä toimivien työntekijöiden kanssa koulussa ja päiväkodissa ja hakevat lapselle ulkopuolista tukea. (Kiianmaa 2008: 93, 130.)

Lapsen näkökulman esiin nostaminen ja lasten kuuleminen omana itsenään eikä vain aikuisen kautta tai aikuisen tulkitsemana on myös laajemmin ollut kehittämisen keskiössä lasten hyvinvointiin liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Yhdistyneitten kansakuntien Lasten oikeuksien sopimuksessa korostetaan lapsen kuulemisen ja mielipiteen selvittämisen tärkeyttä häntä koskevissa asioissa. Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ja Väestöliitto tekivät vuonna 2010 eropalvelujen kehittämisaloitteen, jossa nostetaan esiin tarve varhaisen vaiheen tuelle ja lapsinäkökulman esiin nostamiselle. Kannanotossa tuodaan esille, että Suomessa päätetään eron jälkeisistä asumisjärjestelyistä liian aikuiskeskeisesti. Lapsen näkökulman huomioimisen vahvistamisella niin eroauttamisen palveluissa kuin ammattihenkilöstön koulutuksessa edistetään vanhempien tukemista lapsen hyvinvointia ja vanhempiensuhteita turvaaviin ratkaisuihin eron jälkeisissä järjestelyissä. (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010: 4.)

2 Lapsi ja vanhempien ero

2.1 Erojen yleisyys

Avioeroja on ollut Suomessa 1990-luvun alun jälkeen tasaisesti noin 13 000 vuodessa. Arviolta joka toinen avioliitto päättyy jossakin vaiheessa eroon. Avioeroperheistä kolme neljästä eli noin 10 000 on lapsiperheitä, jolloin avioero koskettaa vuosittain noin 30 000 lasta. (Kontula 2013: 28, 29.)

Noin 60 prosenttia vanhempien eron kokeneista lapsista on pieniä, korkeintaan alakouluikäisiä lapsia (Poiijula 2016: 263). Avoeroja ei ole tilastoitu, mutta niitä arvellaan olevan enemmän kuin avioeroja (Kontula 2013: 28).

2.2 Eron vaiheet ja eron jälkeinen huoltajuus

Wallerstein ja Blakeslee (1991: 32 - 35) erottavat avioerossa kolme vaihetta, jotka koskettavat niin aikuisia kuin lapsia. Näitä ovat akuutti vaihe, joka riippuen eroamisen tavasta voi olla hyvin kaoottinen ja lapsi voi joutua todistamaan vanhempiensa välienselvittelyä. Tämä vaihe voi kestää kuukausista yhteen tai kahteen vuoteen. Siirtymävaiheessa haetaan uuden perherakenteen rooleja ja ihmissuhteita sekä sopeudutaan muutoksiin. Tällöin kokeillaan uusia elämänmuotoja. Perheen rajat ovat hatarat, jolloin eteneminen ja taantuminen vuorottelevat samoin kuin mielialat. Kolmannessa eli vakiintumisen vaiheessa eronnut perhe on vakiintunut uudeksi turvalliseksi ja toimivaksi yksiköksi. Ihmissuhteet ovat selkiytyneet ja asumis- ja koulujärjestelyt ovat vakiintuneet. Myös Poiijula (2007: 239) kuvaa eron vaiheita lapsen näkökulmasta siten, että ennen eroa lapsi voi joutua osalliseksi vanhempien ristiriitoihin. Eron tapahduttua lapsi kokee turvattomuutta, kun normaalirutiinit häiriintyvät. Sopeutumisen vaiheessa uusi elämä on muotoutunut ja vakiintunut.

Vallitsevan käsityksen mukaan Suomessa ja länsimaissa lapselle on hyväksi olla jatkuvassa yhteydessä molempiin vanhempiin. Suomessa laki lapsen huollosta ja tapaamisesta asettaakin yhteishuoltajuuden pääsäännöksi. Yhteishuoltajuus tarkoittaa, että huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset. (Hokkanen 2005: 23.)

Poiijulan mukaan suurin osa lapsista jää asumaan äidin kanssa ja ainoastaan 13 % isän kanssa. Suomessa on yleistynyt myös vanhempien vuorottelua toteutettava malli, jossa lapset vaihtavat kotia vuoroviikoin. (Poiijula 2016: 265.)

Asiantuntijat Suomessa ovat esittäneet julkisuudessa kritiikkiä vuoroasumisjärjestelyä kohtaan etenkin pienten lasten kohdalla (Sinkkonen 2015; Keltikangas- Järvinen 2010). Ruotsissa vuorojärjestely on yleisempää kuin Suomessa. Vuoroasumisesta on saatu positiivisia tutkimustuloksia. (Bergström ym. 2013; Linnavuori 2007.) Suomessa lainsäädäntö aiheuttaa monia käytännön ongelmia vuoroasumisperheille. Esimerkiksi lapsilisät ja muut etuudet maksetaan vain sille vanhemmalle, jonka luona lapsi virallisesti asuu. Ruotsissa lapsella voi olla kaksi osoitetta ja lapsilisät voidaan jakaa. (Hakovirta & Rantalaiho 2009: 47; 48, Keskinen & Högnappa 2014: 4, 5.)

2.3 Kehityopsykologinen näkökulma

2.3.1 Lapsen psykososiaalinen kehitys

Erik H. Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian mukaan yksilö kohtaa elämänsä aikana erilaisia kehitystehtäviä. Kehitys ei voi tapahtua ilman konflikteja. Konfliktien tarkoituksena on synnyttää ihmisessä uusia kykyjä ja valmiuksia. (Dunderfelt 2011: 23.) Anttilan ym. mukaan käytännössä ei ole olemassa täysin onnistuneita tai epäonnistuneita vaan paremmin ja huonommin ratkaistuja kriisejä (Anttila ym. 2005: 142). Jokainen ratkaisee kulloiseenkin kehitysvaiheeseen kuuluvan kehitystehtävän edellytystensä ja ympäristön antamien mahdollisuuksien mukaan. Kaikkia kehitystehtäviä ei ratkaista ajallaan vaan ratkaisemattomatta jäänyt kehitystehtävä kohdataan uudelleen myöhemmin elämässä, jolloin se on mahdollista ratkaista. Kehitystehtävien onnistunut ratkaisu lisää yksilön itseluottamusta ja yrittämisen halua. Epäonnistuminen lannistaa ja estää saavuttamasta tavoitteita. (Himberg ym. 2002: 24, 25.)

Eriksonin mukaan vauvaiässä luodaan perusluottamus vastakohtana epäluottamus. On äärettömän tärkeää, että lapsi kokee olevansa turvassa. Tämä mahdollistuu riittävän hyvässä vanhemmuudessa, jossa huolehditaan perustarpeista sekä tarjotaan lämpöä ja läheisyyttä. Varhaisessa vaiheessa syntynyt epäluottamus voi johtaa itseensä käpertymiseen. (Dunderfelt 2011: 238, 239.) Pieni vauva hankkii tietoa ympäristöstä havainnoimalla, koskettamalla ja liikkumalla aktiivisesti (Nurmiranta ym. 2012: 34).

Varhaislapsuus eli lapsen toinen ja kolmas elinvuosi on yksilöllisyyden heräämisen aikaa. Kehitystehtävänä on tällöin itsenäisyys vastakohtina häpeä ja epäily. Lapsen itsenäisyyden perusta muodostuu, jonka myötä syntyy uudenlaisia tunteita, kuten häpeä tai epäilyt omasta pahuudesta tai huonomuudesta. On hyvä, jos lapsi saa kokeilla kaikenlaista, samalla kun vanhempien on varottava vaatimasta liikaa lapselta tai asettamasta lasta liian suurten, itsenäisten valintojen eteen. (Dunderfelt 2011: 238.)

Leikki-ikä eli noin kolmen ja kuuden vuoden iässä kehitystehtävänä on aloitteellisuus vastakohtana syyllisyys. Tämä on aikaa jolloin ympäristön normeja, sääntöjä ja käyttäytymisen tapoja

sisäistetään ja niistä muodostuu yksilön omia psyykkisiä rakenteita. Lapsen ilo ja mielikuvitus leikeissä on valtava. Aloitteellisuus-syyllisyys-ulottuvuudessa liikkuvat tunteet syntyvät lapsen sisältä tulevien voimien ja ympäristön välisessä jännitteessä. (Dunderfelt 2011: 237, 238.) Alle kouluikäisen lapsen ajattelu perustuu suoriin havaintoihin ja hän pohtii elämän peruskysymyksiä. Pieni lapsi on egosentrinen eli minäkeskeinen eikä kykene ymmärtämään asioita toisen ihmisen näkökulmasta. Siksi hän myös helposti syyllistää itseään. (Nurmiranta ym. 2012: 35.)

Kouluiän eli noin 7 - 12 vuotiaan lapsen kehitystehtävänä on ahkeruus, pystyvyys, vastakohtana alemmuudentunne. Varhaiskouluikäinen valmistautuu siirtymään pikkulapsen roolista koululaisen rooliin ja kohtaamaan sen mukanaan tuomia haasteita. Lapsella on käytössään valtavasti energiaa ja koulu ja toveripiiri harrastuksineen tulevat merkitykselliseksi. Tässä iässä syntyy perussuhtautuminen työhön. Merkittävää on, saako lapsi riittävästi rakentavaa palautetta toiminnastaan ja saako hän kokemuksen omasta pystyvyydestään. Turhautumisen ja pettymyksen kokemukset ovat myös tarpeen. (Dunderfelt 2011:237.) Lapsi on vapautumassa egosentrisyydestä ja kykenee asettumaan toisen asemaan (Nurmi ym. 2009: 82). Lapsella alkaa kehittymään loogisen ajattelun taito, vaikka ajattelu on yhä sidoksissa konkreettisiin tilanteisiin (Himberg ym. 2002: 43).

Nuoruusiän kehitystehtäviä ovat identiteetin luominen vastakohtana roolihaajaannus. Sisäinen myllerrys ja yksilöllisen tunteen voimistuminen herättävät yksilön etsimään omaa itseään. Nuoruudessa kokeillaan erilaisia rooleja ja otetaan etäisyyttä vanhempien ja ympäristön tarjoamiin malleihin. Identiteetin kehittymiseen liittyy tuskaa, koska se vaatii jonkinasteista roolihaajaannusta ja epävarmuutta toteutuakseen. (Dunderfelt 2011: 237.) Nuoren ajattelu alkaa muistutamaan aikuisen ajattelua, jolloin nuori kykenee ajattelemaan käsittein (Nurmiranta ym. 2012: 83).

2.3.2 Ikätason vaikutus reagointiin

Wallersteinin & Blakesleen (1991: 358 - 365) mukaan vanhempien eron kokeneet lapset kohtaavat edellä kuvattujen normaalien kehitystehtävien lisäksi eroon liittyviä erityistehtäviä. Näitä ovat vanhempien eron ja sen konkreettisten seurausten ymmärtäminen sekä strateginen vetäytyminen. Strategisella vetäytymisellä tarkoitetaan, että lasten täytyy pyrkiä työntämään vanhempien ero ajatustensa keskipisteestä, jotta he voisivat elää lapsen elämää harrastuksineen ja toverisuhteineen. Lisäksi lapsen tehtävänä vanhempien erossa on menetyksen sulattaminen, syyllisyyden selvittäminen ja siitä irrottautuminen ja vanhempien eron hyväksyminen peruuttamattomana. Viimeisimpinä kaikista heidän on kyettävä epäonnistumisen peloista ja ahdistuksista huolimatta uskoa pystyvänsä rakastamaan ja tulla rakastetuksi.

Karttusen mukaan lapsen reaktiot vanhempien eroon voivat olla voimakkaita ja vaihdella nopeasti hämmennyksestä, epäuskosta ja epävarmuudesta suruun, epätoivoon ja pelkoihin tai vihaan ja raivoon, alakuloon, masennukseen tai itsesyytöksiin. Vallitsevat tunteet riippuvat lapsen iästä, persoonallisuudesta, lapsen ja vanhempien välisistä suhteista sekä lapsen asemasta perheessä. Lapsi voi elätellä toivetta vanhempien yhteen paluusta ja kokea emotionaalista yksinäisyyttä. Lapsi voi taantua tai ottaa ikätasolleen kuulumatonta vastuuta perheestä. (Karttunen 2010: 80, 81.) Myös Arajärvi nostaa esille, että lapsi ilmentää tunteitaan kulloisenkin psyykkisen kehitysvaiheen mukaisesti. Tällöin lapsen kehitystaso vaikuttaa siihen millä tavoin lapsi reagoi. (Arajärvi & Koski 189: 52.)

Erotilanteessa lapsi tuntee vanhempiaan kohtaan vihan tunteita, koska hän kokee avioeron välinpitämättömyydeksi omia tarpeita kohtaan. Samalla lapsi tunnistaa vanhemmissaan heikkouden ja elämän vaikeuksien aiheuttaman ahdistuksen. Tämä voi pelottaa lasta. Vihan tunteet aiheuttavat lapsessa syyllisyyttä, koska hän rakastaa vanhempia ja ymmärtää, että nämä ovat onnettomia. Tämän vuoksi lapsen voi olla vaikea tunnustaa vihan tunteitaan. Lapsi voi tuntea syyllisyyttä myös siitä, ettei hän kykene pelastamaan vanhempien avioliittoa. (Wallerstein & Blakeslee 1991: 362.) Syyllisyyttä voi lisätä, jos lapsi on tietoisesti tai alitajuisesti ottanut tehtäväkseen vanhempien välisen jännitteen lievittämisen omalla käyttäytymisellä, kuten kiinnittämällä vanhempien huomiota positiivisella tai negatiivisella tavalla itseensä tai asettumalla jommankumman tai vuoroin kummankin vanhemman tueksi. Eron tultua todeksi, lapsi kokee epäonnistuneensa tehtävässä ja voi tuntea henkilökohtaista syyllisyyttä asiasta. (Karttunen 2010: 77.)

Lapsen on tärkeä työstää vihan tunteita. Leppyminen ja anteeksi antaminen myötäilevät lapsen emotionaalista kypsymistä ja kykyä ymmärtää, että perheen eri jäsenillä on erilaiset tarpeet. Vihan laantuessa lapsi voi kokea helpotusta. Antaessaan anteeksi vanhemmilleen, lapsi antaa myös itselle anteeksi vihan ja syyllisyyden tunteet ja kykenemättömyytensä pelastaa avioliitto. (Wallerstein & Blakeslee 1991: 362.)

Vanhempien ero merkitsee lapsille kahta vakavaa menetystä. He menettävät perusperheen ja sen suoman symbolisen ja todellisen suojan. Toiseksi he menettävät päivittäisestä elämästään toisen vanhemman. Tämän menetyksen sulattaminen on lapsen vaikein tehtävä. Lapsilla tähän vaiheeseen liittyvät kuvitelmat, syyllisyyden tunnot, hylätyksi tulemisen tunteet ja alemmuudentunteet. Tähän liittyvät myös toiveet vanhempien yhteen paluusta. Tehtävä helpottuu mikäli vanhemmilla ja lapsilla on hyvät tapaamis- ja yhteishuoltojärjestelyt sekä hyvät suhteet. (Wallerstein & Blakeslee 1991: 360.) Brobergin ym. (2005: 252) mukaan kavereiden merkitys lapsille kasvaa jatkuvasti leikki-ikästä lähtien. Kaverisuhteissa tapahtuvat muutokset voivat olla lapselle merkittäviä menetyksiä. Myös taloudellisten voimavarojen vähentyminen eron seurauksena voi vaikuttaa kielteisesti lapsen arkeen.

Avioeron hyväksyminen peruuttamattomana on lapsille vaikeaa. Joskus jopa viisi tai kymmenen vuotta eron jälkeen lapset voivat kieltäytyä hyväksymästä eroa pysyväksi asiantilaksi. He toivovat tietoisesti tai alitajuisesti, että asiat palautuisivat ennalleen ja ovat näkevinään sovinnon merkkejä, jotka mahdollistaisivat vanhempien yhteen paluun. Joskus lapset eivät pääse sovintounelman yli ennen kuin irtaantuvat vanhemmistaan ja muuttavat kotoa pois. (Wallerstein & Blakeslee 1991: 363.)

Alakouluikäisten lasten tasapainoisuus riippuu pitkälti vanhemmista. Tässä iässä lapsi oppii, leikkii ja omaksuu sosiaalisia taitoja. Vanhempien erotessa lapsi ahdistuu siitä miten se vaikuttaa hänen nykyisiin ja tuleviin suunnitelmiinsa. Lapsi voi suuttua kiihkeästi vanhemmilleen. Mikäli lapsi ajattelee toisen vanhemman olevan syyppä eroon, kohdistuu suuttumus häneen. Lapsi voi kokea tilanteessa surua, ahdistusta sekä yksinäisyyden ja voimattomuuden tunteita. Lapsen epävarmuus ja taipumus mustavalkoiseen ajatteluun tekee hänet alttiiksi liittoutumiselle toisen vanhemman kanssa, mikäli vanhemmat hakevat lapsesta liittolaista erotilanteessa. Lapsi voi myös kantaa huolta vanhemmistaan ja kokea, että hänen täytyy auttaa vaikeuksissa olevaa vanhempaa. Lapset saattavat oireilla somaattisilla oireilla, kuten vatsakipu ja päänsärky. Toverisuhteet voivat kärsiä. Koulumenestys saattaa romahtaa. (Wallerstein 1991: 353, 354.) Myöhemmällä iällä ala-asteella lapsi kehittää ja etsii aktiivisesti tapoja selvitä vaikeuksien yli. Tässä iässä lapsi kykenee paremmin ilmaisemaan yksinäisyyden ja häpeän tunteita ulospäin. (Ayalon & Flasher 1997: 41.)

Avioeron ja sen konkreettisten seurausten ymmärtämisen on lapsille haasteellista. Tähän vaiheeseen liittyvät lapsen pelot poismuuttaneen vanhemman menettämisestä tai että vanhemmat hylkäävät hänet. Lapset tarvitsevat asian käsittelyyn aikuisten tukea. Lapset alkavat ikätasonsa suomilla edellytyksillä sopeutua muutoksiin. Murrosikään ja nuoren aikuisen perspektiiviä saavutettuaan he alkavat ymmärtää myös eron syitä. Kypsempinä, matkan päästä lapset kykenevät arvioimaan vanhempien tekoja ja he saavat niistä arvokasta oppia omaan elämäänsä. (Wallerstein & Blakeslee 1991: 359.)

2.4 Lapsen tukeminen

Vanhempien avioero on Poijulan mukaan lapselle kriisi, jonka vuoksi hänen on käytävä suruprosessi läpi. Tänä aikana lapsi voi oireilla eri tavoin. Toipumiseen vaikuttaa, onko lapsi kokenut helpotusta erosta, joka on päättänyt vaikean tilanteen kotona, mutta ennen kaikkea, miten vanhemmat kykenevät eron jälkeen laittamaan lapsen etusijalle ja keskittymään olemaan hyviä vanhempia hänelle. Lapsen kehityksen kannalta ratkaisevinta on, minkälainen hänen ja vanhempien suhde on ollut eroa ennen, sen aikana ja sen jälkeen. (Poijula 2007: 235 - 236.) Tuhkasaari (2015) tuo esiin, ettei vanhempien ero ole kriisi, jossa on alku ja loppu vaan keskeinen

elämäntapahtuma, joka vaikuttaa perustavanlaatuisesti lapsen myöhempään elämään. Wallersteinin ym. (2007: 81) mukaan kokonaiset, alusta loppuun käydyt keskustelut suojelevat lasta.

Lapsen eron aiheuttamaa hämmennystä ja elämänmuutokseen sopeutumista edistää vanhemman kyky asettua lapsen asemaan ja pohtia tilannetta lapsen näkökulmasta. Lapsen ottaminen osalliseksi perheessä tapahtuviin muutoksiin kuulemalla lapsen toiveita ja tarpeita tulevaisuuden suhteen auttaa muutoksiin sopeutumisessa. (Kääriäinen 2008: 73, 80.)

2.4.1 Erosta kertominen

Vanhempien olisi hyvä kertoa erosta yhdessä. Lapselle erosta kertomisessa on hyvä huomioida lapsen ikätaso. 5 - 7 - vuotiaat eivät ajattele elämää viikkoa tai kahta pidemmälle, joten erosta ei kannata puhua kuukausia aikaisemmin. Tätä vanhemmille lapsille on taas hyvä tiedottaa etukäteen, jotta he ehtivät ajatella asiaa ja sopeutua siihen sekä esittää vanhemmille kysymyksiä. (Poiijula 2007: 237.) Pieni lapsi ihmettelee avoimesti ja hakee aikuiselta vastauksia. Vähän isompi lapsi voi varoa esittämästä kysymyksiä, koska ajattelee aiheuttavansa lisää murhetta. Lasta tulee rohkaista sanallisesti ja aikuisten esimerkillä, että vaikeistakin asioista on lupa puhua. (Kinanen 2009: 59.)

Lapsella on taipumus syyttää erosta itseään. Pieni lapsi kokee olevansa maailman keskipiste ja asioiden johtuvan hänestä. Mikäli lapsi ei saa selitystä erolle, hän luo selityksen itse. Vanhempien on syytä kertoa lapselle rehellisesti, mutta ikätasoisesti, eron syistä. On myös muistettava, että lasta ei saa kuormittaa aikuisille kuuluvilla asioilla. (Kiianmaa 2008: 96.) Lapsella on oikeus tietää, miksi vanhemmat erosivat ja mitä muutoksia siitä seuraa. Jokaisella kasvun asteellaan lapset arvioivat uudelleen ymmärrystään vanhempien erosta, kasvettuaan murrosikään, saadesaan omia lapsia ja kohdatessaan omia kriisejään. (Wallerstein ym. 2007: 81.)

Lapsi tarvitsee erotilanteessa varmuuden siitä, että hän saa pitää molemmat vanhempansa sekä turvallisuuden tunteen vahvistamista ja helpotusta lojaliteettiristiriitoihinsa. Lapsi tarvitsee myös tilaa ja hyväksyntää omille tunteilleen sekä rohkaisua omien tunteiden ilmaisuun. (Taskinen 2001: 13.) Usein riittää, että vanhemmat vastaanottavat lapsen tunteet. Lapsi voi reagoida viiveellä eroon, joskus pitkänkin ajan päästä, kun vanhemmat ovat omassa eron käsittelyssä vaiheessa, jossa lapsi vaistoa hänen tunteilleen olevan tilaa. (Vanhemman opas 2013: 24.)

2.4.2 Lapsen näkökulman huomioiminen

On tärkeää, että lapsi kokee tulleen kuulluksi ja huomioituksi erotilanteessa. Muutoksia on hyvä käydä lapsen kanssa läpi konkreettisesti, mitä ne lapsen kannalta merkitsevät. Erotilanteen mukanaan tuomiin muutoksiin sopeutumista helpottaa, että lapsi saa ajankohtaista tietoa

perhetilanteesta sekä edessä olevista suunnitelmista ja muutoksista. Tärkeää on, että lapsen yhteys molempiin vanhempiin säilyy ja kanssakäymisen esteet raivataan pois. (Taskinen 2001: 13.)

Wallerstein & Blakesleen mukaan lapsen täytyy saada jatkaa omaa, arkista elämäänsä mahdollisimman pian vanhempien eron jälkeen. Onnistuakseen tässä lapset tarvitsevat vanhempien rohkaisua pysyä lapsina. (Wallerstein & Blakeslee 1991: 359.) Myös Rantakallio tuo esille, että lapsen kuuluu olla lapsi ja hänet tulee saattaa ikätasolleen (Rantakallio 2012:107).

On hyvä muistaa, että lasta ei saa kuormittaa aikuisille kuuluvilla asioilla. Lapsen mielipiteitä ja ajatuksia on tärkeä kuulla. Lapsen kuuleminen ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, että lapsi luulee voivansa tai luulee joutuvansa päättämään asioista. Lapselle on syytä toistaa uudelleen ja uudelleen, että ero ei ole hänen syynsä ja että molemmat vanhemmat rakastavat häntä. Lapselle on hyvä antaa lupa erosta puhumiseen, koska muutoin hän voi vaieta ajatellessaan ja aistiessaan, että asia on arkaluonteinen. Erotilanteessa lapsilla ja vanhemmilla on taipumus puolin ja toisin suojella toisiaan. Lasta auttaa, jos hänellä on läheisiä aikuisia tukena tai hän saa ulkopuolista tukea tilanteeseen. (Kiianmaa 2008: 96, 97.)

Vanhempien eron vaikutuksista lapseen on tutkittu lähinnä aikuisten lähtökohdista käsin (Sinkkonen 1998, 216). Tutkimuksista, joissa selvitettäisiin eron vaikutuksia lasten omasta kokemusmaailmasta käsin, on selkeä puute (Karttunen 2010: 68). DJ Maes & De Mol & Buysse (2012) haastattelivat Belgiassa fokusryhmähaastatteluilla kahtakymmentäkahta 11 - 14 - vuotiasta lasta, jotka olivat kokeneet vanhempien eron. Erosta oli kulunut 1 - 13 vuotta. Tärkeimmiksi tuloksiksi saatiin, että lapsille on tärkeää, että he kykenevät rakentamaan oman käsityksen vanhempien päätöksestä erota. Lapset kokivat tärkeänä, että vanhemmat antavat ymmärrettävän syyn erolle. Lapsille oli tärkeää myös, että heidän tunteensa otetaan huomioon eroprosessin aikana ja eron jälkeisen elämän järjestämisestä päätettäessä. Lapset kokivat, että koska ero on vanhempien päätös, tulisi heidät ottaa huomioon eron jälkeistä elämää suunniteltaessa, kuten asumisjärjestelyiden suhteen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että lapset haluaisivat vastuun päätöksenteosta itselle.

2.4.3 Yhteistyövanhemmuus

Tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että vanhempien eroamisen tavalla on suuri merkitys sille, miten lapset erosta selviytyvät. Jos vanhemmat pystyvät sopimaan asioista ja ratkaisemaan eroon liittyvät kiistakysymykset vetämättä lapsia niihin mukaan, lasten negatiiviset reaktiot voivat jäädä lieviksi ja saattavat mennä nopeammin ohi. (Sinkkonen, 2003, 133.) Useita tutkimuksia on olemassa riitelyn haitallisista vaikutuksista. Lapsi kokee myös vanhempien välisen katkeruuden vaikeana. Vaikutukset voivat seurata lasta aikuisikään asti. Lapsen kuullen riitelyä tuleekin

välttää. (Mäkijärvi 2014: 86.) Myös Taskinen (2001: 13) tuo esille, että merkittävämpää kuin vanhempien ero sinänsä ovat siihen liittyvät riidat ja epävarmuus.

Molemmat vanhemmat ovat tärkeässä roolissa suojatakseen lasta eron vaikutuksilta. Kuunteleva ja läsnä oleva vanhemmuus auttaa lasta käsittelemään eroa. Lapsen täytyy saada olla lapsi, jolloin hänen asioistaan huolehditaan ja häntä valvotaan. Pois muuttavan vanhemman katkeamaton yhteydenpito on tärkeää. Näin lapsi voi kokea konkreettisesti, että pois muuttava vanhempi ei eroa hänestä vaan puolisostaan. Tärkeää on välittää lapselle kokemus, että vanhempi haluaa olla hänen kanssaan, on hänen asioistaan kiinnostunut ja haluaa kuulla hänen asioistaan. (Väestöliitto 2016.)

Vanhempien ero johtaa vanhemmuuden tehtävien uudelleen jakamiseen. Toimiva yhteistyövanhemmuus pitää sisällään sen, että toisesta vanhemmasta ei puhuta pahaa lapselle, lapselle ei anneta viestinviejän tai välittäjän tehtävää vanhempien välillä, lapsen annetaan nauttia toisen vanhemman kanssa viettämästään ajasta, lapsen kuullen ja nähden ei riidellä ja lasta rohkaistaan pitämään yllä suhdetta toiseen vanhempaan. (Panttila 2005: 14.) Poijulan (2016: 270) mukaan vanhempien on hyvä tukea lapsen suhteiden säilymistä molempien vanhempien sukulaisiin, koska tällä voi olla tasapainottava vaikutus erotilanteessa. Myös Castren (2009: 33) tuo tutkimuksessaan eron vaikutuksesta perheen sosiaalisiin suhteisiin esille, että lasten ei tarvitse luopua eron myötä itselle tärkeistä aikuisista, jos aikuiset yhdessä ponnistelevat suhteiden säilymisen eteen.

Kauppisen (2013) tutkimuksen mukaan vanhempien välisen hyvän yhteistyön tarinoille yhteistä on se, että vanhemmat ovat tehneet tietoisin päätöksen hoitaa yhteistyö lapsen asioissa hyvin eron jälkeen. Toiseksi he ovat oppineet erottamaan menneeseen parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta, jolla tarkoitetaan lapsen asioiden hoitoa yhdessä. Kolmas yhteinen tekijä hyvän yhteistyön onnistumiselle on joustavuus lasta koskeissa asioissa. Kauppinen linjaa oivalluksen eron jälkeisestä hyvästä yhteistyövanhemmuudesta vaativan vanhemmilta omien tunteiden kanssa työskentelyä, eron suremista, vihan tunteiden käsittelyä sekä ymmärryksen etsimistä eron syihin ja vaikutuksiin ystäviin ja ammattiauttajiin tukeutuen.

Erotilanteessa lapsella stressin aiheena on lojaalisuuden jakaminen. Lapsilla on perustarve pitää suhdetta yllä molempiin vanhempiinsa, mutta kiistoissa he usein kokevat, että heidän täytyisi asettua jommankumman vanhemman puolelle. Nämä lojaliteettiristiriidat repivät lasta eri suuntiin. (Ayalon & Flasher 1997: 42.) Karttunen (2010: 92) on tutkinut eroperheiden lapsista Englannissa 1985 tehtyjä haastatteluita, kuten tv-haastatteluita, jossa haastateltiin 45 eroperheen 7-19-vuotiaista lasta sekä Nealen (2002) tutkimusta, jota varten haastateltiin 117 vanhempien eron kokenutta lasta ja nuorta. Karttunen löytää aineistoista kaksi näkökantaa. Aikuisen on vaikea tavoittaa lapsen kokemusta erosta, koska lapset ovat eron aikoihin varovaisia

ilmaisussaan ja he pelkäävät erityisesti joutuvansa valitsemaan puolen vanhempien välillä. Toisaalta vanhempien on vaikea omien voimakkaiden tunnetilojensa läpi erottaa lapsen kokemusta. Yleisesti lapset toivoivat tai haaveilivat vanhempien suhteen palautumisesta. Vähintään lapset toivoivat vanhempien keskinäistä kunnioitusta, sopua ja yhteistyötä, jolloin lapsen tärkeät suhteet voivat jatkua häiriöttä.

2.5 Lapsen luontaiset keinot käsitellä vaikeita asioita

Lapsille ei ole helppoa puhumalla ilmaista tunteita. Lasta auttaa se, että puhumisen ja keskustelun rinnalla käytetään asioiden käsittelyyn toiminnallisia keinoja, kuten kuvallista ilmaisua, kädentöitä, leikkiä, musiikkia, liikuntaa tai kirjoittamista. (Holmberg 2000:31.) Mitä enemmän lapsella on käytössään erilaisia itseilmaisun keinoja, sen paremmin hän pystyy käsittelemään vaikeita asioita (Parkkonen 2005: 8).

Lapsella ei välttämättä ole sanoja omille tunteille. Toiminnallisten ja luovien ilmaisukeinojen avulla lasta voidaan auttaa löytämään tunteiden ilmaisemiseen kieli, joka mahdollistaa asioiden käsittelyn. (Holmberg 2000: 31.) Tärkeää on myös toiminnallisten ja luovien ilmaisukeinojen kautta saavutettu ilo ja mielihyvä, vastapainoksi vaikeiden asioiden käsittelylle (Parviainen 2007: 208).

2.5.1 Kuvailmaisu

Kuvailmaisun kautta lapsi voi ulkoistaa kokemuksiaan ja käsitellä asioita etäämmältä. Lapsi voi osallistua myös tekemättä itse, seuraamalla muiden tekemistä ja kommentoimalla kuvia tai vain kuuntelemalla muita. Tärkeää on, että lapsi antaa itse kuvilleen merkityksen ja mitä tunteita kuvat hänessä herättävät. Myös valmiita kuvia voidaan käyttää. (Parviainen 2007: 208, 209.)

Lapsilla piirtäminen on noin kymmeneen ikävuoteen asti luonnollinen keino ilmaista itseään. Piirustuksen aihe välittää lapsen tunteita ja toiveita sekä alitajuisesti että tiedostetusti. Piirtäminen antaa lapselle väylän purkaa ahdistusta ja pahaa oloa. Se voi tapahtua spontaanisti tai ohjatussa tilanteessa aiheeseen johdatellen. (Holmberg 2000: 31.) Piirtämällä lapsi voi jakaa kokemuksia muiden kanssa. Lapsen turvallisuuden tunnetta lisää, kun hän voi kuvan avulla välittää aikuiselle kokemansa asian. Kuvan piirtäminen antaa lapselle mahdollisuuden ilmaista tunteita. Piirtäminen luo asioille hahmon ja se jäsentää asioita lapsen mielessä. Sanallinen ilmaisu yhdessä kuvan käyttämisen kanssa on hyvä keino käsitellä asioita. (Parkkonen 2005: 8, 12, 16.) Kuvallisella ilmaisulla kokemusta käsitellään symbolisessa muodossa ja lapsi voi tarpeen mukaan avautua tai suojautua kuvan avulla (Arvola & Pekkanen 2008: 163). Kuvia ja piirroksia

kutsutaan myös projektiivisiksi menetelmiksi. Projektiivinen tarkoittaa heijastavaa tai heijastuvaa. Lapsi heijastaa kuvaan omaa itseään ja siitä puhuessaan kertoo siihen heijastuneesta itsestään. (Aarnos 2007: 176.)

2.5.2 Leikki

Lapsille on luontaista käsitellä asioita leikkimällä. Leikki antaa lapselle mahdollisuuden tutkia ja tarkastella tapahtumia sekä niihin liittyviä omia tunteita. Leikin avulla lapsi voi eri tavalla kuin todellisessa tilanteessa kokeilla ja ratkaista asioita. Leikkiessä lapsi voi toistaa tilannetta ja käydä sitä läpi eri näkökulmista ja rooleista käsin mielikuvituksen avulla. Tämä parantaa lapsen sopeutumismahdollisuuksia. (Saari 2003: 265.)

Leikissä lapsi voi siirtyä tunnetilasta toiseen ja halutessaan palata todelliseen elämään. Lapsi voi leikin avulla käsitellä turvallisesti vaikeitakin kokemuksia. Leikin avulla lapsi voi etäännyttää asian sisäisistä kokemusmaailmasta itsen ulkopuolelle, jolloin hän saa kokemuksiaan ja tunteitaan hallintaansa. Lapsi tutkii ja jäsentää leikkiessä omaa tunnemaailmaansa. Leikin avulla lapsi voi myös löytää ratkaisuja omalle kehitysvaiheelle liittyville sisäisille ristiriidoille. (Airas & Brummer 2003: 165, 166, 167.)

2.5.3 Sadut ja tarinat

Lapsen ymmärryksen ja tekstin välinen vuorovaikutus auttaa lasta ymmärtämään itseään paremmin. Se auttaa myös itsetunnon nostamisessa sekä ristiriitojen ja ongelmien ratkaisemisessa. Kirjoitettu teksti selkiinnyttää ja luo lapsen omaa arvomaailmaa ja lisää tunneherkyyttä. Tarinaa käytetään hoitavana elementtinä lasten kanssa. Sen avulla voidaan nostaa esille lapsen syvempiä tuntemuksia ja kokemuksia, kun lapsi kykenee samaistumaan tekstissä ilmeneviin eri roolihahmoihin. Teksti antaa lapselle miettimisen aiheita ja synnyttää näin erilaisia, uusia ratkaisuja ja luo ymmärrystä. Lapsi saa mahdollisuuden käydä asioita läpi prosessinomaisesti, pala kerrallaan ja sopivassa tahdissa. (Ayalon & Flasher 1997: 65.)

Lapset voivat tekstin avulla käsitellä omia tunteitaan ja kokemuksiaan peilaamalla niitä tarinan hahmoihin ja tapahtumiin. Lapsen ymmärtäessä, että jollekin toiselle on käynyt samalla tavoin, hän kokee helpotusta. Lapsi ymmärtää, ettei hän ole ainoa. Lapsen on helppoa kokea omakseen kertomuksen eläinhahmot tai mielikuvitusolennot, jotka muistuttavat ihmistä ja joilla on ihmisen käyttäytymisen piirteitä ja ominaisuuksia. (Ayalon & Flasher 1997: 66.) Kääriäinen (2009: 82) tuo esille fiktiivisen vertaisuuden käsitteen, joka mahdollistuu lapselle kerrotun tarinan kautta.

Holmbergin mukaan sadun avulla lapsen on helpompi samaistua ja käsitellä sadussa ilmenneitä elämän tosiasioita, kuten tunteita ja kokemuksia. Lapsi pystyy kohtaamaan vaikean asian turvallisesti, sadun avulla etäämmältä. Luettaessa yhdessä satua aikuinen voi pysähtyä ajoittain pohtimaan lapsen kanssa, mitä sanoilla tarkoitetaan ja mistä ne kertovat. Näin on mahdollista päästä keskustelemaan aiheesta ja lapsi pääsee kosketuksiin omien tunteidensa kanssa sekä kykenee pukemaan niitä sanoiksi. Lapset voivat pohtia, miltä tarinan päähenkilöstä tuntuu ja samaistua tähän. (Holmberg 2000: 27, 28, 31.) Satukirjoista puhutaan myös ns. tunnetarinoina, kun satuja käytetään johonkin tarkoitukseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapselle luetaan kirjoja, joiden tarina vastaa juuri hänen omaa kokemustaan. (Holmberg 2003: 39.)

Sadun merkityksen lähtökohtana voidaan pitää metaforaa, joka tuo esiin kahden asian yhtäläisyydet ja erot. Jo 4 - vuotias lapsi ymmärtää tutkimusten mukaan yksinkertaisia aistihavaintoihin perustuvia metaforia, 9 - 10 - vuotias käsittää jo hyvin mutkikkaita metaforia. Metaforassa yksi kokemuksen alue ilmaistaan ja ymmärretään toisen, erilaisen kokemusalueen avulla. Metaforan syntymisen edellytys on kyky havaita yhtäläisyyksiä. Sadut sisältävät metaforia, joista lapsen on mahdollista oivaltaa yhtäläisyyksiä omaan elämäänsä. Lapsi tuottaa mielikuvituksensa uudelleen erityisesti ne kohteet ja tapahtumat, jotka ovat eniten aiheuttaneet hänessä tunteita. (Ylönen 2007: 8.) Sadut tarjoavat pehmeämmän tavan lähestyä omaa elämäntilannetta ja lukuisia välineitä ratkaista omaan arkipäivään liittyviä ongelmatilanteita. Satu voi toimia myös siltana keskustelun avaamiseen aikuisen ja lapsen välillä, kun se muuten on hankalaa tai mahdotonta. (Arvola & Pekkanen 2008: 183.)

Sadun hahmot toimivat lapsen tunteiden ja käyttäytymisen peileinä. Sadun avulla lapsi pystyy käsittelemään omia toiveitaan ja turhautumisiaan. Lapset, jotka eivät uskalla tai halua keskustella kokemuksistaan ääneen, saavat näin mahdollisuuden kertoa tuntemuksistaan ja kokemuksistaan satuhahmon kautta. (Ayalon & Flasher 1997: 66.)

Lapsen käydessä läpi sadussa esiintyvien hahmojen vaikeuksia ja tapahtumia, hän alkaa samalla ymmärtää omaa käyttäytymistä, miksi hän itse teki niin kuin teki ja mikä tarve ohjasi hänet siihen. Lapsi kiipeää omien esteidensä yli sadun avulla. Tarina toimii peilinä lapsen oman maailman kanssa. Tarinan näkyvä ja järkeenkäypä pinnallinen tieto sisäistetään nopeasti, mutta mielikuviin, vuoropuheluihin ja vertauskuviin sisällytetyt opit lapsi sisäistää pikku hiljaa alitajunnan kautta. (Ayalon & Flasher 1997: 66-67.)

Satu herättää lapsen mielenkiinnon ja juuri mielikuvituksen avulla lapsi voi löytää ratkaisun vaikeuksiin. Sadut vievät eteenpäin lapsen ajatusmaailmaa ja auttavat häntä omien tunteiden tulkitsemisessa ja ymmärtämisessä. Satu myötäelää lapsen ahdistusta ja huomioi toiveita. Tarinassa tulee olla ymmärrystä lasta kohtaan ja sen tulee tarjota ratkaisua ongelmaan. Tämä on

mahdollista, kun satu on mahdollisimman lähellä lapsen omaa persoonallisuutta. Sadussa selviää tilanteen vakavuus samalla, kun se kohottaa kuulijansa luottamusta itseensä ja tulevaisuuteen. (Ayalon & Flasher 1997: 67.) Satu saattaa nousta hyvin merkittävään asemaan käytäessä läpi lapsen sisällä kokemaa ahdistusta ja erilaisia paineita, joita häneen kohdistuu. Lapsi kykenee samaistumaan sadun tarinaan sanojen, vertauskuvien, merkitysten, säkeiden ja rytmin avulla. Kun satua luetaan eläytyvästi, lapsi kiinnostuu siitä ja valpastuu kuuntelemaan aktiivisesti. Satua voidaan työstää mielikuvitusta käyttäen näyttelemällä, laulamalla, piirtämällä, leikkimällä tai kirjoittamalla. (Ayalon & Flasher 1997: 67-68.)

3 Vertaisuus ja vertaistuki

3.1 Vertaisuus

Vertaisuuden käsite on laajempi kuin vertaistuen käsite (Hokkanen 2002: 26). Hyvin monenlaiset ihmiset ovat vertaisia keskenään, kuten isät, äidit, lapset, pojat tytöt. Saman ikäisten, vuorovaikutuksessa keskenään olevien voidaan katsoa olevan vertaisia keskenään, kuten päiväkodin lapset tai luokkatoverit. Vertaisuutta voidaan kokea myös samanlaisen elämäntilanteen, elämänvaiheen, sosiaalisen aseman tai muun yhdistävän tekijän vuoksi. Nämä yhdistävät tekijät lisäävät ihmisten välistä keskinäistä ymmärrystä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka syntyy samaistumisen ja myötäelämisen kautta. (Hyväri 2005: 215; Jantunen 2010: 86, 87.)

Kehityspsykologian tutkimuksissa vanhempien rinnalle ovat nousseet vertaiset merkityksellisinä lapsen kehityksessä, eivät kuitenkaan erillisenä vaan yhdessä vaikuttavina tekijöinä. Kanssakäymisessä vertaisten kanssa lapsi saa tyydytystä välittömille sosiaalisille ja emotionaalisille tarpeille. Hän tuntee kuuluvansa johonkin, saa kokea läheisyyttä ja kumppanuutta. Hän saa vertaisiltaan palautetta, jonka avulla rakentaa ja tarkentaa omaa minäkuvaansa. Alle kouluikäisille kanssakäymisessä tärkeällä sijalla ovat yhteiset leikit. Alakouluiässä vertaissuhteet opettavat lapselle ennen kaikkea käyttäytymisen normeja. Tässä vaiheessa ikätovereiden merkitys korostuu ja lapselle on tärkeää minkälaisen vaikutelman hän antaa toisille. Nuoruusiän suhteissa korostuu läheisyys, salaisuuksien jakaminen, itsen tutkiskelu sekä loogisen ajattelun ja emotionaalisten integrointi. (Salmivalli 2005: 16, 21, 34, 36, 37.)

3.2 Vertaistuki

Vertaisryhmät lisääntyivät voimakkaasti 1990-luvun laman synnyttämästä tarpeesta. Taloudelliset seikat ohjasivat päätöksentekoa, jolloin julkisen sektorin perheiden toimintakykyä, ylläpitoa sekä ennaltaehkäisevää tukea tarjoavista kunnallisista palveluista leikattiin. (Ranssi-Matinkainen 2012: 112, 113.)

Vertaistuen aseman vahvistumiseen vaikutti myös julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijavallan kyseenalaistaminen. Alettiin uskoa ihmisen itsensä ja saman kokeneiden asiantuntijuuteen ja mahdollisuuteen löytää ratkaisuja ilman ammattilaisten ohjausta. (Vuorinen ym. 2004: 10.) Vertaistuki mainittiin myös uudessa lastensuojelulaissa ja erilaisissa hyvinvointistrategioissa. Vertaistukitoiminnan lisääntyessä myös erilaiset vertaistuen kehittämishankkeet ovat lisääntyneet, joka näkyy esimerkiksi RAY:n avustuspäätöksistä. (Laimio & Karnell 2010: 10.)

3.2.1 Vertaistuen määrittelyä

Harjun mukaan vertaistuki on samankaltaisia kokemuksia läpikäyneiden vastavuoroista kokemusten vaihtamista, joka käsittää kaikenlaisia ryhmiä internetin keskustelupalstasta ammattilaisten vetämiin ryhmiin (Harju 2010: 131). Nylundin mukaan vertaistuki on samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten halua jakaa kokemuksia ja tietoa tasaveroisessa sekä toisia kunnioittavassa ilmapiirissä (Nylund 2005: 203). Vertaisryhmään kuulumisen sisältää hoitavia elementtejä, mutta se ei ole terapiaa. Ryhmässä on mahdollista peilata ja heijastaa kokemuksiaan toisen kanssa. Vertaistuki on vastavuoroisuutta, jossa ihmiset kohtaavat toisensa kuunteelijan ja kuunneltavan roolissa. Vertaistuen toteutuessa ihmiset jakavat kokemuksiaan, jotka voivat olla myönteisiä onnistumisen kokemuksia tai kipeitä ja vaikeita kokemuksia. (Kinanen 2009: 69, 70.)

Vertaistuki on sosiaalisen tuen muoto. Sosiaalisen tuen lähteitä ovat ensiksi perhe ja ystävät. Toisena tulevat ne tukiverkoston jäsenet, joiden kanssa ollaan vähemmän tekemisissä kuin perheen ja ystävien kanssa. Kolmantena sosiaalisen tuen lähteenä toimivat vertaistuki ja vertaisryhmän jäsenet, jotka ovat osa ihmisen itsensä valitsemaa sosiaalista verkostoa, koska he eivät luonnostaan kuulu ihmisen sosiaaliseen verkostoon. (Jantunen 2010: 87.)

Ranssi- Martikaisen (2012: 108) mukaan yleisimmän vertaistuen määritelmän mukaan kyse on tukiryhmästä, johon osallistuvilla on yhteinen ongelma, joka halutaan jakaa muiden samankokeneiden kanssa. Ryhmän toiminta perustuu vastavuoroiseen tuen ja ymmärryksen antamiseen ja kokemuspohjaisen informaation vaihtoon. Turvallisessa, vuorovaikutteisessa ympäristössä ryhmän jäsenillä on mahdollisuus oppia toisiltaan uusia selviytymistapoja.

Yhdistävä tekijä ei vielä tee vertaisuudesta vertaistukea. Merkittävää on, miten vertaisuutta käytetään ja mitä sillä tuetaan. Tuen saamisen kokemuksen toteutumiseksi tarvitaan vastavuoroisuutta ja myötäelämistä vastakohtanaan kriittinen ja pessimistinen asenne sekä epäempeattisuus tai toisen kokemuksen vähättely. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009: 11.)

3.2.2 Vertaistuen asema

Vertaisryhmätoiminnan taustalla vaikuttaa ihmisen ikiaikainen tarve olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Samankaltaisessa tilanteessa olevien ja samankaltaisia asioita kokeneiden ihmisten keskinäinen tuki on ollut suomalaisten sosiaali - ja terveydenhuoltoalan järjestöjen ydintä. Järjestöjen tehtävä on ollut edunvalvonta ja palveluntuotanto. Vertaisryhmätoiminnasta on välittynyt kokemuksellista tietoa epäkohdista ja tarpeista. Kansalaisjärjestötoiminnan strategiassa (2010) todetaan, että kokemuksellinen tieto ja asiantuntijuus tulevat näin ammatillisen asiantuntijuuden rinnalle ja myös haastavat sitä uudistumaan. (Hyväri 2005: 10.)

Vertaisryhmätoiminnalla on merkitystä yhteisön sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin lisääntymisessä. Se tarjoaa välittämisen ja jakamisen kanavia sekä luo väyliä osallisuuteen ja tuottaa toivoa vaikeuksien keskellä. (Laimio & Karnell 2010: 11.) Nylundin mukaan useissa länsimaissa toimii vertaistuen keskuksia, joissa tiedotetaan olemassa olevista ryhmistä ja ne tarjoavat tiloja ryhmien käyttöön. Suomessa ei kuitenkaan ole nähty tarpeelliseksi perustaa omia itsenäisiä vertaistuen keskuksia, jotka tukisivat erilaisten vertaistukiryhmien perustamista ja toimintaa. (Nylund 2005, 202-203.)

Vertaistuki voi kohdistua oman tai toisen elämän, elämäntilanteen tai ympäristön muuttamiseen. Vertaistuki täydentää yleensä palvelujen muuta käyttöä, mutta harvoin korvaa sitä. Vaikka vertaistuki kasvattaa sosiaalista pääomaa, sen piiriin todennäköisesti pääsee sosiaalista pääomaa entuudestaan omaavat. Vaikeimmassa elämäntilanteessa olevat saattavat jäädä vertaistuen ulkopuolelle. Vertaistukea voitaisiin Hokkasen mukaan hyödyntää palvelujen tarjonnassa paljon nykyistä laajemmin. (Hokkanen 2014:26.) Ei-julkishallinnollisen vertaisryhmätoiminnan etuna on kevyt organisaatio ja kyky reagoida nopeasti palveluiden käyttäjien tarpeisiin. (Nylund 1996: 203).

Vertaisryhmiä voidaan hyödyntää auttamisketjujen eri vaiheissa. Ryhmämuotoista vertaistukea voidaan käyttää ennaltaehkäisevänä palveluna sosiaalisten ongelmien synnyn ja kasautumisen estämiseksi, korjaavan, hoidollisen työn rinnalla tuomaan kokemuksellista tietoa ammatillisen tiedon rinnalle sekä jälkihuollollisina palveluna sopeutumista ja elämäntilannetta edistävänä palveluna. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009: 34.)

3.2.3 Vertaisryhmätoiminnan jaottelua

Nylund jaottelee vertaisryhmät kolmeen luokkaan, joita ovat nimettömät ryhmät, oma-apuryhmittymät sekä keskustelu- ja psykososiaaliset oma-apuryhmät. Nimettömät ryhmät ovat kaikille avoimia foorumeita, joihin pääsyn vaatimus on muutoshalukkuus. Oma-apuryhmittymillä on virallisempi rakenne ja asema. Ne ovat verrattavissa voittoja tavoittelemattomiin sosiaalialan järjestöihin. Psykososiaaliset oma-apuryhmät tai Suomessa yleisemmin käytetyllä termillä kuvattuna vertaisryhmät, muistuttavat ammatillista, psykoterapiassa käytettyä ryhmätoimintamallia. Ryhmät ovat suljettuja ja niihin osallistuu korkeintaan kuudesta kahteentoista jäsentä. Ryhmiin sitoudutaan ennalta määritellyksi ajanjaksoksi. Näissä ryhmissä keskustellaan henkilökohtaisista asioista, jotka ovat usein käsiteltävään asiakokonaisuuteen liittyviä toiveita, pelkoja ja ristiriitoja. Psykososiaalisissa vertaisryhmissä voidaan käsitellä myös yksilöllistä elämäntilannetta ja sen suhdetta läheisiin, ystäviin ja perheeseen. Ryhmä voi vahvistaa yksilön uskoa muutokseen silloin, kun usko omaan selviytymiseen horjuu. (Ranssi-Matikainen 2012: 108, 109.)

Vertaisryhmät voivat olla itseohjautuvia tai koulutetun, ryhmässä käsiteltävästä aiheesta oma-kohtaista kokemusta omaavan vapaaehtoisen ohjaamaa toimintaa. Tällöin ohjaaja on myös vertainen ryhmässä. Vertaistukiryhmä voi olla myös ammattilaisen ohjaamaa, jolloin ohjaajan tehtävä on mahdollistaa vertaistuen toteutuminen huolehtimalla ulkoisista olosuhteista, käytännön järjestelyistä sekä ohjata ryhmäprosessin etenemisestä turvallisesti ja tasapuolisesti kaikki ryhmän jäsenet huomioiden sekä siten, että uusien näkökulmien ja toimintamallien löytyminen on mahdollista. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009: 36, 37.)

Vertaistukea voidaan antaa ja saada sekä henkilökohtaisella että kollektiivisella tasolla. Yksilötasolla annettu vertaistuki voi olla luonteeltaan joko symmetristä, jolloin molemmat osapuolet antavat ja saavat vastavuoroisesti tukea huomion kiinnittyessä tasapuolisesti kummankin vaikeuksiin tai epäsymmetristä, jolloin dialogissa keskitytään tukea vastaanottavan ongelmiin. Kollektiiviselle vertaistuelle on ominaista, että ryhmän jäsenet toimivat yhteistyössä yhteisesti jaettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Ranssi- Matikainen 2012: 111.) Jantusen mukaan vertaistuesta voidaan nostaa esille emotionaalisen, informatiivisen ja instrumentaalisen tuen muodot (Jantunen 2010: 87).

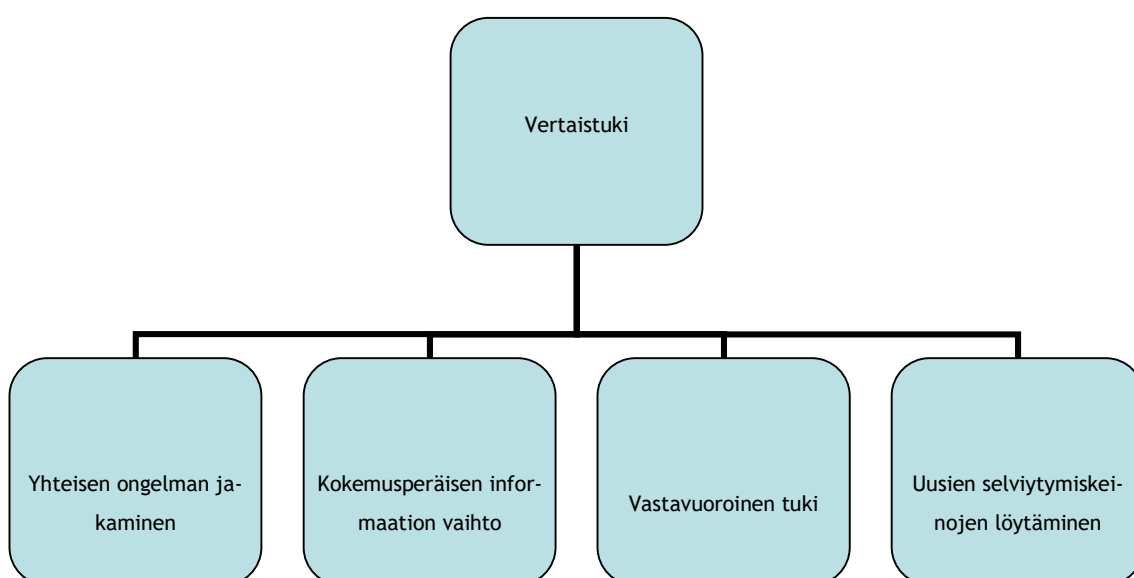
3.2.4 Vertaisryhmien vaikutuksia

Riessmaninin ja Carrollin (1995) mukaan vertaistuen toimivuus perustuu neljään tekijään. Ensimmäisenä tekijänä omakohtaisen ongelman kautta saatu tieto käännetään ohjaukselliseksi voimaksi, toisena tekijänä on roolien vaihdettavuus, joka tarkoittaa, että jokaisella on mahdollisuus saada ja antaa tukea, kolmantena tekijänä on positiivinen eetos, joka tarkoittaa etenemistä sen mukaan mikä on mahdollista ja lopulta neljäntenä toimivuuden tekijänä on, että vertaistuki perustuu kokemuksellisuuteen eikä ulkopuolelta tulevaan viisauteen. (Jantunen 2008: 25.)

Vertaistuki ei automaattisesti tuota positiivisia kokemuksia vaan siinä voidaan erottaa myös negatiivisia vaikutuksia. Positiivinen vertaistuki lisää luottamusta ja uskoa selviytymiseen, antaa tunteen siitä, ettei ole yksin. Se antaa kokemuksen kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta, laajentaa näkökulmia ja perspektiiviä asiaan sekä selkeyttää omaa tilannetta ja rauhoittaa. Negatiivisina vertaistuen ilmentyminä voidaan nähdä epäempeattisuus, joka ilmenee toisen kokemuksen vähättelynä tai mitätöimisenä, sääli ja yliempeattisuus, jotka vähentävät oma-aloitteisuutta ja toimintakykyä, oman tilanteen ja selviytymisen korostaminen, tilanteen ylitse pääsemättömyyden mielikuvan vahvistaminen sekä huolestumisen lisääntyminen. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009: 78.)

Vertaisryhmätoimintaan voidaan katsoa liittyvän kuntouttavia tekijöitä, joita ovat ryhmään kuuluminen, avautuminen ja hyväksyntä, toivon herättäminen ja löytäminen, samankaltaisuuden kokeminen ja toisen auttamisen kokemus. Ryhmä mahdollistaa myös sosiaalisten taitojen lisääntymisen ja sosiaalisen tuen saamisen kuulluksi tulemisen ja kokemusten jakamisen myötä. ”Samassa veneessä” olemisen kokemus on vertaisryhmään kuuluville tärkeää, vaikka kukin olisikin hiukan eri vaiheessa omassa kriisissä tai vaikeuksissaan. (Vilen ym. 2005: 202, 203, 204, 209.)

Vertaistukitoiminta on yhteisöllinen työmenetelmä, jossa asiakkaan, kansalaisen ja ammattilaisen roolit voivat yhdistyä, vaihtua tai olla eri tavoin dialogissa keskenään, kun osallistujien kokemusasiantuntijuudesta kumpuaa näkemystä ja osaamista. Auttajan ja asiantuntijan ja autettavan roolit voivat vaihdella. Tällöin myös ammattilainen voi oppia ja omaksua kokemuksellista tietoa vaikeita kriisejä, elämäntilanteita tai sairauksia läpikäyneiltä ihmisiltä. (Hyväri & Nylund 2010: 34, 35.)

Kuva 1: Ranssi-Martikaisen (2012) teoriaa mukaillen laadittu kuvio vertaistuen prosessista

3.3 Lasten vertaisryhmät

Lapsille suunnatut vertaisryhmät lisääntyivät 90-luvulta lähtien lapsinäkökulman korostumisen myötä käytännöissä ja tutkimuksen piirissä (Nylund 2001: 200). Lasten vertaisryhmät poikkeavat aikuisten vertaistukiryhmistä siten, että aikuisen täytyy toimia aina lasten ryhmien vetäjänä. Lasten ryhmät poikkeavat myös kestoltaan, ne ovat lyhempiä. Lasten ryhmät ovat yleensä suljettuja, koska ne ovat intensiivisiä ja samana pysyvä ryhmä lisää lasten turvallisuuden tunnetta ja ryhmän kiinteyttä. Ryhmään kuulumisen merkitys korostuu vaikeissa elämäntilanteissa,

kun lapsi huomaa, ettei ole ainoa, joka on kokenut saman. Muiden hyväksyntä auttaa lasta avautumaan ja tuntemaan itsensä tärkeäksi. (Niku & Sarinko 2004: 23, 24.)

Yleisesti lasten vertaisryhmissä käytetään ryhmärakennetta, jossa aloitus- ja lopetusvaiheen väliin jää aktiivisen työskentelyn vaihe. Ryhmissä työskentelään kulloisellekin ryhmäkerralle suunniteltua aihealuetta eli teemaa. Tutut ja selkeät puitteet auttavat lasta jäsentämään toimintaansa ja tuovat ryhmätilanteeseen ennakoitavuutta, joka lisää turvallisuuden tunnetta. (Helenius 2004: 65.)

3.3.1 Lasten vertaisryhmien erityispiirteitä

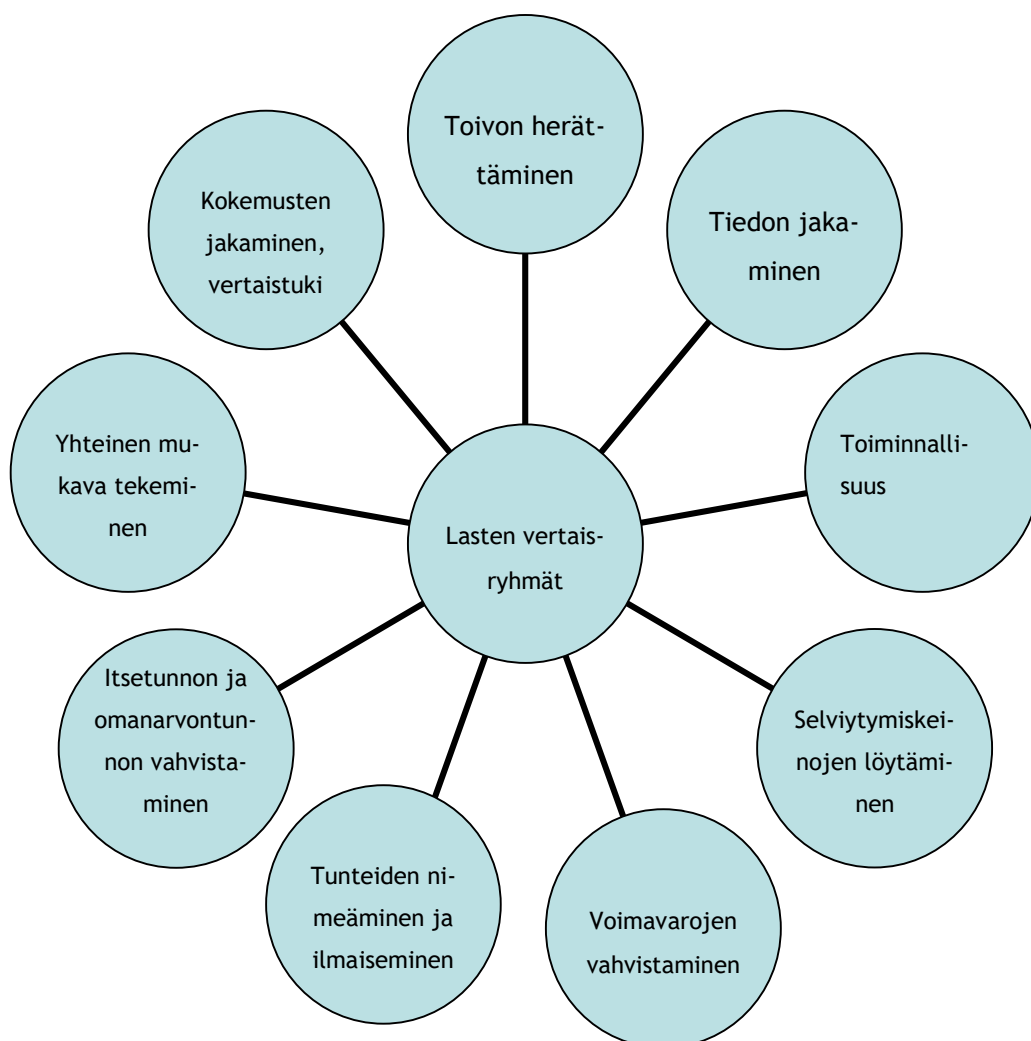
Vertaisryhmässä lapsi voi kokea saavansa sekä aikuisen että ikätovereiden tuen. Vertaisryhmän yksi tehtävä on lasten kohdalla tarjota paikka, jossa lapsi voi puhua ja näyttää tunteitaan. (Kinanen 2009: 69, 70.) Nylundin mukaan lasten vertaisryhmissä tavoitteena on, että lapset tapaavat muita lapsia, jotka ovat samankaltaisessa elämäntilanteessa. He tietävät kokemuksesta mitä toiset tuntevat tarvitsematta selittää sitä enempää. Lapset tulevat vertaisryhmässä tietoiseksi, että he eivät ole yksin ”erilaisia” tai vaikeassa elämäntilanteessa. Lasten vertaisryhmiin liitetään toisinaan rinnakkaisia ryhmiä vanhemmille, jolla pyritään vahvistamaan vanhempien kykyä tukea lasta. (Nylund 2001: 200, 201.)

Lasten vertaisryhmä antaa tietoa asiasta, jonka vuoksi lapsi on ryhmässä ja normalisoi ongelmaan tai vaikeuteen liittyviä reaktioita. Ryhmässä lapsi saa vertailupohjaa omille kokemuksilleen. Hän voi ryhmän tuella löytää uusia selviytymiskeinoja sekä omia vahvuuksia ja voimavaroja. Lasten vertaisryhmä auttaa lasta prosessoimaan omaa tilannetta. Samalla hän oppii vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitoja ja saa ryhmästä vuorovaikutusmallin. (Niku & Sarinko 2004: 24.) Yhteiseen ongelmaan tai vaikeuteen liittyvän tiedon jakamisen voidaan katsoa olevan psykoedukaatiota. Psykoedukaatio tarkoittaa Poijulan mukaan tiedon jakamista aiheista, jotka palvelevat selviytymistä. Mitä enemmän henkilö tietää ongelmasta tai vaikeudesta sekä sen vaikutuksesta itseän, sitä enemmän hän kykenee hallitsemaan sitä. Psykoedukaatiossa painotetaan selviytymiskeinoja. (Pojula 2007: 210.)

Lasten vertaisryhmät ovat yleensä ammattilaisten ohjaamia, jolloin vertaisryhmät ovat työnantajan tai taustaorganisaation määrittelemää, eettisiin periaatteisiin sitoutuvaa, suunnitelmallista toimintaa. Vertaistukiryhmään kuulumisen sisältää hoitavia elementtejä, mutta se ei ole terapiaa. Ero on siinä, että ohjaajat eivät tulkitse tai analysoi lasten käyttäytymistä tai tuotoksia vaan lapsi tulkitsee niitä itse halutessaan. Vertaisryhmässä lasten on mahdollista peilata kokemuksiaan toisten kanssa. Lasten vertaisryhmät ovat ryhmiä, joissa erilaisten toiminnallisten ja luovien menetelmien avulla autetaan lasta käsittelemään asiaa, jonka vuoksi hän on ryhmässä. (Juusola 2009: 69, 72.)

3.3.2 Lasten eroryhmät

Lasten eroryhmät ovat lasten vertaisryhmiä, joissa yhdistävä tekijä lasten välillä on kokemus vanhempien erosta. Ne ovat psykososiaalisia ongelmia ennaltaehkäiseviä ryhmiä. Lasten eroryhmissä käydään eroon liittyviä tunteita ja ajatuksia läpi erilaisia toiminnallisia ja luovia menetelmiä apuna käyttäen. Tämä auttaa lasta myös sanallisesti nimeämään erotilanteeseen liittyviä tunteita ja olotiloja. Ryhmässä jaetut kokemukset voivat olla lapselle vapauttavia. Lapsi voi vapautua omasta syyllisyyden ja häpeän tunteesta, joka liittyy tutun ja turvallisen elämän murenemiseen eron myötä. Yhteisen toiminnan kautta pyritään vahvistamaan lapsen omanarvon tunnetta, itsetuntoa ja voimavaroja sekä löytämään selviytymiskeinoja. Toisia kuuntelemalla lapsi voi löytää oman tapansa kohdata perhetilanteeseen liittyviä konflikteja. Lasten eroryhmät keskittyvät tulevaisuuteen. Lapsille pyritään välittämään kokemus, että erosta huolimatta on mahdollista elää täysipainoista ja hyvää arkea. Tärkeää lasten eroryhmissä on, että vaikeiden asioiden käsittelyn vastapainoksi pidetään hauskaa. (Juusola 2009: 28, 29.)

Kuva 2: Juusolan (2009) teoriaa mukaillen laadittu kuvio lasten vertaisryhmistä

3.4 Lasten vertaisryhmät Ruotsissa

Ruotsissa on ollut lasten vertaisryhmätoimintaa jo 1980-luvulta lähtien, josta alun vaikeuksien ja tiedon lisääntyminen myötä on tullut lapsille yleistynyt ja vakiintunut tukimuoto, johon jonoetaan (Taitto 2002: 37). Ruotsissa järjestetään ryhmämuotoista, vertaisuuteen perustuvaa tukea lapsille, joiden perheissä esiintyy päihteidenkäyttöä, mielenterveysongelmia, perheväkivaltaa tai he ovat kokeneet vanhempien eron. Ryhmät ongelmasta riippumatta toimivat samalla periaatteella. Ne ovat lyhytkestoisia, tyypillisesti 6 - 10 kerran kokonaisuuksia ja kestoltaan 1, 5 - 2 tuntia. Ryhmät sisältävät keskustelun rinnalla toiminnallisia menetelmiä. Ohjaajat ovat koulutettuja metodin hallintaan ja heillä on myös jokin sosiaalialan koulutus. Ryhmissä on maksimissaan 10 lasta ja niissä on aina kaksi ohjaajaa. Joka ryhmäkerralla on oma teemansa. Ryhmissä tavoitteina ovat syllisyyden lievittäminen, itsetunnon ja omanarvon tunteen parantaminen, tiedon jakaminen, selviytymiskeinojen lisääminen, vertaisuuden kokeminen, tunteiden ja ajatusten ilmaiseminen, toivon herättäminen sekä lasten hyvinvoinnin lisääminen. Erilaisia ryhmämalleja ovat CAP (Children are people too), TAP (Teenage power program), Ersta vändpunkten, Trappan, Rädda barnens metod, Linus & Lina ja Skilda världar. (Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i risksituationer: kartläggning av selektiv perention i 25 kommuner. 2012: 24.)

Ruotsissa lasten vertaisryhmistä puhutaan termillä ”stödgrupp”. Lasten ryhmämuotoista tukea toteuttavat Ruotsissa sosiaalipalvelut, seurakunta sekä kansalaisjärjestöt, kuten BRIS eli Barn rättigheter i samhället. Ryhmämuotoista tukea lapsille ja nuorille on saatavilla useimmissa kunnissa Ruotsissa. CAP (children are people too) on strukturoitu malli, jonka pohjalta toteutetaan ryhmiä myös vanhempien eron kokeneille lapsille. (Skerfving ym. 2014.) Skilda världar on Skotlannista Ruotsiin 1990-luvun puolivälissä tuodusta mallista muokattu vanhempien eron kokeneiden lasten vertaisryhmämalli. Ensimmäiset ryhmät toteutettiin vuonna 1996 Sundsvallissa, josta ne ovat levinneet laajalti sosiaalikeskusten ja järjestöjen tarjoamaksi palveluksi Ruotsissa. Tavoitteena näissä ryhmissä on tarjota lapsille turvallinen ympäristö ilmaista vanhempien eroon liittyviä ajatuksia ja tunteita luottamuksellisuuteen perustuen, jakaa kokemuksia toisten lasten kanssa ja uskoutua toisille ja tukea lasten luontaista kehitystä sekä selviytymiskeinoja muuttuneessa tilanteessa. Tavoitteena on myös, että lapsilla on hauskaa ryhmässä. Vanhemmillä on omat rinnakkaiset tapaamiset lasten ryhmien tapaamisten yhteydessä siten, että huoltajat vuorottelevat niihin osallistumisessa. (Jakobson-Lund & Gaveln 2009.)

BRIS-järjestö kouluttaa ammattilaisia Skilda Världar -ryhmien ohjauksessa. Bris on voittoa tavoittelematon järjestö, joka on toiminut Ruotsissa vuodesta 1971. Bris on vaikuttanut yhteiskunnallisesti lapsen näkökulman esille nostamiseen vanhempien erossa osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun ja julkaisuillaan, kuten ”Lyssna på mig”, johon on kerätty verkko-kriisipalveluihin osallistuneiden lasten ajatuksia vanhempien eroon liittyen. Skilda Världar

ryhmistä on myös julkaistu kirja ”Mina föräldrar är skilda. Dagbok från en Skilda världar - grupp”, johon on kuvattu kolmesta eri ryhmäkokonaisuudesta koottu kuvaus Skilda världar ryhmäkokonaisuudesta. (Bris 2016; Andersson & Grane 2006.)

Ruotsissa tehtiin selvitys Skilda Världar ryhmiin osallistuneiden lasten, vanhempien ja työnteekijöiden kokemuksista ja arviota ryhmän vaikutuksista. Lapsia haastateltiin 10 ja he olivat olleet ryhmässä 10, 5 ja 2- vuotta sitten, jolloin nuorin haastateltava oli 10-vuotias ja vanhin täysi-ikäisyyden saavuttanut. Ne lapset tai nuoret, joiden vanhemmilla oli ollut riitaisa ero ja jotka jatkoivat riitelyä eron jälkeen, kokivat saaneensa eniten hyötyä ryhmistä. Eräs haastateltava toi esiin, että uskoo selviytyneensä vanhempien erosta paremmin kuin sisarusensa, koska hän pääsi varhaisessa vaiheessa käsittelemään asiaa. Ne lapset, joiden vanhempien ero sujui sopuisammin, eivät kokeneet saaneensa ryhmästä keinoja selviytyä vanhempien erosta. Ryhmään osallistuneet kokivat toisten lasten kanssa erotilanteesta puhumisen tärkeänä ja he muistivat ryhmästä selvemmin toiset lapset kuin ryhmän ohjaajat. Lapset nimesivät ryhmän vaikutuksena asioita, kuten, että ei tarvinnut toimia viestinviejänä vanhempien välillä. He kokivat myös positiivisena kokemuksen, etteivät ole yksin vaan, että oli muitakin samassa tilanteessa olevia. Haastateltavat pitivät tärkeänä ryhmän antina, että se oli paikka, jossa ei ollut ihmisiä, jotka olisivat eroon liittyviin riitoihin osallisena. Haastateltavat mainitsivat heille merkityksellisenä asiana ryhmän luottamuksellisuuden. Eräällä haastateltavalla oli huono kokemus ryhmästä, kun hän oli kuullut ohjaajan kertovan äidilleen asian, jonka hän oli kertonut salaisuutena ohjaajalle. Haastateltava kertoi pelänneensä, että äiti pahoittaa mielensä asiasta. Jotkut haastateltavista toivat esille, että vanhempien olisi ollut hyvä osallistua joihinkin lasten ryhmiin, jotta he olisivat oppineet, kuinka ero pitää hoitaa. Haastatellut lapset kokivat, etteivät ryhmän vaikutukset ole nykyhetkessä näkyvillä. Joku kuitenkin mainitsi, että ryhmästä jäi vaikuttamaan nykypäivään asti, että hän oli oppinut antamaan aikaa itselle. (Jakobsson-Lund & Gaveln 2009.)

Ruotsin sosiaalhallitus (Socialstyrelse) on kannanotoissaan todennut, että vaikka useat sosiaalityöntekijät ja muut ammattilaiset ovat tuoneet esille ryhmämuotoisen tukemisen etuja lapsille, joiden perheissä on vaikeuksia, kuten päihdeongelma, mielenterveysongelmia tai vanhempien erotilanne, se ei riitä, vaan vertaisryhmän vaikutuksista pitäisi saada näyttöön perustuvaa, tieteellistä tutkimusta kokemustiedon rinnalle. (Skerfving ym. 2014.)

3.5 Tutkimuksia vanhempien eron kokeneiden lasten vertaisryhmistä

Aino Kääriäinen osallistui havainnoijana lasten Taikuriryhmiin ja toteutti kyselytutkimuksen ryhmään osallistuneille lapsille ja vanhemmille osana lasten vertaisryhmistä tekemäänsä tutkimusta. Kääriäinen on kuvannut tutkimustyötään Taikuriryhmistä Sirkku Niemelän kanssa toimitamassaan teoksessa ”Millan isä ja äiti eroavat - miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa”.

Tutkimuksen tuloksena Kääriäinen vakuuttui, että lyhytkestoisella, ryhmämuotoisella tukemisella voidaan auttaa lasta osana muuta tukea ja hoitoa. Kääriäisen mukaan lapset pohtivat erossa konkreettisia ja arkisia asioita, jolloin on tärkeää, että aikuinen asettuu lapsen todellisuuden tasolle ja vastaa tämän kysymyksiin. Kääriäinen kuvaa, kuinka ryhmän myötä ja lasten tuottamien piirustusten ja muiden tuotosten kautta, vanhemmalle avautuu lapsen näkökulma eroon. Kääriäinen nostaa ryhmissä esille vertaisuuden merkityksen, johon hän liittää myös fiktiivisen vertaisuuden ryhmissä menetelmänä käytettävän tarinallisuuden kautta. Kääriäisen mukaan lapset kykenivät jakamaan empatiaa ja rohkaisua toisilleen ryhmässä. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat toivoivat jatkotukea ryhmän päättymisen jälkeen. (Niemelä & Kääriäinen 2008.)

Kanadassa toteutettiin vuonna 2012 tutkimus voittoa tavoittelemattoman järjestön organisoinnista lyhytkestoisista, psykoedukatiivisista vanhempien eron kokeneiden lasten vertaisryhmistä ja rinnakkaisista vanhempien ryhmistä yhteistyössä yliopiston kanssa. Ryhmämalli on CIM (Caught in the middle). Tutkimuksen otos oli seitsemän vanhempi-lapsi paria. Lapset olivat iältään 6 - 10-vuotiaita. Erosta oli kulunut 10 kk - 7 vuotta. Vanhemmille ja lapsille tehtiin ennen ryhmää ja ryhmän jälkeen kyselyt. Lapsia avusti tutkijatiimin työntekijä. Ryhmät olivat terapeutteja elementtejä sisältäviä ja pyrkivät ehkäisemään lasta joutumasta vanhempien riitojen keskelle. Lasten ryhmien tavoitteita olivat myös tarjota tukea, normalisoida erotilannetta sekä vahvistaa selviytymiskeinoja. Vanhempien ryhmien tavoitteita olivat tarjota tukea, jakaa tietoa eron vahingollisista vaikutuksista lapseen ja lisätä ymmärrystä lasten tukemisen tärkeydestä sekä vahvistaa vanhempien selviytymiskeinoja heidän itsensä ja lasten tukemiseksi. Ryhmärakenne painottui mekanismeihin, jotka ovat muokattavissa, kuten tehokkaiden selviytymiskeinojen lisäämiseen, syyllisyyden lieventämiseen ja lojaliteettiristiriitojen vähentämiseen. Lapset kokivat ryhmän jälkeen oman perheen tilanteen normaalimpana, heidän selviytymiskeinonsa lisääntyivät, syyllisyyden tunteet vähenivät ja vanhempien ristiriitojen keskelle joutumisen vähentyi. Lapset kokivat ryhmät tukea antavina ja pitivät hauskaa tekemisestä ryhmässä. Vanhemmat kokivat ryhmän vaikutukset tehokkaina. (Regev & Ehrenberg 2012.)

Kids on laajalti Hollannissa käytetty ennaltaehkäisevä, ryhmämuotoisen tukemisen malli vanhempien eron kokeneille lapsille. Ryhmät kokoontuvat 8 kertaa sisältäen kaksi rinnakkaista vanhempien ryhmää alussa ja lopussa fokuksena lapsen näkökulma. Ryhmässä on kerrallaan 7 - 10 lasta ja kaksi menetelmään koulutettua ohjaajaa. Ryhmän tavoitteita ovat sosiaalisen tuen saaminen, ongelmanratkaisutaitojen vahvistaminen, väärin uskomusten oikaiseminen sekä selviytymiskeinojen oppiminen käyttäen roolileikkejä, keskustelua ja erilaisia tehtäviä. Ryhmäkerroilla käsitellään teemoja, kuten tutustuminen, kokemusten jakaminen, tunteiden tunnistaminen, muutoksiin sopeutuminen ja avun hakeminen sekä selviytymiskeinojen opetteleminen, esteet, karikot ja vahvuudet, menneiden taakse jättäminen sekä tulevaisuuteen suuntautuminen, itsetunnon vahvistaminen ja tulevaisuuden toiveet. Tutkimukseen osallistui 156 lasta, puolet

Kids ohjelmaan ja puolet kontrolliryhmään. Lapset olivat ikäjakaumaltaan 7 - 13- vuotiaita. Lisäksi 131 äitiä ja 76 isää osallistui tutkimukseen. Lapset koottiin tutkimuksen piiriin satunnaisotannalla 15 koulusta. Vanhemmat ja lapset täyttivät kyselyt ennen ryhmää, ryhmän jälkeen sekä seuranta-arvioinneissa 6 kk ja 1 vuoden jälkeen. Tulokseksi saatiin, että Kids - ryhmämalli on tehokas edistämään lasten psyykkistä hyvinvointia ja parantamaan lasten ja vanhempien välistä kommunikointia vanhempien erotilanteessa. Huomionarvoista oli, että erityisesti isien ja lasten välinen kommunikointi ja yhteydenpito kohenivat. (Pellepoer-Gunnik ym. 2015: 799 - 805.)

Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa arvioitiin Kid's turn - järjestön vanhempien eron kokeneiden, samannimisen lasten vertaisryhmämallin vaikutuksia. Kids' turn oli lyhytkestoinen, psyykoedukatiivinen lasten eroryhmämalli, jonka tavoitteena oli tarjota lapsille turvallinen paikka käsitellä vanhempien eroon liittyviä tunteita ja ajatuksia toisten saman kokeneiden lasten ja ryhmän ohjaajien kanssa. Ryhmämallissa vanhemmille oli rinnakkaiset ryhmät, joiden tavoitteena oli tuoda esille lapsen näkökulmaa erossa ja tukea vanhempia auttamaan lasta erosta selviytymisessä. Tutkimukseen osallistui 61 lasta ja heidän vanhempiaan kahden vuoden ajan. Lapsille tehtiin kysely sekä eroon liittyviin tilannekuvauksiin liittyviä kysymysvaihtoehtoja, joilla testattiin lasten selviytymiskeinoja eri tilanteissa, kuten vanhempien riitatilanteissa. Vanhemmilta kysyttiin perheen taustatietoja. Lapset vastasivat näihin kyselyihin ennen ja jälkeen ryhmän. Tuloksena saatiin lasten uskomusten ja asenteiden vanhempien eroon liittyen parantuneen ja käyttäytymisongelmien vähentyneen. Lapset joutuivat ryhmän jälkeen vähemmän vanhempien riitojen keskelle tai viestinviejäksi vanhempien välillä. Lapset ymmärsivät ryhmän jälkeen, että perheen ulkopuolisen, turvallisen aikuisen tuki on hyödyllistä. Tunteiden käsittelyssä lapset tulivat tietoisemmiksi omista tunteistaan. Haastateltavat tulivat ryhmän jälkeen herkemmiksi sille, jos kokivat tulleen väärinymmärretyksi vanhempien taholta. Fantasiat vanhempien yhteen paluusta eivät vähentyneet vaan kasvoivat ryhmän jälkeen. (Gilman 2005.)

Kirjallisuuskatsauksessa, johon oli kerätty sosiaalityön tutkimuksia toteutetuista ja arvioituista vanhempien eron kokeneiden alakouluikäisten ja varhaisnuorisoikäisten lasten ryhmistä vuosina 1977 - 2008 Yhdysvalloissa, tulokseksi saatiin, että koottujen tutkimusten mukaan lyhytkestoisella, strukturoidun ryhmämallin mukaisella, ryhmämuotoisella tukemisella voitiin edistää lasten selviytymistä vanhempien erosta. Tulokseksi saatiin, että ryhmämuotoisella tukemisella autettiin lapsia kommunikoimaan eroon liittyvistä asioista, tarjottiin tukea, parannettiin selviytymiskeinoja ja edistettiin lasten psyykkistä hyvinvointia. Tutkimusten ryhmät olivat pääasiassa kouluympäristössä järjestettyjä, mutta myös muissa ympäristöissä toteutettuja, jolloin ne olivat järjestöjen organisoimia. Tutkimuksen mukaan lapset kokevat helpommaksi puhua kokemuksistaan ryhmässä, jossa on saman kokeneita lapsia kuin kahden kesken työntekijän kanssa. (Rose 2009: 222.)

4 Yhteistyökumppaneina Neuvokeskus ja sen koordinoima yhteistyöverkosto

Opinnäytetyön aihetta suunniteltaessa osallistuin Neuvokeskuksen koordinoimaan yhteistyöverkoston, johon kuului toimijoita Neuvokeskuksesta, MLL:n Nerohankkeesta, Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset- hankkeesta, Kasvatus ja perheneuvontaliitosta sekä Lahden ammattikorkeakoulusta.

Opinnäytetyön aiheen rajautuessa alakouluikäisten lasten eroryhmiin, yhteistyökumppaneiksi haastattelujen toteuttamisessa määrittyivät Neuvokeskus ja Neuvokeskuksessa lasten eroryhmiä ohjaavat Kasvatus- ja perheneuvontaliiton työntekijät sekä Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen lasten eroryhmiä ohjaavat työntekijät.

4.1 Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys

Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys. Ensi- ja turvakotien liitto on valtakunnallinen kansalaisjärjestö, joka auttaa vaikeissa ja turvattomissa olosuhteissa olevia perheitä. Yhdistyksellä on 30 jäsenyhdistystä, jotka tarjoavat perheille ammatillista apua ja vapaaehtoisten tukea. Ensi- ja turvakotien liitto toimii jäsenyhdistysten keskusjärjestönä. (Ensi- ja turvakotien liitto 2016.)

Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys on yleishyödyllinen ja voittoa tavoittelematon, vuonna 1946 perustettu kansalais- ja lastensuojelujärjestö. Yhdistyksen toimintamuotoja ovat vauvaperhetyö, perheväkivalta- ja kriisityö sekä perhetyö ja eroauttamisen palvelut. Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys toimii ja vaikuttaa erilaisen tuen tarpeessa olevien lasten ja perheiden tukemiseksi. Yhdistys tuottaa palveluita valtakunnallisesti, kohdentuen kuitenkin käytännössä Lahteen ja muuhun Päijät-Hämeeseen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2016.)

4.2 Kasvatus- ja perheneuvontaliitto

Suomen Kasvatus- ja perheneuvonta liitto on yleishyödyllinen, lastensuojelualan kansalais- ja asiantuntijajärjestö. Liiton tavoitteena on puolustaa lapsiperheiden hyvinvointia ja asemaa yhteiskunnassa, edistää vanhemmuutta, tukea erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja vanhempia sekä edistää ja kehittää kasvatus- ja perheneuvontatoimintaa yhteiskunnallisen vaikuttamistyön kautta sekä koulutuksia ja kehittämishankkeita toteuttamalla. Kasvatus- ja perheneuvontaliitto toteuttaa vanhempien eron kokeiden lasten vertaisryhmiä yhteistyössä Neuvokeskuksen kanssa. (Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto 2015.)

Liitto kuuluu jäsenjärjestönä Suomen sosiaali- ja terveys yhdistykseen (SOSTE), Lastensuojelun keskusliittoon sekä Väestöliittoon. Kasvatus ja perheneuvontaliiton keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat lastensuojelu-, perhe- ja vanhemmuusjärjestöt ja kasvatus- ja perheneuvontaa tekevät tahot, kuten kuntien perheneuvolat sekä muut kasvatus- ja terveysalan ammattilaiset. (Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto 2015.)

4.3 Neuvokeskus

Neuvokeskus on Helsingissä sijaitseva eroauttamisen osaamiskeskus, joka tarjoaa lapsia, nuoria ja vanhempia tukevia matalan kynnyksen eropalveluita. Neuvokeskus oli aikaisemmin Lastensuojelun keskusliiton, mutta nykyisin Ensi- ja turvakotien liiton alaisuudessa toimiva. Neuvokeskus tarjoaa koulutusta sekä konsultaatiota järjestöille ja kunnille ennaltaehkäisevän työotteen juurruttamiseksi ja levittämiseksi valtakunnallisesti. Neuvokeskus kouluttaa myös lasten- ja nuorten eroryhmien ohjauksessa sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon työyhteisöjä. Neuvokeskus on yhteistyössä Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen, Helsingin Haaga-Helian ja Lahden ammattikorkeakoulun kanssa kehittänyt eroauttamisen nettiportaalin (www.apuaeroon.fi), jonne on koottu eroauttamisen palveluita valtakunnallisesti. (Neuvokeskus 2015.)

Neuvokeskuksen palveluissa painottuu vapaaehtoistyö, vertaistuki ja ennaltaehkäisevä työote. Neuvokeskuksesta erotilanteessa olevat vanhemmat sekä vanhempien eron kokeneet lapset ja nuoret voivat löytää helposti monipuolista tukea keskitetysti yhdestä paikasta. Palvelut ovat maksuttomia käyttäjille. Palveluita ovat vanhempien Neuvoryhmät, Neuvoillat, Neuvokahvila ja Vetskari- ja Taikuriryhmät vanhempien eron kokeneille lapsille ja nuorille. (Neuvokeskus 2015.)

Neuvokeskus vaikuttaa yhteiskunnallisesti toimimalla aloitteentekijänä palvelujärjestelmän sekä ammatillisen osaamisen kehittämisessä. Ammatikulttuurista ja eroauttamisen palvelujärjestelmän muutosta palvelevat alan kehittäjille, tutkijoille ja päätöksentekijöille tarkoitettut erofoorumit, joita järjestetään vuosittain. Neuvokeskus pyrkii etsimään nykyisten ja uusien järjestö- ja kuntakumppaneiden kanssa sellaisia rakenteellisia ratkaisuja, joilla turvataan kehitettyjen palvelujen ja niihin sisältyvän varhaisen työotteen siirtyminen ja vakiintuminen palvelujärjestelmässä pysyväksi osaksi paikallista ja alueellista palvelutarjontaa ja eroperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten työkäytäntöjä. (Neuvokeskus 2015.)

4.4 Eroperheen kahden kodin lapset - hanke

Eroperheen kahden kodin lapset - hanke käynnistettiin hankkeena vuonna 2011 Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksessä. Hankkeen tavoitteena on kehittää ja toteuttaa palveluita eroa pohtiville tai eronneille vanhemmille ja heidän lapsilleen. Palveluita tarjotaan perheille sekä ennen eroa että eron jälkeen. Erityisenä painopistealueena on lasten näkökulman ja lasten tarpeiden esiin nostaminen. Yhteinen vanhemmuus ja yhteistyövanhemmuus on kaikissa hankkeen palveluissa yhteinen teema. Periaatteena on myös, että tukemalla vanhempia erokriisissä, autetaan lasta selviytymään tilanteen tuomista muutoksista. Vertaisuus ja vertaistuki toteutuvat sekä vanhempien että lasten eroryhmissä ja Eroneuvotilaisuuksissa. (Ketonen ym. 2013)

Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen tavoitteena on myös tarjota lapsiperheiden kanssa työskenteleville koulutusta. Hankkeen aikana on järjestetty useita seminaareja ja koulutuspäiviä eroteemaan, palveluohjaukseen, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyen. Lisäksi hankkeessa on tuotettu asiakkaille suunnattua, eron käytännön asioihin liittyvää kirjallista materiaalia. (Ketonen ym. 2013,)

4.5 Entäs minä - ryhmämalli

Entäs minä - mallin ryhmämuotoiseen vertaistukemiseen lasten eroauttamisessa ovat kehittäneet Elina Lätti ja Teija Lehtinen Jyväskylän perheneuvolasta. Lätti ja Lehtinen ovat vetäneet lasten eroryhmiä Jyväskylän perheneuvolassa useita vuosia ja he ovat vakuuttuneet sen myötä lasten vertaisryhmien toimivuudesta lasten tukemiseksi vanhempien eron käsittelyssä ja sopeutumisessa eron jälkeiseen uuteen tilanteeseen. Lätti ja Lehtisen mukaan lasten eroryhmä on tehokas ja turvallinen ympäristö tunnetason oppimiseen ja ohjaukseen sekä selviytymiskeinojen opetteluun vanhemmilta saadun tuen rinnalla. Entäs minä - ryhmämalli pohjautuu traumatyön periaatteisiin, jolloin työskentelyssä korostuvat tiedon antaminen, selviytymistaitojen opettelu, tarinallisuus ja tunteiden kanssa työskentely. Vanhemmat otetaan mallissa mukaan prosessiin siten, että lasten eroryhmien rinnalla kokoontuvat vanhempien omat ryhmät. (Lehtinen & Lätti 2011: 5.)

Lasten eroryhmään liittyvien vanhempien tapaamisten tavoitteena on tehdä vanhemmalle näkyväksi eroa lapsen näkökulmasta ja auttaa vanhempaa tukemaan lasta erotilanteessa. Tapaamisten tavoitteena on myös nostaa esille molempien vanhempien tärkeyttä lapsen elämässä ja vanhemmuuden jatkumista eron jälkeen, vaikka parisuhde on päättynyt. Näiden tapaamisten fokus on lapsen näkökulmassa. (Ketonen ym. 2013.)

Lasten ryhmäkerrat:	Vanhempien ryhmäkerrat:
1. Erootteks te? Millaista kotona oli juuri ennen eroa ja kuka kertoi lapselle erosta. Tunteena hämmennys.	1. Lasten eroryhmän esittely ja lapsen reagointi eroon.
2. Miks teidän pitää erota ja missä mä sit asun? Mitä lapsi on ymmärtänyt ja mitä hänelle on kerrottu eron syistä. Mitkä asiat ovat eron jälkeen eri tavalla lapsen elämässä. Tunteina syyllisyys ja pelko	
3. Mul on sitä ikävä. Mitä kaikkea ja ketä voi ikävöidä eron jälkeen. Tunteina suru ja ikävä.	2. Lapsen eroon liittyvät tunteet ja lapsen tunteiden kohtaaminen.
4. Mä haluaisin, et me asuttais kaikki yhdessä. Eron hyväksymisen vaikeus ja mikä siinä voisi auttaa. Tunteena pettymys.	
5. Mua ottaa päähän. Vihan tunteiden kanssa selviäminen. Tunteena viha.	
6. Ne on aikuisten asioita ja kyllä mä selviän. Millaisia aikuisten asioita lapsi voi joutua miettimään eron jälkeen. Selviytyminen, omat voimavarat ja suuntautuminen tulevaisuuteen. Tunteena ilo.	3. Lapsen tukeminen tunneilmaisussa, lapsen lojaliteettiristiriita ja lapsen sopeutumista tukeva vanhemmuus eron jälkeen.

Kuva 3: Entäs minä - mallin lasten- ja vanhempien ryhmäkertojen teemat (Ketonen ym. 2013)

Ennen ryhmän aloittamista tavataan vanhempia ja lasta yhdessä ja tehdään alkuhaastattelu. Kummallekin vanhemmalle tarjotaan mahdollisuus alkutapaamiseen. Mikäli he eivät tule yhdessä, tavataan toinen vanhempi erikseen tai häneen ollaan muuten yhteydessä. Molempien huoltajan lupa täytyy olla lapsen osallistumiseen. Lapsen on myös tärkeä saada vanhemmilta konkreettisesti lupa puhua eroryhmässä perheeseen ja eroon liittyvistä asioista.

Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen lasten eroryhmät toteutetaan Entäs minä - ryhmämallin mukaisesti. Mallia on jonkin verran muokattu alkuperäisestä, esimerkiksi lasten ryhmätapaamisten kanssa rinnakkaisia vanhempien tapaamisia on

kolme, kun alkuperäisessä mallissa niitä on jokaisen lasten ryhmäkerran yhteydessä. Vanhempien tapaamisissa esitellään lasten eroryhmien sisältö ja annetaan vanhemmille tietoa lapsen reagoinnista eroon. Tärkeitä aiheita ovat lapsen tunteet ja niiden kohtaaminen, lapsen tukeminen tunneilmaisussa, lapsen lojaliteettiristiriita sekä lapsen sopeutumista tukeva vanhemmuus eron jälkeen. (Ketonen ym. 2012: 12.)

Lasten eroryhmäkertoja on tässä mallissa pidetty 6 kertaa. Vanhemmat pyritään tapaamaan myös ilman lasta ennen lasten eroryhmän alkua. Viimeisellä kerralla vanhemmille esitellään lasten luvalla lasten yhteisesti tuottama kuvitteellinen erotarina, josta välittyy lasten ajatuksia ja tunteita eroon liittyen. Tarinassa ei henkilöidy kuka lapsi on piirtänyt tai kirjoittanut mitään.

4.6 Taikuriryhmä

Taikuriryhmät ovat saaneet alkunsa Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliiton koordinoimasta v. 2005 - 2007 toteutetusta projektista ”Taikurikin saa voimansa yleisöltään - lapsen auttaminen vanhempien erossa”. Projektin tavoitteena oli tukea lasta ja vanhempia erotilanteessa sekä kouluttaa ammattilaisia lasten tukemiseen. Projektissa työskenteli psykologi Sirkku Niemelä. Hänen kehittämäänsä syntyi toiminnallisia välineitä, joiden avulla ammattilaiset voivat käsitellä lasten kanssa vanhempien eroa ja siihen liittyviä asioita. Menetelmät soveltuvat niin yksilökäyttöön kuin ryhmässä käytettäväksi. Projektin aikana koulutettiin 40 ammattilaista ja 100 lasta osallistui vertaisryhmiin. Aino Kääriäinen teki hankkeesta kertyneistä kokemuksista tutkimuksen, joka julkaistiin osana kirjaa ”Millan isä ja äiti eroavat - miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa”. (Rantakallio 2012: 105.)

Taikuriryhmien menetelmistä on koottu salkku, joka sisältää Kasper-käärmeen, Kasper-sadun, tiimalasin, pikkuauton, huolihuivin, Millan ajatuksista kootut tunnekortit ja laatikot, tunnepyörän ja ilmapallot sekä Matti-pelin. Ryhmän ohjaajat suunnittelevat ryhmäkokonaisuudet menetelmien ympärille siten, että jokaisella ryhmäkerralla on omat teemansa. Taikuriryhmien tavoitteena on auttaa lasta sopeutumaan vanhempien eroon, rohkaista lasta puhumaan eroon liittyvistä tunteista sekä vahvistaa lapsen uskoa tulevaisuuteen ja luottamusta omiin voimavaroihin. (Nurmela: 2012.)

Taikuriryhmät pohjaavat kahteen kehityspsykologiseen perusperiaatteeseen, joita ovat arjen eheyttäminen ja ikätasolle saattaminen. Lapsen tulisi saada keskittyttyä lapsen elämään kuuluviin tavallisiin asioihin. Lasten eroryhmissä luodaan turvallisuutta aloittamalla ja lopettamalla ryhmät samalla tavoin. Erotilanteessa lapsi voi taantua ikätasoistaan nuoremmaksi tai hän voi ottaa ikätasolleen sopimatonta vastuuta asioista. Lapsi kokee eron konkreettisesti ja erilaiset asiat kuin vanhempaa huolettavat lasta. Taikuriryhmissä jaetaan lasten kokemuksia siitä kuinka ero on muuttanut lapsen maailmaa sekä tehdään lapselle näkyväksi ja sanoitetaan sitä, että

erosta huolimatta lapsi voi elää tavallista lapsen elämää eikä hänen kuulu ottaa vanhemman huolia kannettavakseen. (Niemelä 2012: 105.)

Taikuriryhmässä on käytössä Kasper käärme, joka on eräänlainen ryhmän maskotti ja jonka avulla käydään läpi lasten huolen määrää. Käytössä on myös huoli-huivi, joka laitetaan näkyville, kun puhutaan eroon liittyvistä asioista. Huoli-huivi otetaan pois, kun on hetki ajatella ja tehdä muita asioita. Huoli-huivin käyttö perustuu siihen, että lapset tarvitsevat vaikeiden asioiden käsittelyn vastapainoiksi muuta ajateltavaa ja mukavaa tekemistä. Huoli-huivin käyttö auttaa myös lapsia keskittymään aiheeseen, kun on sen aika ja herkistymään toisten kuulemiselle, kun eroon liittyviä asioita on aika käsitellä.

Taikuriryhmät kokoontuvat 5 kertaa. Vanhemmille ei ole rinnakkaisia ryhmiä lasten ryhmien yhteydessä. Taikuriryhmiä on toteutettu erilaisina versioina, kuten eripituisina ja siten, että lasten ryhmäkertoja on toteutettu Neuvokeskuksen vanhemmille suunnattuun muun toiminnan kanssa samaan aikaan, jolloin vanhemmat ovat voineet halutessaan jäädä niihin. Ryhmäkokoaisuuteen sisältyvät alku- ja lopputapaamiset, johon lapset tulevat yhdessä vanhemman tai vanhempien kanssa. Intensiiviryhmät (kuvio 4) kestävät perjantai ja lauantapäivät ja ne ovat kestoltaan 4 - 5 tuntia kerrallaan.

Viikoittaisen ryhmämallin lopputapaamisessa esitellään lasten kokoama kansio ryhmässä tehdyistä tehtävistä ja lapset saavat halutessaan kertoa tehtävistä vanhemmille. Viikoittaisissa ryhmissä jokaisella lapsella ja vanhemmalla tai vanhemmilla on omat lopputapaamiset, viikonlopun intensiiviryhmässä kaikki vanhemmat ja lapset kokoontuvat ryhmän päätteeksi yhdessä. Vanhemmille esitellään ”kirje vanhemmille”, joka kootaan lasten ajatuksista siitä, miten he jatkossa toivoisivat vanhempien muuttavan toimintaansa tai mihin he toivoisivat heidän kiinnittävän huomioita. Kirje vanhemmille on ryhmän yhteinen tuotos siitä, minkälaisen viestin lapsen haluavat vanhemmille välittää. Ohjaajat eivät kerro vanhemmille lasten tehtäväkansiosta tai kirjeestä muuta kuin yleisellä tasolla, ryhmän luottamuksellisuuden periaatteiden mukaisesti. Lapset kertovat tehtävistä itse mitä haluavat.

Menetelmä	Sisältö
Tunnesää	Millä mielellä tulit tänään?
Padat	Jokainen lapsi saa käydä kopauttamassa pataa vuorollaan. Minkä suuruinen huoli vanhempien erosta on tällä hetkellä. Huolihuivi esillä.
Millakortit	Lapset ja aikuiset lukevat Milla-korteista otteita vuorollaan. Keskustellaan. Huolihuivi on esillä.
Tauko	Pieni hyppelyleikki, leikki esim. rikkinäinen puhelin. Huolihuivi pois.
Oma perhe	Lapset piirtävät oman perheensä ja se esitellään toisille.
Väittämäkortit	Väittämäkortit. Laitetaan seinälle eri puolille huonetta. ”Ero ei oo mun syy”, ”aikuisilla on omat asiansa”, ”helpotti, kun kerroin”, ”voin hyväksyä, vaikka en ymmärrä”. Lapset menevät valitsemansa kortin kohdalle ja perustelevat valintojaan. Keskustellaan. Huolihuivi esillä.
Vahvuuskortit	”selvisin kuitenkin”, jokainen valitsee 2 vahvuuskorttia ja perustelee valintansa. Leikki peili, väri. Huolihuivi pois.
Kirje vanhemmille	Ohjaajat haastattelevat lapsia ja kirjaavat fläppitaululle mitä lapset haluavat sanoa erosta vanhemmille.
Tuulenpesäpuu	Luetaan Milla korteista tuulenpesätarina ja piirretään puu.

Kuva 4: Esimerkki Taikuriryhmämallin intensiiviryhmän ohjatusta toiminnasta (Haverinen 2015)

4.7 Opinnäytetyöprosessin eteneminen

Otin yhteyttä Neuvokeskukseen sähköpostitse marraskuussa 2014, jolloin tiedustelin halukkuutta yhteistyöhön ja tarvetta opinnäytetyöhön. Tämän jälkeen kävimme puhelinkeskustelun asian tiimoilta Neuvokeskuksen suunnittelijan kanssa. Hän ilmaisi tarvetta olevan lasten eroryhmien kehittämiseen liittyen. Sovimme, että osallistun Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksessä pidettävään eroauttamisen yhteistyöverkoston tapaamiseen 4.12.2014, jossa jatkamme keskustelua opinnäytetyöstä.

Tapaamiseen 4.12.2014 osallistuivat Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen, Hyvinkään MLL:n Nero - hankkeen, Kasvatus- ja perheneuvontaliiton, Neuvokeskuksen ja Lahden ammattikorkeakoulun toimijat. Eri tahot kertoivat lasten- ja nuorten eroryhmämalleista ja kävivät keskustelua lasten eroryhmiin liittyvistä perusperiaatteista, joita tulisi huomioida ryhmää käynnistäessä. Toimijat kertoivat oman näkemyksensä, minkälaiselle opinnäytetyölle koettiin tarvetta lasten eroryhmiin liittyen. Ajatuksia oli paljon, joten sovimme, että pohdin asiaa ja keskustelen opinnäytetyötä ohjaavan opettajan kanssa ja seuraavassa yhteistyöverkoston tapaamisessa 2.3.2015 esitän ehdotukseni opinnäytetyön aiheeksi.

Seuraavassa yhteistyöverkoston tapaamisessa 2.3.2015 Lahdessa sovimme, että selvitän kokemuksia lasten eroryhmistä haastatteleamalla työntekijöitä ja vanhempia. Yhteistyöverkostosta minulle esitettiin toiveena tehdä näkyväksi lasten eroryhmien vaikutuksia. Toiveena oli myös esitellä lasten eroryhmien vaikutuksista tehtyjä kansainvälisiä tutkimuksia. Päädyimme yhteisesti siihen, että haen pohjoismaisia tutkimuksia.

Koin eroauttamisen yhteistyöverkoston tapaamiset ohjausryhmän kaltaiseksi toiminnaksi, jossa sain arvokasta informaatiota eroauttamiseen liittyvästä aihepiiristä eroauttamisen asiantuntijoilta ja koin myös saavani ohjausta opinnäytetyöni suuntaamiseen. Minulle havainnollistui projektien määrä, joita eroauttamisen ympärillä on lukuisia. Projektien ja palvelujen pirstaleisuus on eräs haaste, johon täytyisi löytää ratkaisu, jotta voimavaroja eroauttamisen asian edistämiseksi voitaisiin yhdistää ja palveluja edelleen yhteistyössä kehittää. Pohdin myös sitä kuinka kunnallisen ja kolmannen sektorin yhteistyö on edelleenkin puolinaista eikä siitä oteta optimaalista hyötyä irti.

Sovimme, että haastattelisin Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen tiloissa kokoontuvan lasten eroryhmän vanhemmat ja eroryhmiä ohjaavia työntekijöitä Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeesta sekä Kasvatus- ja perheneuvontaliitosta. Pidän opinnäytetyön puutteena lasten näkemysten puuttumista. Ajatuksesta lasten haastatteluista olin luopunut, koska pidin kohderyhmän ikäisten lasten haastattelemista hyvin vaativana, etenkin, kun otetaan huomioon aiheen arkaluonteisuus. Keskusteltuani myöhemmässä vaiheessa puhelimesta lasten eroryhmiä ohjaavan työntekijän kanssa, muutin mieleni saatuaani häneltä rohkaisua asiassa. Tähän ratkaisuun olen erityisen tyytyväinen.

Koska Lahdessa toteutetuissa haastatteluissa oli katoa, tarvitsin lisää haastateltavia. Alkuun sovimme, että hankin lisää haastateltavia Lahdessa seuraavaksi alkavista lasten eroryhmistä, mutta työntekijöiden resurssien ollessa tiukoilla kiireiden vuoksi, päädyimme siihen, että hankin lisää haastateltavia pääkaupunkiseudulta. Neuvokeskuksen suunnittelija ehdotti, että kysyisin Neuvokeskuksen ryhmiä ohjaavilta Kasvatus- ja perheneuvontaliiton työntekijöiltä, olisiko minun mahdollista saada haastateltavia heidän ryhmistään. Aikataulut hankkia haastateltavia kevään ryhmästä osoittautuivat liian tiukoiksi, jolloin sovimme, että yritän hankkia haastateltavia syksyllä 2015 alkavista ryhmistä, joista ei ollut vielä tarkkaa tietoa. Onnekseni suunnitelma lopulta toteutui, vaikka haastateltavien suostumusta täytyi odotella haastattelupäivään asti. Kaikenlaiset epävarmuustekijät kuitenkin kuuluvat tämän kaltaisen opinnäytetyön prosessiin ja niihin on sopeuduttava.

Haastateltavat koottiin kahdesta eri ryhmämallista, jotka kuitenkin muistuttivat pääpiirteiltään toisiaan. Suurin ero oli, että Neuvokeskuksen Taikuriryhmissä vanhemmilla ei ollut omia oh-

jattuja ryhmäkertoja, kun Eroperheen kahden kodin lapset - hankkeen Entäs minä - ryhmämallin ryhmässä niitä oli kolme lasten eroryhmien rinnalla. Yhtäläisyyksiä ryhmässä ovat lasten ikäjakauma, ryhmäkoko ja erilaisten teemojen ympärille luotu strukturoitu malli. Molemmat ryhmämallit ovat suljettuja, joka tarkoittaa, että osallistujat pysyvät samana koko ryhmän ajan. Myöskin ryhmien tavoitteet ovat samankaltaiset. Kumpikin ryhmämalli sisältää vanhemman tai vanhempien ja lasten yhteiset alku- ja lopputapaamiset. Mikäli toinen vanhempi on estynyt tai vanhempien yhteinen osallistuminen ei ole mielekästä, pyritään toinen vanhempi tapaamaan molemmissa ryhmämalleissa erikseen tai vähintäänkin häneen olla muutoin yhteydessä. Molemmissa ryhmämalleissa lapsen osallistumiseen tarvitaan molempien huoltajien suostumus ja vanhemmat antavat alkutapaamisessa suullisen luvan lapsille, että nämä voivat puhua perheen asioista ryhmässä.

Reunaehtona lasten eroryhmiin osallistumiselle pidetään molemmissa ryhmämalleissa sitä, että perheessä ei ole akuuttia kriisitilannetta, kuten huoltajuusriitaa tai oikeudenkäyntiä, vaan, että lapsen tilanne on selkiytynyt siten, että asumis- ja tapaamisjärjestelyt ovat kutakuinkin vakiintuneet. Tämän vuoksi suosituksena molemmissa ryhmässä on ollut, että erosta on kulunut vähintään puoli vuotta. Näistä kriteereistä on molemmissa ryhmämalleissa myös joustettu, mutta tällöinkin vähimmäisvaatimuksena on ollut, että vanhemmilla on suunnitelma, miten eronjälkeinen asuminen ja tapaamiset järjestetään. Molempien ryhmämallien lasten eroryhmiin voi osallistua, vaikka erosta olisi useampi vuosi ja ryhmiin voi osallistua myös uudelleen.

Käytännön järjestelyjen ja haastattelun tiimoilta tein yhteistyötä ryhmien ohjaajien kanssa sähköpostitse ja puhelimitse. Kävin myös Lahdessa suunnittelemassa haastattelujen toteutusta ja tapasin Neuvokeskuksen suunnittelijan, jolloin keskustelimme opinnäytetyöstä ja kirjallisen sopimuksen (liite 1) tekemisestä. Kasvatus- ja perheneuvontaliiton eroryhmiä ohjaavan työntekijän kanssa tapasimme haastattelujen käytännön toteuttamisen suunnittelemiseksi. Yhteistyö oli hyvää ja sain paljon apua haastattelujen suunnittelussa sekä haastateltavien kokoamisessa. Laatumistani haastattelurungoista pyysin kommentteja yhteistyöverkoston sähköpostiketjussa.

Viimeinen haastattelu toteutettiin lokakuussa 2015, kun ensimmäinen tapaaminen opinnäytetyön tiimoilta työntekijöiden kanssa oli joulukuussa 2014. Haastatteluteemojen ja runkojen suunnittelemisen vei oman aikansa. Litterointi oli työlästä ja aikaa vievää puuhaa, koska halusin litteroida sanatarkasti haastattelujen tallenteet, jotta mitään tärkeitä ei jäisi huomaamatta. Litteroinnilla aineisto saadaan sanalliseen muotoon, jolloin sitä on helpompi käsitellä. Tarkasti litteroinnissa on se etu, että kirjoittaessa huomaa asioita, joihin ei välttämättä tallennetta kuuntelemalla olisi kiinnittänyt huomiota. Tallenteiden purkamisen jälkeen tekstiä kertyi 66 arkkia. Myös aineistoin analysointi ja tutkimistiedon etsiminen osoittautuivat työläiksi vai-

heiksi. Näin ollen huomasi, että alkuperäinen aikataulus opinnäytetyölle oli liian kunnianhimoinen, jolloin opinnäytetyöni ei valmistunut alkuperäisen suunnitelman mukaan v. 2015 aikana vaan aikataulu venyi tästä hieman.

Teoriaan olin tutustunut pitkin matkaa, mutta kirjoittamisvaiheessa paneudun siihen vielä perusteellisemmin. Teoriaan tutustumisen koin antoisana, koska aihe on mielenkiintoinen. Kansainvälistä aineistoa hakiessani sain havaita, kuinka vähän tutkimuksia on tehty lasten vertaisryhmistä ja vielä vähemmän vertaisryhmistä, jotka on tarkoitettu eronneiden vanhempien lapsille. Päätin kelpuuttaa myös muita kuin pohjoismaalaisia tutkimuksia, koska niitä ei juurikaan löytynyt. Hain tutkimusartikkeleita, joissa tutkimus on tiivistetyssä muodossa. Tutkimusartikkelit ovat läpäisseet tieteelliseen julkaisun vaatimuksen, joten ne ovat luotettavia tiedon lähteitä.

Opinnäytetyön prosessin kulku:

- ↓ Yhteydenotto Neuvokeskukseen marraskuussa 2014
- ↓ Eroauttamisen yhteistyöverkoston tapaaminen Lahdessa 4.12.2014
- ↓ Eroauttamisen yhteistyöverkoston tapaaminen Lahdessa 2.3.2015
- ↓ Opinnäytetyön suunnitelman laatiminen
- ↓ Teoriatiedon kartoittaminen ja alustava tutustuminen
- ↓ Tutkimustiedon etsiminen
- ↓ Puhelinkeskustelut ja sähköpostitteluja haastattelujen käytännön toteuttamisesta
- ↓ Tapaaminen Neuvokeskuksen suunnittelijan kanssa
- ↓ Tapaaminen Lahdessa lasten eroryhmän ohjaajan kanssa
- ↓ Haastattelurunkojen laadinta, sähköpostitse kommentointi yhteistyöverkostolta
- ↓ Tiedotteen ja suostumuskaavakkeiden laatiminen vanhemmille
- ↓ Lasten ja vanhempien ryhmähaastattelut Lahdessa keväällä 2015
- ↓ Entäs Minä- ryhmämallin työntekijöiden ryhmähaastattelu Lahdessa 22.6.2015
- ↓ Taikuriryhmämallin työntekijöiden ryhmähaastattelu Helsingissä 11.8.2015
- ↓ Tapaaminen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton työntekijän kanssa 16.9.2015
- ↓ Taikuriryhmän lapsien ryhmähaastattelu ja vanhempien ryhmähaastattelu syksyllä 2015
- ↓ Taikuriryhmän ohjaajan yksilöhaastattelu 2.10.2015
- ↓ Aineiston litterointi tallenteista
- ↓ Teoriaan syventyminen ja kirjoittaminen
- ↓ Aineiston analysointi
- ↓ Raportin kirjoittaminen
- ↓ Seminaari 20.1.2016 ⇒ Julkistaminen

5 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää miten lapset, vanhemmat ja työntekijät ovat kokeneet lasten eroryhmät. Tavoitteena on kokemusten perusteella nostaa esille mahdollisia kehittämisen tarpeita lasten eroryhmiin liittyen. Opinnäytetyön tutkimuksen kohde on alakouluikäisten lasten eroryhmät. Pyrin saamaan moninäkökulmaisen kuvan kokemuksista haastattelemalla sekä vanhempia että lapsia ja ryhmiä ohjaavia työntekijöitä. Käytän tämän tavoitteen saavuttamiseksi tutkimusmetodina aineistolähtöistä triangulaatiota, joka tässä opinnäytetyössä tarkoittaa eri tiedon lähteitä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millä tavoin lapset, vanhemmat ja työntekijät ovat kokeneet lasten eroryhmien sisällön ja vaikutukset lasten eroryhmissä?
2. Millä tavoin työntekijät huomioivat lasten ikätason lasten eroryhmissä?
3. Miten lapset, vanhemmat ja työntekijät kokevat vertaisuuden merkityksen lasten eroryhmissä?
4. Mitä kehittämisen tarpeita lapset, vanhemmat ja työntekijät kokevat lasten eroryhmissä olevan?

6 Opinnäytetyön toteuttaminen

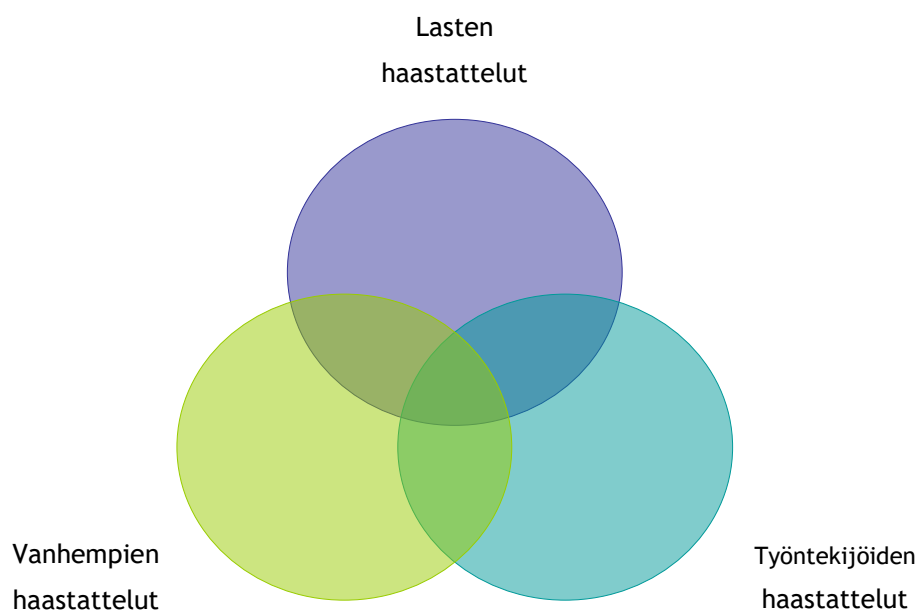
6.1 Tutkimusasetelmana triangulaatio

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Vilkan mukaan laadullisin tutkimusmenetelmin tehtävissä tutkimuksissa tavoitteena on saavuttaa ihmisen omat kuvaukset koetusta todellisuudesta. Laadullisilla tutkimusmenetelmillä tutkitaan merkityksiä, jotka voivat olla käsityksiin tai kokemuksiin liittyviä. Kokemukset ovat aina omakohtaisia. Käsitykset taas kertovat yhteisön perinteellisistä ja tyypillisistä tavoista ajatella yhteisössä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole totuuden löytäminen vaan tutkimuksen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla näyttää jotakin, joka on välittömän havainnon tavoittamattomissa. (Vilka 2009: 97, 98.)

Laadullinen tutkimus mahdollistaa ilmiön ymmärtämisen. Ilmiön laadullista ymmärtämistä pidetään aina parempana kuin luvuilla ilmaistua, kvantitatiivista tutkimusta, koska joidenkin asioiden, kuten asenteiden ja ihmisten suhtautumisen, kuvailu on mahdollista vain tekstin avulla. (Kananen 2015: 70, 71.) Laadullista tutkimusta voidaan kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi. Ymmärtäminen on eläytymistä tutkittavan kohteen henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin. Ymmärtämiseen liittyy tutkimuksessa aikomuksellisuus, kun pyrkimyksenä on ymmärtää jonkin asian tai ilmiön merkitys tai mielekkyys. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 28.)

Opinnäytetyössäni käytän triangulatiivista tutkimusasetelmaa. Triangulaatio sanan suomenos viittaa kolmiomittaukseen tai eri näkökulmista tapahtuvaan mittaamisen ideaan. Triangulaatio tarkoittaa kiteytettynä monesta eri näkökulmasta tapahtuvaa asian tai ilmiön tarkastelua. Triangulaation avulla lisätään tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollistetaan mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan saaminen tutkimuksen aiheesta. Triangulaation avulla on mahdollista saada syvällisempää tietoa aiheesta. (Viinämäki 2007: 175.) Tämän vuoksi päädyin triangulaation käyttöön opinnäytetyössäni. Lisäksi mielestäni opinnäytetyöni kiinnostavuutta ja monipuolisuutta lisää monien näkökulmien ja kokemusten näkyväksi tekeminen ja niiden vertaileminen. Viinamäen mukaan triangulaatiota toteutettaessa on kuitenkin oltava tarkkana, että tutkitaan saman asian tai ilmiön eri puolia, ei eri asiaa tai ilmiötä (Viinämäki 2007: 175, 176).

Yleisimmät triangulaation muodot ovat menetelmätriangulaatio, teorialiangulaatio, tutkijat-riangulaatio ja aineistotriangulaatio (Kananen 2015: 359). Käyttämäni aineistotriangulaatio on yleisin triangulaation sovellutus, koska sen voi toteuttaa myös yksin opinnäytetyötä tai tutkimusta tekevä (Viinämäki 2007: 182).

Kuva 5: Viinamäen (2007) teoriaa mukaillen laadittu kuvio triangulaatiosta

6.2 Aineiston kerääminen

Aineiston keräsin haastatteluilla. Haastattelun etuna on sen joustavuus. Haastattelijan on mahdollista toistaa kysymys, selventää sitä esittämällä se toisella tapaa, esittää tarkentavia kysymyksiä ja käydä keskustelua haastateltavien kanssa. Kysymyksiä ei tarvitse esittää etukäteen määritellyssä järjestyksessä vaan haastattelussa voidaan edetä vapaamuotoisesti. Haastattelun etuna on myös se, että haastatteliija voi myös havainnoida. (Tuomio & Sarajärvi 2009: 73, 74.)

Opinnäytetyössä käytän teemahaastattelua aineiston keräämisen menetelmänä. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään etukäteen valittujen, tutkimustehtävän kannalta keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaan. Teemahaastattelussa pyritään nostamaan esille ihmisten asioille antamia omia tulkintoja ja merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 48.) Teemahaastattelulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat teoreettiseen viitekehykseen eli ilmiöstä aiemmin jo tiedettyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 77, 78.) Teemahaastattelut toteutin ryhmähaastatteluilla, joita täydensin yksilöhaastatteluilla.

Pidän ryhmähaastattelua opinnäytetyöhöni sopivana tiedon keruun muotona siksi, että haastateltavat ovat jo tottuneet toimimaan ryhmänä, lukuun ottamatta vanhempien ryhmää, joilla ei ollut omia ryhmätapaamisia. Hekin olivat kuitenkin jo tutustuneet toisiinsa lasten tuomisten ja hakemisten lomassa. Uskoin myös, että lapset kokivat ryhmähaastattelut turvallisempina kuin yksilöhaastattelut ja jännittivät vähemmän ryhmässä, koska ryhmässä oleminen on tämän ikäisille luontevaa. Aaltolan & Vall mukaan ryhmähaastattelu tuottaa erilaista aineistoa kuin yksilöhaastattelu (Aaltola & Valli 2007: 28). Ryhmähaastattelun etuna on, että haastateltavat saavat toisiltaan tukea ja he voivat innostaa toisiaan puhumaan. Haastateltaessa yhdessä ryhmää, joilla on yhteinen kokemus, unohtaminen ja väärintymmärrys on vähäisempää, koska ryhmän jäsenet kontrolloivat toisiaan. Erilaisista mielipiteistä voi ryhmässä syntyä vuorovaikutuksellista keskustelua ja ryhmä voi tuottaa enemmän tietoa kuin yksilöhaastattelu. (Eskola & Suoranta 1998: 95, 96, 07.)

Ryhmähaastattelun mahdollisia huonoja puolia voi olla ryhmäpaine, jonka vuoksi ei uskalleta kertoa todellisia mielipiteitä. Tuttuus voi lisätä myös miellyttämisen halua. Toisaalta, jos ryhmä on keskustelevalta, on siinä voinut muodostua kulttuuri, jossa asioista voidaan olla eri mieltä ja joka tuottaa uudenlaisia näkökulmia tarkasteltavaan asiaan. Lasten haastatteluissa joissakin kohdin tuli tunne, että lapsi olisi halunnut kertoa enemmän, mutta ei ryhmässä voinut puhua. Lapset miettivät mitä muut lapset ajattelevat vastauksesta, joka voi estää osallistumasta. Näissä kohdin ajattelin, että yksilöhaastattelu olisi voinut toimia paremmin.

Lasten ja vanhempien haastattelut toteutettiin Lahden Ensi ja turvakotiyhdistyksen sekä Helsingin Neuvokeskuksen tiloissa. Työntekijät haastateltiin Lahden Ensi- ja turvakotien liiton sekä Helsingissä Kasvatus- ja perheneuvontaliiton tiloissa. Yksilöhaastattelu toteutettiin kahvilassa, rauhallisessa nurkassa.

6.2.1 Työntekijöiden haastattelut

Alkuperäinen ajatukseni oli haastatella työntekijöitä fokusryhmähaastattelulla, jonka uskoin tuottavan ison ryhmän asiantuntijoita ollessa koolla synergiaetuna uudenlaisia näkökulmia. Tämän kaltaisen ryhmän kokoaminen osoittautui kuitenkin aikataulujen sovittamisen kannalta mahdottomaksi toteuttaa, joten päädyin tekemään kaksi ryhmähaastattelua. Yhden työntekijän haastattelin yksilöhaastatteluna, koska hän ei osallistunut ryhmähaastatteluun ja koin, että hänen haastattelemisensa tuo lisäarvoa aineistoon. Yksilöhaastattelu on luonnollisesti erilainen kuin ryhmähaastattelu. Yksilöhaastattelussa haastattelijan rooli on aktiivisempi ja keskustelempi, koska teemahaastattelussa ei ole tarkoituksena ainoastaan esittää kysymyksiä, joihin saa vastauksen vaan teemahaastattelu on vapaamuotoisempi ja keskustelempi haastattelun muoto.

Pidin aineistoa rikastuttavana asiana, että haastateltavien joukossa oli niin kokeneita kuin vähemmän eroryhmien ohjaamisesta kokemusta omaavia työntekijöitä. Kokeneilla työntekijöillä on kokemuksen tuomaa viisautta ja näkemystä, johon uudet työntekijät voivat tuoda uudenlaista tarkastelunäkökulmaa. Myös koulutus- ja työkokemustaustan erilaisuuden koin rikkautena, joka saattaa tuottaa ajatuksia erilaisista näkökulmista.

Haastattelut toteutin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, jolloin minulla oli etukäteen laaditut pääteemat. Poiketen vanhemmista ja lapsista työntekijöiltä halusin selvittää myös heidän näkemystään ikätason huomioimisesta ryhmässä. Pääteemojen alle olin tehnyt itselleni apukysymyksiä sillä ajatuksella, että ne ovat tilanteen mukaan käytössä olevia tarkentavia kysymyksiä. Vanhempien ja lasten haastattelurunkoja (liitteet 5 ja 6) kävin läpi työntekijöiden kanssa, mutta työntekijöiden omaa haastattelurunkoa (liite 7) en näyttänyt heille etukäteen.

Huomionarvoista on, että työntekijät kertoivat kokemuksistaan myös yleisesti kaikista ohjaamisestaan ryhmistä, jotkut vuosienkin takaa eikä ainoastaan ryhmistä, joista haastattelin lapset ja vanhemmat. Haastateltavat jakautuivat kuitenkin Taikuriryhmiä ohjanneisiin ja Entäs minä -ryhmämallin pohjalta ryhmiä ohjanneisiin työntekijöihin.

6.2.2 Vanhempien haastattelut

Eskolan ja Vastamäen mukaan haastateltavia voi motivoida haastatteluun suostumiseen mahdollisuus tuoda esiin mielipiteensä. Jos aihepiiri on haastateltavalle tärkeä, haastatteluun suostuminen tarjoaa kanavan tuoda äänensä kuuluville. Toisaalta omista kokemuksista kertominen voidaan kokea tärkeänä. Asiaan voi vaikuttaa se, että haastateltava kokee, että hänen kokemuksistaan arvostetaan. Motivoitumiseen voivat vaikuttaa myös aikaisemmat hyvät kokemukset haastatteluun osallistumisesta. (Eskola & Vastamäki 2007: 25,26, 27.) Työntekijöiden kertoman mukaan haastattelemani vanhemmat olivat tiedotteen saatuaan kertoneet kokevansa aiheen tärkeäksi ja uskon sen vaikuttaneen haastatteluun suostumiseen. Motivoitumiseen osaltaan varmasti vaikutti se, että tutut ryhmän ohjaajat, joista vanhemmilla oli myönteisiä kokemuksia, kysyivät heiltä suostumusta. Motivoitumiseen uskon vaikuttaneen myös sen, että haastatteluun osallistuminen tehtiin helpoksi, kun haastattelut järjestettiin normaalin ryhmäkerran yhteydessä. Haastavassa elämäntilanteessa on ymmärrettävää, että ylimääräisiin järjestelyihin ei ole voimavaroja tai kiinnostusta. Uskon, että tilaisuus keskusteluun vertaisten kanssa on myös saatanut motivoida vanhempia.

Vanhempien haastattelut toteutettiin lasten ryhmätapaamisten yhteydessä. Lahdessa haastattelin vanhemmat heidän oman vanhempien ryhmätapaamisen jälkeen, jolloin lapset olivat ohjaajien kanssa. Pääkaupunkiseudulla haastattelin vanhemmat heidän tuodessaan lapset ryhmään.

En kysynyt vanhemmilta heidän perheensä taustoja erotilanteeseen liittyen. Haastateltavat saivat valottaa tilannettaan siinä määrin kuin halusivat. Tämän valinnan tein, koska kysymyksessä oli ryhmähaastattelu, jolloin on mielestäni oltava sensitiivinen, ettei esitä kysymyksiä, jotka haastateltavat kokevat liian yksityiselle alueelle tunkeutumisena. Pidin riittävänä taustatietona sitä, että ryhmään pääsyn edellytyksenä on, että erosta on vähintään puoli vuotta aikaa ja perheen tilanne eron jälkeisen elämän järjestämisessä on vakiintunut. Vaikka en kysynyt eroamiseen liittyviä yksityiskohtia, ilmeni haastattelujen lomassa, että kaikilla erosta oli kulu-
nut korkeintaan kaksi vuotta. Esille tuli myös, että vanhemmat olivat eri vaiheissa eroprosessia. Eräs vanhempi kertoi, että perheessä oli tapahtunut suuria muutoksia vielä lasten eroryhmään osallistumisen aikana, joka vaati perheenjäseniltä taas uudenlaista sopeutumista tilanteeseen. Haastatteluissa ilmeni myös, että vanhempien yhteistyö toisen vanhemman kanssa toimi hyvin vaihtelevasti. Joillakin oli suuria vaikeuksia ex-puolison kanssa, kun taas toisten puheissa yhteistyö vaikutti toimivan hyvin. Eräs vanhempi kertoi, että hänen ex-puolisonsa olisi halunnut osallistua haastatteluun, mutta oli muistanut ajan väärin.

Haastatteluissa minulle havainnolistui kuinka vaikean paikan edessä vanhemmat ovat, kun heidän täytyy kyetä jättämään omat eroon liittyvät tunteet taka-alalle, jotta he voisivat toimia rakentavasti toisen vanhemman kanssa lapsen parhaaksi. Vanhemmat toivat myös esille, että vaikka itse tähän pystyisi, tilanteessa, jossa toinen osapuoli ei tule yhtään vastaan, on asioista sopiminen hyvin hankalaa. Haastatteluissa tuli esille huolen määrä, joka jokaisella vanhemmalla oli lapsesta ja tyytyväisyys siitä, että itse oli lähtenyt hakemaan apua.

Vanhempien haastattelujen kesto oli reilu tunti. Haastateltavissa oli viisi naista ja yksi mies. Vanhemmille haastattelu oli myös tilaisuus kokoontua yhdessä ja jakaa kokemuksia. Havaitsin haastattelutilanteissa vertaistuellisuuden ilmentymistä, kuten silloin, kun kaksi vanhempaa tukivat kolmatta sanomalla hänelle, että ajan myötä asioita pystyy katsomaan eri tavalla. Tässä kohdin havainnolistui vertaistukemisessa voivan olla hyötyä siitä, että ihmiset ovat eri vaiheissa eroprosessissa. Ryhmähaastattelun huonoja puolia on, että eriäviä mielipiteitä voi olla vaikea tuoda esiin. Haastattelijalla on oltava herkkyyttä sille, että havaitessa epärointiä, rohkaisee haastateltavia kertomaan ajatuksiaan ja huolehtii, että kaikki pääsevät ääneen. Ryhmähaastattelun hyvänä puolena toisaalta juuri on, että se voi tuottaa yksilöhaastattelua rikkaampaa aineistoa vuorovaikutuksellisen keskustelun ansiosta.

6.2.3 Lasten haastattelut

Lapsia haastateltaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota eettisiin kysymyksiin, lapsen kehitystasoon, vuorovaikutustilanteeseen ja kysymysten muotoilemiseen. Lapsen haastattelu tapahtuu kolmiosuhteessa, koska vanhempi on osallisena tutkimuksessa antaessaan haastatteluun

luvan, vaikka ei tiedonlähteenä toimikaan. Riittävä tieto haastattelusta ja siitä mihin sitä käytetään, on tärkeää myös lapsen näkökulmasta. Haastattelijan kysyessä aroista tai vaikeista asioista, lapsella on oltava riittävän selkeä käsitys haastattelun luottamuksellisuudesta ja mihin lapsen antamia tietoja käytetään, koska lapsi voi ajatella voivansa joutua ikävyvyksiin aroista aihealueista kertoessaan. Lapset kertovat asioista myös käyttäen kehoaan, leikkiä ja muita välineitä, joka on hyvä huomioida lapsia haastateltaessa. (Alasuutari 2005: 146, 147, 148.)

Aarnoksen mukaan eettisiin periaatteisiin lasta haastateltaessa kuuluu, että siihen pyydetään vanhempien lupa ja myös lapsen itsensä suostumus. Hän jatkaa, että vanhemmille on hyvä jakaa tiedote luvan kysymisen yhteydessä. (Aarnos 2007: 171.) Lasten haastattelut toteutettiin kahden eri lasten ryhmän yhteydessä pääkaupunkiseudulla ja Lahdessa. Haastatteluja varten laadin tiedotteen (liitteet 2 ja 4), jonka ryhmän ohjaajat jakoivat vanhemmille kertoessaan haastattelusta. Haastatteluja varten keräsin vanhemmilta tiedotteeseen liitettynä kirjallisen suostumuksen haastatteluun (liite 3), jonka myös osa lapsista halusi allekirjoittaa. Toisessa haastattelussa lasten eroryhmien ohjaajat keräsivät vanhemmilta suostumuskavakkeet, toisessa keräsin ne itse ennen haastatteluja, vanhempien tullessa paikalle lasten kanssa. Vanhemmilta, jotka eivät olleet läsnä, olivat eroryhmien ohjaajat kysyneet luvan.

Lapsille kerroin ikätasoisesti miksi olen kiinnostunut heidän kokemuksistaan. Puhuin haastattelusta, mutta myös juttelusta, joka oli pienimmille lapsille ymmärrettävämpi käsite. Esittelin heille sanelimen, jolla haastattelut tallennettiin. Kerroin myös lapsille, että ainoastaan minä kuuntelen tallenteet ja hävitän ne sen tehtyäni. Jotkut lapset tulivat myöhässä ryhmään, joten heidän informointinsa jäi vähäisemmäksi aikataulujen vuoksi.

Lasten eroryhmien ohjaajat kertoivat, että vanhemmat suhtautuvat yleisesti ottaen myönteisesti ajatukseen lasten haastattelusta ja pitivät tärkeänä opinnäytetyön aihetta. Ainoastaan yksi vanhemmista ei suostunut lapsen haastatteluun. Lapset tulivat ryhmään koulupäivän ja vanhemmat töiden jälkeen, monet pitkänkin matkan takaa. Tämän vuoksi haastattelut täytyi toteuttaa siten, että päivä ei lapsilla veny pidempään kuin normaalistikaan sinä päivänä, kun lasten eroryhmä kokoontuu. Vanhemmat eivät myöskään halunneet venyttää lasten jo muutoinkin pitkää päivää.

Lasten haastattelussa pidin tärkeänä, että haastattelutilanteeseen osallistuisi heille tuttuja ja turvallisia aikuisia, koska minä olin heille tuntematon entuudestaan. Tämä oli mielestäni eettisesti oikea ratkaisu, koska tärkeää on, että lapset kokevat olonsa turvalliseksi. Aarnos nostaa esille, että erityisesti vaikeista asioista puhuttaessa, on kiinnitettävä huomiota siihen, että lapset kokevat haastattelutilanteen turvalliseksi. Aarnoksen mukaan lasten kanssa lähellä olevien aikuisten kanssa on hyvä tehdä yhteistyötä ja etukäteen lapsiin tutustuminen on eduksi. (Aarnos 2007: 171, 175.) Rentoutunut ja luonteva ilmapiiri on lasten kohdalla edellytys sille, että

he puhuvat. Siksi myös sovimme haastatteluissa mukana olevien työntekijöiden ja opiskelijan olevan tilanteessa, kuten he tavallisestikin ryhmässä olisivat. Ensimmäisessä haastattelussa sovimme, että aloitus tapahtuu virittävän toiminnan kautta, jonka jälkeen istuimme juttelemaan pöydän ääreen. Keskittyminen puhumiseen ilman toimintaa oli joillekin lapsille vaikeaa ja joku ihmettelikin ”miksi me vaan istutaan”. Jälkikäteen pohdin, että olisi ollut hyvä, jos olisin antanut lapsille piirrostehtävän, jonka lomassa olisimme voineet luontevammin jutella. Ryhmähaastattelussa vaikuttaa myös aina ryhmädynamiikka. Lasten ollessa kyseessä jonkun levottomuus tai vastahakoisuus voi ryhmäpaineen kautta tarttua muihinkin lapsiin.

Ensimmäisen kokemuksen pohjalta suunnittelin seuraavaa haastattelua yhdessä ohjaajien kanssa. Lasten ollessa kyseessä, hyväkään suunnittelu ei takaa, että haastattelemineen onnistuu, koska lasten käyttäytyminen ei ole ennakoitavissa. Siksi ei voi tehdä liian tarkkoja suunnitelmia, vaan on edettävä tilanteen mukaan. Sovimme, että liitämme haastattelun ryhmän ohjelman mukaiseen toimintaan, jolloin haastattelu toteutuu mahdollisimman luontevasti.

Pidin tärkeänä kunnioittaa lasten eroryhmiä, jolloin pääasiana ei ollut minun saamani haastatteluaineisto vaan lasten ryhmän toteutuminen, joka oli molemmilla haastattelukerroilla myös heidän viimeinen ryhmäkertansa. En halunnut painostaa vastauksien saamista, koska se ei olisi eettistä ja myös ryhmän periaatteena oli, että osallistua saa sen verran kuin haluaa. Lasten vastaus ”en tiedä”, voi tarkoittaa, että hän ei halua puhua asiasta. Toisaalta tämä voi myös tarkoittaa, että kysymys on ollut liian vaikea tai hämmentävä lapselle, joka kertoo haastattelijan taitamattomuudesta. ”En tiedä” voi tarkoittaa myös, että lapsi haluaa kertoa jotain, mutta on epävarma uskaltaako avautua. Tällöin haastattelijan on hyvä kysyä toisella tavalla tai esittää lisäkysymyksiä. Ymmärrettävää on mielestäni, että arasta ja vaikeasta asiasta on vaikea puhua tuntemattomalle ihmiselle.

Ryhmähaastattelu sopii Aarnoksen mukaan lapsille, joilla on yhteinen kokemus tai jos halutaan selvittää moraalisia tai eettisiä kysymyksiä. Aarnoksen mukaan lapsia haastatellessa ryhmänä, on tarkoituksena saada lapset myös kuuntelemaan toisiaan ja rakentamaan uusia ajatuksia keskusteluista. (Aarnos 2007: 173, 174). Tämä toteutui kerran molemmissa haastatteluissa, kun lapset jatkoivat toisen lapsen kertomaa tuomalla keskusteluun oman ajatuksen vastaavanlaisesta kokemuksesta. Tämä kertoo mielestäni myös vertaiskokemuksellisuuden toteutumisesta ryhmässä ja tämän ikäisten lasten taidosta nähdä samankaltaisuutta asioissa.

Lapsilta ikätasoisesti kysyminen ei helppoa. Avoimet kysymykset voivat olla hankalia alakouluikäisille lapsille, joilla looginen ajattelukyky on vasta kehittymässä. Kysymysten tulee olla riittävän konkreettisia, mutta ne eivät tutkimuksen luotettavuuden kannalta katsoen saa olla johdattelevia. Aiheesta kysyminen lasten kokemusmaailmaan liittyvällä kielellä havaitsin yllättävän vaikeaksi. Lasten kanssa aiheeseen pääseminen voi vaatia kiertoteitse lähestymistä,

mutta aikataulujen ollessa tiukat, minulla ei juurikaan ollut aikaa tähän. Uskon sortuneeni monessa kohdin liian suoraan tai vaikeasti kysymiseen. Pidän myös mahdollisena, että ryhmän luottamuksellisuus saattoi aiheuttaa sen, että lapset säätelivät, mitä he halusivat kertoa ulkopuoliselle aikuiselle. Aarnos tuo esiin lapsiystävällisyyden lasten haastattelua ohjaavana periaatteena. Haastattelijan on sovitettava haastattelu lapsen ajattelun kehitysvaiheeseen, itseilmaisun tyyliin sekä määrään sopivaksi ja huomioitava ei-kielellisen viestinnän tärkeys. (Aarnos 2007: 171.) Lasten haastattelussa on tärkeää toimiminen lapsen kielellä, haastattelun rakentaminen lapsen elämänpiiristä lähtien sekä omata herkkyyttä ja reflektiivisyyttä vuorovaikutustilanteen tapahtumille (Alasuutari 2005: 162).

Lasten haastattelut kestivät puoli tuntia. Pieniä lapsia haastatellessa tämä on sopivan pituinen aika, mutta lapsiin tutustumiseen ja luottamuksen rakentamisen näkökulmasta, olisi ollut etua siitä, että aikataulu ei olisi ollut niin tiukka, jolloin aikaa olisi voinut käyttää muuhun, joka edistäisi tutustumista ja luottamuksen rakentamista. Parasta olisi ollut, jos olisin etukäteen käynyt tutustumassa lapsiin, mutta se ei ollut minulle omien aikataulujeni puitteissa mahdollista.

Koska minulla on pitkä työkokemus lasten ja nuorten parissa työskentelystä, minulla oli realistiset odotukset lasten haastattelujen onnistumisen suhteen. En ollut yllättynyt lasten vastauksien niukkuudesta. Olin tyytyväinen, että en myöskään jäänyt kokonaan ilman vastauksia. Mielestäni eettiseltä kannalta katsoen lasten ajatuksista kysyminen ja heidän mielipiteiden ja ajatuksen merkityksen tunnustaminen on jo sinällään arvokasta ja opinnäytetyöni aiheen kannalta oleellista.

6.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysoin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällön analyysi voidaan tehdä teorialähtöisenä, teoriaohjaavan tai aineistolähtöisenä. (Vilkka 2009: 140.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä edetään yksittäisestä havainnosta yleistävään teoriaan, joka on induktiivista päättelyä. Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä etsitään aineiston sisällöstä toiminnan logiikka tai tyypillinen kertomus, jonka jälkeen aloitetaan aineiston pelkistäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistosta karsitaan tutkimusongelman tai -tehtävän kannalta epäolennainen pois, kuitenkin siten, että mitään tärkeää informaatiota ei häviä. Tämä edellyttää, että tutkimusaineisto tiivistetään tai pilkotaan osiin. Tutkimuskysymykset ohjaavat tiivistämistä. Tiivistämisen jälkeen kokonaisuus ryhmitellään uudelleen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittely voi tapahtua esimerkiksi niiden ominaisuuksien, piirteiden tai käsitysten mukaan, jotka löytyvät analyysiyksiköstä. Tämän jälkeen jokainen ryhmä nimetään sitä kuvaavalla yläkäsitteellä. (Vilkka 2009: 140.)

Aloitin aineiston analysoinnin merkkamalla värikynillä lausekokonaisuuksia teemahaastattelurungon teemojen mukaisesti. Tätä vaihetta voidaan kutsua alkuvaiheen teemoitteluksi. Teemojen mukaisesti kokosin tekstistä lausekokonaisuuksia, jotka muutin pelkistettyyn muotoon. Tätä vaihetta kutsutaan pelkistämiseksi eli redusoinniksi. Pelkistetyt ilmaukset kirjoitin post-it - lappuille, jonka jälkeen niitä oli helppo liikutella ja ryhmitellä samaa tarkoittaviin luokkiin. Luokkiin ryhmittely oli haastavaa, koska asiat kietoutuivat toisiinsa ja valinta mihin ryhmään mikäkin kuului, aiheutti pohdintaa. Luokitelluista ryhmistä muodostuivat aineiston alaluokat. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston ryhmittelyksi eli klusteroinniksi. Alaluokkia edelleen yhdistelemällä sain vielä ryhmiä, joista muodostuivat aineistolle yläluokat. Yläluokista muodostin kattokäsitteitä, josta muodostui raportoinnin otsikointi. Tämä vaihe on abstrahointi eli aineiston käsitteellistäminen, jolloin alkuperäisinformatiossa käytetyistä kielellisistä ilmauksista oli aineistoa pilkkomalla tiivistetty kokonaisuus, josta voi muodostua teoreettisia käsitteitä ja josta voi tehdä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 113, 114.)

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Vertaisuus on suuri asia. Kyl se on eri kuin, jos siinä ois pelkästään aikuinen ja lapsi, että vaikka ois ulkopuolinen aikuinen. Siellä on lapsillakin niin paljon sitä eroon liittyvää häpeää ja syyllisyyttä ja semmosta pelkoa ja sitä että oonko mä ainoa. Vaikka me painotetaan sitä vielä siinä ryhmäytymisessä, että kaikki on samassa tilanteessa, niin ei sitä tarvitse toistottaa, kun he tajuaa sen ite..”	Vertaisuuden kokemus vähentää eroon liittyvää häpeää, syyllisyyttä ja pelkoa.

Kuva 6: Esimerkki aineiston alkuperäisen ilmaisun pelkistämisestä

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Kattokäsite
Lapsista näkee, että toisten samanlaisessa tilanteessa olevien näkeminen helpottaa	Vertaisten kohtaaminen vahvistaa omanarvontuntoa	Voimavarojen vahvistuminen	Vertaistuen merkitys
Lapset rohkaistuvat puhumaan erosta, kun näkevät muita samassa tilanteessa olevia lapsia	Vertaisten läsnäolo rohkaisee avautumaan		
Lapset miettivät yhdessä mikä auttaa	Ratkaisujen etsiminen yhdessä	Uusien selviytymiskeinojen löytäminen	
Kysytään onko muilla vastaavanlaisia kokemuksia	Kokemusten vertailu		
Lapset kertovat toisilleen, ei ohjaajille	Kokemusten jakaminen	Vertaisuuden kokeminen	
On eri asia kertoa saman kokeneelle lapselle, kuin aikuiselle	Vertaisten välinen ymmärrys		
Lapset auttavat toisiaan	Toisen auttaminen		
He tarvitsevat vierustoverin apua	Avun vastaanottaminen	Vastavuoroinen tukeminen	
Lapset voivat vertailla, että meilläkin meni noin, kun vanhemmat erosi, mutta nyt menee näin	Toisten kokemukset luo toivoa	Tulevaisuuteen suuntautuminen	
Eri vaiheessa eroprosessia olevien kokemusten vertailu tuo toivoa	Erilaisista kokemuksista saa vertailupohjaa		

Kuva 7: Esimerkki aineiston analysoinnista

7 Tulokset

7.1 Lasten kokemukset

7.1.1 Haastattelutilanteiden kuvaus

Entäs minä - ryhmämallin ryhmän haastatteluun osallistui kolme 8 - 10-vuotiasta lasta, joista kaksi oli poikaa ja yksi tyttö. Haastattelu oli kokonaiskestoltaan puoli tuntia. Haastattelutilanteessa oli mukana lapsille tuttu opiskelija, joka oli osallistunut lasten eroryhmän muihin ker-toihin. Haastattelu toteutettiin siten, että aluksi lapset esittelivät minulle yhdessä ryhmänä tekemäänsä kuvitteellista erotarinaa. Kuvitteellisessa erotarinassa on eroon liittyvien teemojen mukaan lasten ryhmässä keksimät henkilöt ja erotarina. Tarinaa on rakennettu joka ryhmäker-ralla, jolloin siinä on kuusi kohtaa. Lapset olivat piirtäneet kuvia ja kirjoittaneet tekstiä. Jo-kaiseen teemaan sisältyi käsiteltävänä oleva tunne. Lapsille tarinan esitleminen vaikutti tär-keältä ja kaikki lapset osallistuivat kertomiseen. Myös kaksi poissaolevaa ryhmän lasta oli mu-kana puheissa, kun lapset kertoivat mitä kukin on tehnyt. Ensimmäisessä kuvassa erotarinan lapset ovat äidin luona ja tunteena on ikävä. Lapset lukivat kirjoittamiaan tekstejä.

"Lapset on äidin luona ja on isää kova ikävä. Isä laskee lampaita. Ensin ne karkas sieltä äitin luota ja ne joutu metsään. Äiti soitti poliisille, että minun lapseni ovat karanneet, hukkuneet varmaan, en tiedä mitä on tapahtunut. Okei, läh-demme etsimään lapsia. Piipaapiipaa.."

Tarinan jatkumista lapset kuvasivat kohdassa, jossa kuvitteelliset lapset toivoivat, että van-hemmat palaisivat yhteen, tunteena on pettymys.

"Miten tässä nyt näin kävi.."

"Se on aikuisten päätös."

"Vanhemmat lähettelee tekstiviestejä. Oot ihan tyhmä, oot maailman tyhmin.."

"Voisipa olla äitin ja isän kanssa koko ajan. Poliisi lähti etsimään metsään, jossa poliisi löysi ne. Poliisi soitti äitille ja isälle, että lapset on löytynyt. Vanhemmat haki lapset. Rikhard toivoo, että äiti ja isi palaisivat yhteen. Äiti sanoo, että se on aikuisten juttu. Isä sanoo, et joo joo, jos se sulle käy. Äiti sano, et tuu tänne..."

Tarina on ripustettu seinälle. Käytyämme sen läpi, pyysin lapsia istumaan pöydän ääreen, jotta voisimme jutella. Lapsia nauratti tallennin, jonka olin heille näyttänyt jo etukäteen ja joku vitsaili olevansa eduskuntavaaleissa ehdokkaana. Kaksi lapsista kertoi, että heitä on joskus aiemmin haastateltu. Kerroin vielä lapsille, että tallenteita ei kukaan muu käsittele kuin minä ja pyyhin ne pois, kun olen kuunnellut ja kirjoittanut asioita ylös eräänlaista tutkimusta varten. Kerroin lapsille, että minulle on tärkeää kuulla, mitä he ajattelevat lasten eroryhmästä ja siksi nauhoitan haastattelun, koska muutoin voisi jotain unohtua.

Taikuriryhmän haastatteluun osallistui viisi 7- 10 - vuotiasta lasta, joiden joukossa oli kahdet sisarukset. Tyttöjä oli kolme ja poikia neljä. Osallistuin ryhmän loppuvaiheeseen, joka oli n. puoli tuntia ajallisesti. Mukana olivat siten ryhmän ohjaajat. Tavoitteena oli, että tilanne olisi mahdollisimman luonteva. Lapsilta kysyttiin suostumus siihen, että tulen heidän kanssaan juttelemaan ryhmän loppupuolella. Ryhmään mennessäni lapset tekivät ”tuulenpesä” - tehtävää, jossa lapset piirtävät puun, johon he laittavat tuulenpesiä, joita myös ”myttykohdiksi” kutsuttiin. Tuulenpesät kuvasivat elämän hankalia ja vaikeita asioita, jotka saattoivat liittyä vanhempien eroon tai eronjälkeiseen elämään.

Ryhmän ohjaaja luki tuulenpesä - tehtävän virittämiseksi tarinaa.

”Isä ja äiti aina sanovat, että niillä on kriisi. Mikä se on? Meidän ope selitti, että se on vähän kuin tuulenpesä. Tiedäthän niitä on koivuissa. Siihen on kerääntynyt kaikenlaista, mutta siinä ei asu ollenkaan se lintu vain puuta..”

Esitin kysymyksiä piirtämisen lomassa. Ryhmän lähestyessä loppuaan lapset saivat esitellä piirustuksia ja kertoivat halutessaan tuulenpesistä tai ”myttykohdistä”, mitä ne esittivät. Jotkut eivät halunneet tarkemmin kertoa ja toiset toivat esille asioita, kuten riidat kaverien kanssa, kun äiti ja isä erosivat, kaksi kotia, joka aiheuttaa sen, että tavaroita täytyy jakaa ja joka on todella ärsyttävää. Joku lapsi huolehti, että tehtävä jää kesken, johon ohjaaja lohdutti, että lapsi voi tehdä sen loppuun, kun hän tulee vanhempiensa kanssa lopputapaamiseen. Lopuksi ryhmän ohjaaja kiinnitti lasten huomion piirustuksissa olevaan vihreään väriin ja kertoi, että samoin kuin piirustuksessa, on elämässä hankalien kohtien lisäksi kuitenkin suurimmaksi osaksi paljon iloa ja tavallista lapsen elämää.

”..ku te katotte niitä tuulenpesäpuita niin huomaatteko, että siellä on paljon semmosta tavallista puuta. Siellä on monia tosi vahvarunkoisia puita, on hienolla väreillä väritettyjä. Siel on paljon sitä ruskeeta ja on vihreetä. Se on niinku elämässä on paljon semmosta hyvää, normaalia elämää. Kaikilla tulee vastaan niitä myttykohtia, tällasia kriisejä ja hankalia kohtia, mutta kuitenkin

siitä huolimatta voi olla sitä tavallista hyvää elämää, sitä on kuitenkin sitten suurimmaksi osaksi...”

7.1.2 Lasten eroryhmän sisältö

Entäs minä - ryhmämallin ryhmän lapsilta kysyin, mitä he ajattelivat kun heille kerrottiin lasten eroryhmästä.

”Ai, ku äiti kysy haluaisinko mä? Mä mietin silloin jonkun aikaa, mä ajattelin, että sinne vois olla ihan kiva mennä..”

”..mä aattelin, että jos se helpottas vähän..”

Taikuriryhmässä lasten tekemisen lomassa kysyin lapsilta mitä he ovat tänään ryhmässä tehneet.

”Se yks kirje vanhemmille ”

”Se käärme..”

Toinen lapsi selitti mitä kirje vanhemmille tarkoittaa:

”Se on periaatteessa asioita, mielipiteitä, jokainen on tietenkin suostunut niihin, että kaikkien mielestä ne käy...vanhemmille luetaan se...”

Ryhmän ohjaaja kertoi, että kirje sisältää lasten toiveita siitä, miten vanhemmat voisivat muuttaa käytöstään. Lapset osoittivat seinällä olevan kirjeen, jossa ensimmäisenä kohtana on mainittu riitely.

Kysymykseen mikä on ollut ryhmässä kivointa ja mikä ei niin kivaa tai tyhmää ryhmässä, eräs lapsi vastasi tietävänsä yhden. Lapsen vastatessa selvisi, että hän on jäänyt miettimään vielä kirjettä vanhemmalle ja halusi sinne lisättävän yhden kohdan. Vielä myöhemmässä vaiheessa toinenkin lapsista mainitsi asian, jonka hänen mielestään voisi lisätä kirjeeseen, vaikka puheenaiheena olivat jo muut aiheet.

Kysymykseen onko jotain mikä ei ole ollut ryhmässä kivaa, eräs lapsi kertoi muiden levottomuuden joskus häirinneen häntä. Useampi lapsi toi esille, ettei ole mukavaa, kun on kiireinen aika-tila. Koulupäivän lisäksi lapsilla saattoi olla omia harrastuksia eroryhmän jälkeen tai ennen sitä.

"Hmm, no, tuota täytyy miettiä hieman pidempään. No, kun tämä herra tässä ja tuo herra tuossa kikatti viime tunnilla niin, että mua alko särkeen päätä.."

"..se on tyhmää sillee, että, kun mulla on kauhee kiire.."

Palaan uudelleen kysymään mikä on kivointa ryhmässä.

"Mikä on ollu kivointa. ..No, hetkinen, syöminen."

"Välipala on kiva, se on tosi hyvä. Ja sitten niin pelattiin Matti-peliä.."

Entäs minä- mallin ryhmältä kysyin samaa asiaa eri tavalla. Kysyin mitä he kertoisivat ryhmästä, jos joku kaveri olisi menossa lasten eroryhmään ja kysyisi heiltä kokemuksia. Lapset kertoivat karkin ja suklaan syömisestä, monista leikeistä, joita he ovat ryhmässä tehneet, mutta myös vapaamuotoisesta yhdessä olost, kuten sohvipaikoista kisailu. Lapset olivat alkuun niukkoja ilmaisultaan, mutta ryhmän toiminnallinen tekeminen sai lapset silmin nähden innostumaan.

" Tehtiin kiukkuajokortti",

"Pomppivat popcornit.."

"..joku hieronta niinku loppu"

"..käärrittiin vessapaperiin ja sieltä piti päästä pois.."

7.1.3 Ryhmän vaikutukset

Kun kysyin ovatko lapset tehneet kotona ryhmässä oppimiaan juttuja, toisessa ryhmässä kaksi lasta vastasi myöntävästi ja toisessa ryhmässä en saanut vastausta. Kun en saanut vastausta, kysyin ovatko he kertoneet ryhmässä tehdyistä tehtävistä kotona. En saanut suoraa vastausta kysymykseen, mutta eräs lapsi kommentoi ilmaisemalla tarvetta pitää omia asioita, joita kutsuu lasten jutuiksi, kuten aikuisillakin on aikuisten asioita.

"..äiti kysyy aina ärsyttäviä juttuja. Mua on ärsyttänyt, kun äiti on kysynyt aina miten meni siellä.."

H: " Etkä halua kertoa?"

"Kun ne sanoo mulle aina, että ne on aikuisten juttuja, niin ne on sitten lasten juttuja.."

Muut lapset tavoittivat lapsen ajatusta ja jatkoivat tästä selvittäen minulle mikä on "lasten juttu".

"Meil on nyt semmonen majahomma,..niin me ei kerrota..me kiivetään sinne...niin sitten ei aina tarvi olla ovi kiinni ja se on semmoinen lasten juttu.."

"Se on sitten kiva, kun saa vähän sellasia muitakin asioita päähän kuin se mitä ympärillä tapahtuu tai silleen.."

Toisessa ryhmässä samaan kysymykseen sain vastauksia.

"Huutanut tyynyyn"

H: Olitko surullinen vai vihainen vai mitä?

"Vihainen.."

Vierustoveri jatkoi tästä ja kertoi käyttäneensä vähän samanlaista kuin toisen lapsen kertoma.

"Mä oon tehny vähän samanlaista. Kun mun äiti rupes huutaan, mä menin vaan ulos pelaan sählyä.."

Eräs lapsista kertoi saaneensa ryhmässä rohkeutta.

"Koska mä en ole koskaan aikaisemmin uskaltanu sanoa, että mä en halua mennä sinne, niin mä oon saanu täällä rohkeutta, niin eilen mä uskalsin sanoa.."

Yritin saada hiljaisinta ja levottominta mukaan keskusteluun ja kysyin heiltä mikä on ollut ki-vointa ja ovatko he käyttäneet jotain ryhmässä käyttämäänsä juttua kotona. Vastaukseksi sain "en mä tiedä", "ei!".

7.1.4 Vertaisuuden merkitys

Kysymykseen miltä tuntui alussa puhua toisten lasten kanssa, joilla oli samanlaisia kokemuksia, vastaukset olivat ”on hyvä”, ”en mä tiedä”, ”oudolta” ja ”helpolta”. Toisessa ryhmässä lapset eivät osanneet tai eivät halunneet vastata kysymykseen.

H: Kun ootte ohjaajan kanssa puhuneet näistä asioista, onko ollut hyvä asia, että on tiennyt, että kaikilla on samanlainen tilanne, että kaikkien vanhemmat ovat eronneet?

”Mä vihaan yleensä, kun puhutaan jostain tällaisista..”

H:”Ahaa, ajattelinkin, että sulla tuli vähän semmonen ilme...Onko se niin että tykkäät just tämmösestä, että piirretään?”

”Joo..”

Kysyin mitä lapset ajattelevat siitä, että kaikki ryhmän lapset ovat ala-asteella ja suurin piirtein saman ikäisiä.

”Sitä, että mä olen nuorin..”

”Mä oon toiseksi nuorin..”

”Mä oon kolmanneksi nuorin..”

”Jos ois paljon isompia ja jotain ykkösluokkalaisia, se vähän niin kuin...seiskaluokkalaiset ajattelee asioista hieman eri tavalla. Se ajattelutapa on seiskaluokkalaisilla eri kuin vähän pienemmillä. Se on ihan kiva siitä ajatellen, että kun niinku tietää, että ihmiset aattelee vähän samalla lailla edes, ku ite ajattelee niinku...”

7.1.5 Toiminnan kehittäminen

Kysyin lapsilta miten ryhmästä voisi heidän mielestään tehdä paremman.

”Juhlasyömistä..”

”Useampia kertoja Matti-peliä...”

”Sais pelata kännykällä...”

”Enemmän leikkejä..”

Kysyttäessä olisivatko lapset toivoneet, että ryhmä olisi jatkunut useampia kertoja, suurin osa toivoi, että olisi, mutta jotkut pitivät hyvänä ryhmän nykyistä kestoja. Ne lapset, jotka olisivat toivoneet ryhmän jatkuvan pidempään, toivoivat myös, että se olisi jatkunut samanlaisena kuin nyt päättynyt ryhmä oli ollut. Osa lapsista piti huonona puolena, ettei näe enää ryhmään osallistuneita kavereita.

”..sais olla enemmänkin, mutta se, että minkä takia mä oon sitä mieltä että tää on ihan riittävä, että meillä on sellanen liikkakerho just tän kans päällekkäin, niin me joudutaan lähteen varttia eessä...”

7.2 Vanhempien kokemukset

Haastattelin 6 vanhempaa, joista viisi oli naisia ja yksi mies. Vanhemmista puolet oli saanut tiedon lasten eroryhmistä koulun viestijärjestelmän wilman kautta. Muut vanhemmat olivat saaneet tiedon käräjäoikeudesta ja lastensuojelusta. Yksi vanhempi oli törmännyt asiaan satumalta ja ottanut asiasta lisää selvää googlettamalla, joku oli kuullut lasten eroryhmästä tutavaltaan, jonka lapsi oli osallistunut lasten eroryhmään.

7.2.1 Lasten eroryhmän sisältö

Lapselle apua ja tukea hakemisen motiivina oli kaikilla vanhemmilla huoli lapsesta. Suurin huoli oli lapsista, jotka eivät puhuneet ja vetäytyivät kuoreensa. Jo tietoisuus siitä, että lapsi on ryhmässä ja saa tukea, helpotti vanhempia. Vanhemmat uskoivat, että lapsi saa ryhmässä keinoja ilmaista ja käsitellä eroon liittyviä tunteita ja lapsi näkee, että on muitakin lapsia, joilla on sama tilanne.

”Kyl se varmasti jättää semmosen jäljen lapseen, että tarvii tukea, ja että se miten se kantaa sitä loppuelämän. Parempi, että se supportti lieventäisi sitä tai auttais ymmärtään tai pehmentäis tai jotenkin tekis sitä, että se jälki ei ois niin kova ja ruma..”

”..ajattelin, että tämmönen ryhmä vois olla semmonen keino hänelle purkaa sitä älytöntä taakkaa sieltä harteilta.. vaikka mä oon sanonut, että anna äiti kantaa sen..”

”..että löytäis semmosta uskallusta ja löytäis myös niitä sanoja välillä avaamaan niitä omia fiiliksiä...ois tarkeeta saada semmosia erilaisia tapoja, puhuminen on mulle helppoo, mut se ei oo välttämättä muille, mitä muita keinoja on..”

Vanhemmat olivat markkinoineet lapsille eroryhmää kuvaamalla, että ryhmässä tehdään kaikkea kivaa ja kertomalla mitä kaikkea tämä kiva voi sisältää. Osa vanhemmista kertoi, että lapset suhtautuvat negatiivisesti siihen, jos johonkin pitää mennä ”puhumaan”. Vanhemmat liittivät tämän lasten ikätasoon. Lasten eroryhmien toiminnallisuus koettiin tärkeänä ja erilaisena kuin perinteinen auttamisen malli, jossa ammattiauttaja tapaa lasta ja esittää lapselle kysymyksiä. Vanhempi toi esille, että lapset ovat kyllästyneet tämän kaltaiseen asetelmaan. Vanhemmat olivat kertoneet, että ryhmässä on muita lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet. Tämän koettiin herättäneen lasten kiinnostusta. Eräs vanhempi kertoi, että ryhmään osallistumisesta ei neuvoteltu lapsen kanssa vaan se oli itsestään selvyys. Toinen vanhempi oli samoilla linjoilla ja kertoi ottaneensa apua vastaan joka suunnalta, koska pitää sitä tärkeänä. Hän kertoi kokevansa, että on itse liian lähellä, jotta lapsi voisi avautua hänelle. Kolmas kertoi, että koki tarvitsevänsä itselle ja lapsille apua, mutta kesti pitkään ennen kuin hän jaksoi lähteä apua hakemaan.

Kaikki vanhemmat olivat erittäin tyytyväisiä kokemuksiinsa lasten eroryhmien toiminnasta. Tyytyväisyyttä kuvastaa hyvin se, että monet vanhemmista aikoivat ilmoittaa perheessä olevan lapsen, joka nyt ei päässyt ikänsä vuoksi ryhmään, heti kun se on mahdollista. Erästä vanhempaa harmitti, ettei asuinalueella ollut murrosikäisille tarkoitettua ryhmää. Toinen koki, että sisarus ei saanut oikea-aikaisesti apua, koska oli ryhmään liian nuori iältään. Vanhemmat kertoivat mielellään markkinoineensa ryhmää ja puhuneensa siitä, koska osallistuminen lasten eroryhmään oli ollut heille hyvä kokemus. Vanhemmat olivat keskustelleet ryhmästä ystävien kanssa ja työpaikalla.

Vanhemmat kuvasivat ryhmän olleen kodinomaisen ja ilmapiirin mukavan. Eräs vanhemmista vertasi kokemusta asioimiseen lastensuojelun kanssa, jonka hän totesi olevan aivan erilaista. Kaikki kokivat, että niin vanhempien kuin lasten oli helppo lähestyä ohjaajia. Molemmissa ryhmissä vanhemmat toivat myönteisenä asiana esille ohjaajien tavan, jolla nämä lähestyvät lasta siten, että lapsi kohdataan omana itsenään eikä vanhempien kautta.

”Se ensimmäinen kerta, kun tultiin tänne, silloin se esikäynti, niin heti ollaan niinku lapsiin kontaktissa eikä vaan silleen, että kun tulee kaks aikuista ja kaks lasta, niin käydään aikuisten kanssa keskustelua, siin heti ollaan niinku hei ja hei ja otetaan se kontakti lapsiin..”

”Ne ottaa lapset huomioon, siis et jokaisen lapsen..”

Eroryhmien sisällön rakenteeseen vanhemmat olivat tyytyväisiä. Alkutapaamisen, johon vanhempi tai vanhemmat ja lapsi osallistuivat yhdessä, koettiin luoneen lapsille turvallisuutta, olleen informatiivisen ja vähentäneen lasten jännitystä. Yksi vanhemmista oli mennyt tapamiseen ex-puolison ja lasten kanssa, jolloin hän koki sen olleen perheen yhteisen jutun. Eräs vanhempi kuvasi kokevansa, että palvelussa on ”matala kynnyks”, joka oli tulkittavissa siten, että ryhmään on helppo mennä ja siellä on helppo olla.

”Hyvää oli se fiilis, se vastaanotto ja kaikki. Samantien näkee lapsesta, että se sulaa se jännitys ja sit kuulee, et mitä siellä tehdään, pelataan ja niihinku yritetään yhdessä saada sitä mukavaa ja kaikki semmonen informaatiivisuus oli siinä hyvää..”

”..sit kun tän löysi, mä koin et se oli matala kynnyks..”

Vanhemmille jaettavalle materiaalille, joita Entäs minä - ryhmämallissa on vanhemmille jaettava materiaaalipaketti ja Taikuriryhmässä sähköpostitse jaettava tieto, vanhemmat eivät antaneet suurta painoa. Eräs vanhempi kiteytti, että enemmän kuin jaettu informaatio, ryhmän vaikutuksista kertoo lapsessa havaittavat muutokset kotona.

Kaikki vanhemmat kokivat, että lasten ryhmäkertoja oli liian vähän. Perusteluina tälle oli, että vanhemmat ajattelivat asioiden käsittelyn pääsevän alkuun kunnolla vasta ensimmäisten kertojen jälkeen, kun lapset ovat tutustuneet toisiinsa ja alkukertojen jännittäminen on jäänyt pois. Eräs vanhempi toi myös esille, että ryhmän aikana perheessä voi tapahtua uusia, suuria muutoksia, jolloin lapset hyötyisivät siitä, että ryhmäkertoja olisi useampi. Vanhemmat toivoivat muutamaa ryhmäkertaa lisää, jolloin niitä voisi olla 8 - 10 kertaa. Ryhmän tiheyttä kerran viikossa tapahtuvana pidettiin sopivana. Ryhmän kokoa pidettiin myös hyvänä, jolloin kaikki lapset pääsevät ryhmässä esille eikä kukaan ”huku” ryhmään.

Lasten eroryhmien ohjaajien ominaisuuksille annettiin vanhempien puheissa suuri merkitys ilmapiiirin luomisessa ja siinä, että lapset viihtyivät ja uskaltautuivat ryhmässä puhumaan asioista. Vanhemmat ilmaisivat luottavansa työntekijöihin ammattilaisina ja sen perusteella, että tiesivät heillä olevan kokemusta vastaavanlaisten ryhmien vetämisestä aiemmin. Vanhemmat luottivat siihen, että lapsi saa tarvitsemaansa tukea ja apua ryhmässä. Vanhemmat kuvasivat myös kokevansa, että työntekijät ovat upeita persoonia, ihmisiä oikeilla paikoilla ja sellaisia, joita on helppo niin vanhempien kuin lasten lähestyä.

7.2.2 Lasten eroryhmän vaikutukset

Kaikki vanhemmat kertoivat, että lapset lähtivät mielellään ryhmään. Suurin osa vanhemmista kertoi, että lapset eivät paljoa puhu siitä mitä ryhmässä on tehty. Vanhemmat ymmärsivät, että lasten eroryhmän toiminta perustuu luottamuksellisuuteen. Osa vanhemmista koki, että lapsille on tärkeää, että ryhmässä puhutusta tai tehdyistä asioista ei tarvitse kertoa vanhemmille, jos ei halua. Osa vanhemmista ajatteli, että haluttomuus kertoa voi liittyä siihen, että ryhmän säännöissä on sovittu, että toisten asioista ”ei huudella joka paikassa”. Joku vanhempi arveli asian voivan johtua siitä, että lasten on kuitenkin vaikea kertoa vanhemmille tunteistaan, joita ryhmässä on käsitelty.

”..meilläkin lapsi on sanonut, että joo ihan kiva, mutta mä en oikeen haluu kertoa mitä me tehtiin siellä..mä luulen, että siinä on ehkä sitäkin, että ei halua kertoa kuitenkaan niitä kaikkia tunteita mitä siel on sitten..”

”Se on tärkeätä, että pitää ihan vaan omia juttuja..”

”Uskon, että osittain sitä, että pitäisi saada luotua omia rajoja ja osittain liittyä myös ikään..”

”..ajattelin, että lapset saa sitten täällä puhua niitä lasten juttuja..”

”..nyt sitten se vapaus selvästikin, kun mäkin oon muistuttanut, että sun ei tartte puhuu, jos sä et haluu, on niin tärkeä lapselle, että sitten hän on myös pitänyt siitä kiinni eikä puhu hirveesti niistä..”

Osa vanhemmista koki, että lapsilla on tarvetta oman tilan ottamiseen myös kotona. He kokivat lasten saaneen ryhmässä uskallusta sanoa vanhemmille, jos eivät halua vastata vanhempien kysymyksiin tai jos he kaipaavat omaa rauhaa. Osa vanhemmista pyrki tietoisesti kunnioittamaan sopimusta siitä, ettei lapsen tarvitse kertoa ryhmästä vanhemmalle, osa kyseli yleisellä tasolla miten ryhmässä oli mennyt. Osa vanhemmista koki, ettei lapsi avaudu hänelle. Yksi vanhemmista kertoi lasten puhuvan melko avoimesti ryhmästä, mutta kertoi huomanneensa, että kaikesta lapset eivät silti kerro.

”..se vihkokin, lapsi siihen kerran kirjotti, mutta sanoi, että äiti ei sitten saa katsoa, mä, että niinhän se on sovittu..siellä käydään varmaan semmosia kivilaita juttuja..”

”Se istu siinä silmät kiinni ja sano, että äiti sä puhut liikaa, mä haluan hetken aikaa vain olla näin. Musta on hienoa, että noin pienelle tarjotaan mahdollisuutta mielikuvaharjoitteluun..Mun mielestä on hienoa, että lapsen mielikuvi- tus tarjoo ihan parhaan mahdollisen keinon siihen, että lapsi pääsee vähäks aikaa pois..”.

Vanhemmat toivat esille ryhmän tuoneen lapsen näkökulmaa esille, asioita, joita he eivät ole aiemmin ajatelleet. Vanhemmat kokivat, että lasten eroryhmän vaikutus on näkynyt kotona vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa siten, että lapsi on ryhmässä saanut keinoja ja erilaisia tapoja ilmaista tunteitaan.

”..mun tyttö sanoi mulle, kun niillä oli ollu täällä se semmonen huolimöykky- juttu eli se semmonen käärme, millä oli huolimöykky...ja mä kysyin kotona siltä, että onko sullakin semmonen huolimöykky... ja hän sano, että hänen huoli- möykky on siirtynyt ja hän pelkää, että mulle tulee vauva, niinku uus vauva ja sit mä lähden sen vauvan kans pois ja jätän heidät...”

”..lapsella ei oo pätkääkään semmosia keinoja, jolla ois päässy purkaan sitä (eroa), ei osannu puhua niistä (tunteista), ei osannu näyttää niitä ja loppujen lopuks rupes oleen silleen, että rupes käpertyyn vähän sisäänsä..et tuli niinku tosi, tosi hyvään saumaan, et viimeks ku lähettiin tästä...lapsi sano eka kerran, että äiti mä oon saanu hirveesti rohkeutta..”

Vanhempien kokemuksen mukaan lapsi on saanut sanoja käsitellä eroon liittyviä asioita. Vanhemmat kokivat lasten eroryhmän tärkeimpänä antina, että lapsi oppii ryhmässä sanoittamaan omia tunteitaan. Ryhmässä opittu on vanhempien mukaan auttanut myös ymmärtämään omia reaktioita, joita lapsi voi kokea erotilanteessa.

”..ne saa apua siihen tunteitten sanottamiseen ja näyttämiseen..”

”..just se on tärkeä osata alkaa ite sanottamaan niitä tunteita..meilläkin on ollu, ettei ne välttämättä itekään ymmärrä mistä tulee yhtäkkiä kiukku..saattaa tulla ihan out of blue, siihen ei oo ees tapahtunu mitään...että ne on ymmärtäny mistä ne saattaa yhtäkkiä ne salamatunteet tulla..”

Vanhemmat kuvasivat kuinka lapset ovat ottaneet lasten eroryhmässä käytettyjä termejä, mää- reitä tai menetelmiä avuksi itsensä ilmaisulle vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa kotona.

"Meil on käytetty siit ekasta kerrasta, niin lapset on käyttäny kaiken maailman termejä ja ne oli viime kerralla jotain peliä..niin, Matti-peliä, niin siitä on välillä tullu semmosia juttuja..siirtymisten kanssa siitä Matti-pelistä, ne on monesti kaivanu semmosia juttuja..paljon ovat imeneet itteensä kaikenlaista.."

"..tuli esiin semmonen "panttitunne", sille ei oo mitään määrettä, onko iloa vai surua vai mitä, se on kaikkee sitä, mutta sekin, että pystyy sanottamaan sen epämääräsen tunteen, et se on panttitunne, jota ei pysty selittämään..."

"..meil se huolimöykky on se mitä ollaan käytetty päivittäin...minkäkokoinen se huolimöykky milloinkin on, sen voi käsillä näyttää.."

Taikuriryhmässä, jossa ei erikseen ollut vanhempien omia tapaamisia, eräs vanhempi kuvasi, että ryhmän myötä on vanhempana helpompi ottaa puheeksi lapsen kanssa eroon liittyviä asioita, kun tietää, että niitä on käyty läpi ryhmässä. Esimerkkinä hän mainitsi tällaisesta asiasta tilanteen, jossa lasten tapaaminen toisen huoltajan kanssa on pitkittynyt väliaikaisesti ja lapset reagoivat asiaan kiukkuisuudella.

Vanhemmat kokivat ryhmän vaikutusten näkyvän myös lapsen lisääntyneenä hyväntuulisuu-
tena tai vapautuneempana olemuksena, jonka he ajattelivat johtuvan syyllisyyden helpottu-
misesta ryhmän myötä.

"..mun poika on kans niin ärripurri, nyt on hiukan laantunut...mä luulen, että se vapautu se lapsi siitä syyllisyydestä, että se ei oo hänestä kiiinni, että se voi olla semmonen vapauttava tekijä.."

Entäs minä - ryhmämallin mukaisen ryhmän vanhemmat kokivat saaneensa tukea erityisesti toisiltaan omissa tapaamisissaan, mutta myös työntekijöiltä. Eräs vanhempi toi esille saaneensa vaikeassa tilanteessa vanhemmuuteensa tukea työntekijöiltä. Toinen vanhempi koki työntekijöiden kanssa keskusteltuaan havahtuneensa siihen, ettei hän ole huolehtinut itsestään ja omasta jaksamisesta.

"..he on minua sillä tavalla lohduttanu ja johtanu siihen, että tässä on nyt se riski, että mä lähen suorittamaan isyyttä, mutta nyt riittää se, että vien sut kouluun ja koulu hoidetaan ja syödään ja mennään harrastuksiin, ihan niinku perusjuttuja tehään, koska täs on niinku hirveen suuri riski vaan, että mä lähen hyvittämään lapsille..."

7.2.3 Vertaisuuden merkitys

Vanhemmat näkivät suurimmaksi vertaisuuden merkitykseksi sen, että lapsi näkee, että on muitakin lapsia, jotka ovat samankaltaisessa tilanteessa. Vanhemmat kokivat, että jo se helpottaa lapsia välittömästi.

"..kun lapset ei missään halua olla erilaisia, niin uskoisin, että ovat toisiltaan saaneet sitä vertaistukea.."

"..että ne näkee, että muitakin on.."

Vanhemmat toivat esille vertaisten mielipiteen voivan olla merkityksellisempää lapselle, kuin jos vanhempi sanoo saman asian. Vertaisuuden kokemusten koettiin vahvistavan lapsen itsetuntoa, joka vanhempien eron myötä on kokenut kolauksen. Lapsen koettiin voivan vapautua ryhmässä syyllisyyden tuntemuksista vanhempien eroon liittyen.

"Tottakai se on eri asia mun aikuisena sanoa, että muista sä saat olla vihanen, jos susta tuntuu siltä, mut se et kuulla siellä ryhmässä, et muutkin on vihaisia tai kiukkuisia tai hämmentyneitä ja kaikkee muuta, niin helpottaahan se lasta, että no niin nyt mä ymmärrän, tää on ihan ookoo, että minustakin tuntuu tälle, koska muutkin on siellä ihan vihasia, kun niiden vanhemmat tekee tyhmii päätöksiä, niin lasta se helpottaa.."

"Ne on ottanu tän ryhmän kautta, että heissä ei oo mitään vikaa..lapset alkaa kantamaan syyllisyyttä, oon koittanu monena iltana myöhään, että ymmärrä sinun sanomisilla, sinun teoillasi ei ole merkitystä.."

Vanhemmat kertoivat vertaisuuden vaikutuksen näkyneen kotona lasten puheissa, kun he ovat vertailleet toisten tilannetta omaansa. Lapset ovat nähneet oman tilanteensa positiivisempana tai negatiivisempana verratessaan sitä toisten tilanteisiin, kuten asumisjärjestelyjen suhteen. Toisilta kuullut kokemukset ovat voineet auttaa ottamaan asioita puheeksi kotona vanhempien kanssa.

"...mä luulen, että vaikka on niitä eronneita koulutovereita, niin tää tuo lähemmäksi, että on niinku samanlaisessa..ja kun meillä on se hyvä tilanne, että ovelta ovelle on ollut 200 m, niin poikahan on ollut, että hänellä on hyvin asiat.."

”..tytär on tehny niinku sitä, että hän on yrittänyt kääntää asiat aina niinku positiivisesti, että joku lapsi näkee vanhempaa vieläkin vähemmän...”

”..ne on puhunu ihan kaikista, asumisista ja tämmösistä keskenään siellä ryhmässä..”

Miespuolinen haastateltava toi esille saaneensa työntekijöiltä tukea haastavassa tilanteessa ja kokeneensa, että hänet on otettu vakavasti.

”..myös mies on otettu vakavasti, koska mua monta kertaa varotettiin eri suunnilta, että tää yhteiskunta on rakennettu niin, että näissä eroissa usein mies nähdään syyllisenä..”

7.2.4 Toiminnan kehittäminen

Entäs minä - ryhmämallin mukaisessa ryhmässä, joihin sisältyy vanhempien omia tapaamisia, vanhemmat kokivat, että niitä täytyisi olla jokaisen lasten ryhmäkerran yhteydessä. Vanhemmat kokivat, että he ovat päässeet liian vähän ääneen, kun heillä olisi ollut paljon jaettavaa ja annettavaa toisilleen samassa tilanteessa olevina. Vanhemmat toivat esille tarvitsevansa tukea myös omaan eroprosessiinsa liittyen, kun nyt asioita oli käsitelty ainoastaan lapsen näkökulmasta käsin. Vanhemmat kertoivat heillä alkavan muutaman kerran naisten eroryhmän heidän sitä ehdotettuaan työntekijöille. Vanhemmat toivat esille vanhemman oman avun hakemisen edellytyksenä sille, että lapsi tulee autetuksi.

Entäs minä - ryhmämallin vanhemmat kokivat, että he olisivat tarvinneet enemmän tietoa lasten eroryhmissä tapahtuneesta edistymisestä. Vanhemmat ymmärsivät, että ryhmän toiminta lasten kanssa perustuu luottamuksellisuuteen, jolloin työntekijät eivät kerro vanhemmille yksityiskohtia ryhmissä käsitellyistä asioista, mutta he toivoivat yleisellä tasolla informaatiota tai arviota, missä vaiheessa lapsi on omassa eroprosessin käsittelyssä. Vanhemmat tähdensivät, etteivät tarkoita juridisesti sitovaa informaatiota vaan itselle tietoa lapsen tilanteesta.

”..mä oon tosi tyytyväinen, että me saatiin äsken palautetta ohjaajilta, että sain varmuuden, että munkin lapsi on avautunut siellä, vaikka mä en tiedä mitä, se on ollut hyödyllinen, koska hän on avautunut ajatuksistaan erosta..”

”..vaikka he siinä keskustelussa sano, et jos näissä ryhmissä ilmenee jotain sellaista mikä ois niinku hälyttävää, niin he kyl sitten hyvin nopeasti informoi, mutta silti haluais, että tässä lopussa niin kuin kertoisivat mikä se tilanne on..”

Myös Taikuriryhmän vanhempien ryhmässä, jossa ei ollut vanhempien omia tapaamisia, vanhemmat kokivat, että olisi hyvä, jos lasten ryhmäkertojen yhteydessä vanhemmilla olisi tilaisuus tapaamiseen vertaisten kanssa. Näillä vanhemmilla oli ollut kaksi kertaa lasten eroryhmäkertojen yhteydessä tilaisuus jäädä Neuvokahvilaan, joka on vertaiskahvila. Vanhemmat kokivat Neuvokahvilan myönteisenä kokemuksena, mutta omalla kohdallaan puolen tunnin mittaisena liian lyhyenä. Vanhemmat kokivat, että lasten eroryhmä on ”lasten juttu” ja pääasia on lapsen edussa ja hyvinvoinnissa eivätkä he tuoneet esille kokevansa tarvetta henkilökohtaiselle tuelle. Vanhemmat kokivat, että työntekijöiden jakama yleinen tieto ryhmien rakenteesta ja menetelmistä ja niiden käyttötarkoituksen avaamisesta, on ollut vanhemmille tueksi siten, että he ovat paremmin saaneet kiinni, kun lapsi on ottanut näitä asioita puheeksi kotona tai on käyttänyt kotona jotain ryhmässä oppimaansa menetelmää tai käsitettä. Nämä vanhemmat pitivät hyvänä, että ryhmä on ”pelkistetty”, ettei liikaa tietoa annetakaan, jottei sitä myöskään ryhdyttäisi hyväksi käyttämään huoltajuuskiistoissa. Vanhemmat mainitsivat tässä yhteydessä, että on hyvä, että etukäteisinformaationa mainitaan myös se, ettei minkäänlaisia lausuntoja ryhmistä kirjoiteta. Nämä vanhemmat toivoivat seurantatapaamista kolmen kuukauden päähän, jolloin nähtäisiin kuinka ryhmän vaikutukset ovat jalkautuneet arkeen.

Kaikki vanhemmat olivat yhtä mieltä siitä, että lasten eroryhmistä tiedon saaminen tulisi tehdä eronneille helpommaksi löytää ja he miettivät, että tiedon täytyisi olla saatavilla yhdestä paikasta.

”Pitäis olla joku sellanen survival baggage, joka tulee sit ku sä saat käräjäoikeudelta eron yhteydessä päätöksen, niin sit siin on samalla lippuia, kaikkia esitteitä, että sit sulle tätä ja tätä ja tätä...”

”Niin kyllähän tää tieto täytyy ite hakee tai sit saada niinku me saatiin käräjäoikeudelta ja lastensuojelusta..”

”..semmosen viidakon joutuu läpikäymään, mistä saa oikeeta apua...”

Molempien ryhmämuotojen vanhemmat toivat esille, että lasten eroryhmät täytyisi olla laajemmin perheiden saatavilla olevana palveluna. Vanhemmat kokivat myös, että lasten eroryhmiä tulisi olla tarjolla eri ikätasoisille, jotta apu tulisi oikea-aikaisesti eikä liian myöhään. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että ryhmäkertoja täytyisi olla enemmän ja erilaisia ryhmiä olisi hyvä olla tarjolla, koska perheet ovat erilaisia ja heillä on erilaisia tilanteita. Esille tuotiin myös, että lasten eroryhmään voisi sisällyttää leirimuotoinen kokoontumiskerran, jolloin myös vanhemmilla olisi tilaisuus tutustua toisiinsa paremmin. Eräs vanhempi esitti, että ryhmä voisi sisältää myös vanhempien ja lasten yhteistä, mukavaa tekemistä.

”Miksei joka kunnassa vois järjestää..”

”..ymmärrän, että pitää niitten lasten olla tietyllä ikätasolla, mutta sitten pitäis olla eri ikäluokille näitä ryhmiä..”

Erotilanteessa olevien vanhempien voimavarojen vähyys etsiä tukea koettiin asiana, joka tulisi huomioida palvelujen järjestämisessä ja markkinoinnissa.

”..monella ei oo tietoa, monella ei ehkä oo sitä jaksamista ottaa selville, kun on siinä omassa kriisissä, ei niinku jaksaa ottaa selvää, niin tää pitäis, jos ei pakollista, niin paremmin tuotu esille..”

”..se on niinku se, että sitä on vaikeaa sellasen ihmisen, kuka ei tässä hyökyaallon tai taifuunin tai miksi tätä nimittää, ympärillä joudu olemaan, että kuinka ne voimat etsiä jotakin niinku tukiverkostoa riittää..”

”..tässä eletään minuuttiaikataulua ja tuota niinku painitaan, sulla on miljoona asiaa..kovalevykapasiteetti on niinku hyvin rajallinen ja sen näkee sit kun se välillä lyö tilittiin, niin just siksi, että se ois hyvin helposti löydettävissä se tieto. Ja sit se ohjaus..”

Vanhemmat toivat esille eroryhmien yhteiskunnallista vaikutusta ja pohtivat palvelun asemaa julkisten, kunnallisten palveluiden rinnalla.

”Täs pyörii turhaa rahaa, kun täs pyöritään näis kaikissa toimistoissa, kun päästäis suoraan asiaan...Siis tämmöstä toimintaa tarvii paljon tämä yhteiskunta..”

”.. yhteiskunnan pitäis olla järjestelmä, johon kuuluis nää eroryhmät ihan niinku siis sillä lailla, että lapset ohjattaisiin yhteiskunnan toimesta ihan niinku pakollisena, koska siinä säästettäis paljon...”

”..aikuiselle kans, että istut siinä niin kauan penkillä, että se homma toimii..”

”..jos ei ihan pakollinen, niin laajemmin saatavilla..”

Vanhemmat toivat esiin, että yhteiskunnan täytyisi ottaa enemmän vastuuta eroauttamispalveluista eikä jättää sitä vapaaehtoistyön tehtäväksi. Vapaaehtoistyöllä vanhemmat tarkoittivat järjestökenttää.

”..onko se nykyään jo, että yli puolet avioliitoista päättyy eroon, niin silloin kai siihen ympärille on rakennettava tukiverkostoa, olis hyvä satsata jonkin verran resursseja, ehkä aika paljonkin..”

”..niin eikä vaan niinku vapaaehtoistyön kautta..”

Vanhemmat kokivat lasten eroryhmien inhimilliseltä ja taloudelliselta kannalta katsoen merkityksellisinä. He ajattelivat, että yhteiskunnan pitäisi olla vahvemmin mukana järjestämässä eroauttamisen palveluita. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että palveluita, jotka olisi helppo löytää ja joihin olisi helppo mennä, olisi kaikkien erotilanteessa olevien saatavilla eikä se olisi riippuvaista paikkakunnasta tai siitä, saavatko ihmiset tiedon palvelun olemassaolosta.

”..sitten taas kun puhutaan lapsista, niin en tiedä, mun mielestä aika pienellä vaivalla tämmösellä työllä saadaan niin isoja vaikutuksia, merkittäviä vaikutuksia, niin pitäis olla saatavilla helposti..”

”..en minä enää ihmettele, että joku ajoi itsensä junan alle tai tappoi perheensä, et sit mä just ajattelen, että yhteiskunnan pitäis olla tässä niinku vahvemmin mukana.”

7.3 Työntekijöiden kokemukset

Lasten eroryhmiä ohjaavilla työntekijöillä oli erilaisia koulutus- ja työkokemustaustoja. Joukossa oli kasvatustieteen maisterin tutkinnon suorittaneita, erityislastentarhanopettajan ja perheterapeutin koulutuksen omaava, psykiatrinen sairaanhoitaja, sosionomi, kirkon nuorisotyönohjaajaksi kouluttautunut, sosiaalipsykologi, valtiotieteiden maisteri ja psykoterapian opintoja suorittava. Kahdella oli teraplaykoulutus, josta he kokivat olevan hyötyä ryhmien ohjauksessa. Ryhmien ohjaajilla oli ulkopuolinen työnohjaus ja ryhmien ohjaus tapahtui aina työparin kanssa.

Haastateltavilla oli työkokemusta aikuispsykiatrian osastotyötä, lastenpsykiatriasta, perheyöstä, päihdeperheiden avokuntoutuksesta, päihdetyöstä ja lastensuojelujärjestöissä toimimisesta. Lasten eroryhmien ohjaamisesta työntekijöillä oli kokemusta useasta vuodesta muutama vuoteen, yksi haastateltavista oli vastikään aloittanut. Haastateltavat kokivat ryhmien ohjaamisen antoisana ja arvokkaana työnä, koska he kokivat, että ryhmään osallistumisella on myönteisiä vaikutuksia lapseen ja hänen lähipiiriinsä. Eräs työntekijä kiteytti ryhmien tuottavan hyvää.

7.3.1 Lasten eroryhmien sisältö

Alkutapaamisen suurimpana merkityksenä molempien ryhmämallien työntekijät näkivät sen, että siinä kartoitetaan perheen tilannetta ja että lapset ja vanhemmat tutustuvat etukäteen ohjaajiin ja kuulevat ryhmästä. Kaikkein tärkeimpänä asiana haastateltavat pitivät kuitenkin sitä, että lapset kuulevat vanhemman antavan luvan lapselle puhua eroon liittyvistä asioista ja perheen tilanteesta lasten eroryhmässä. Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kertoivat myös kysyvänsä toisinaan eron syitä, että lapset kuulevat vanhempien sanoittavan eron liittyviä asioita. Alkutapaaminen on työntekijöiden mukaan lapselle turvallisuutta tuova ja tekee ryhmään menemisen lapselle helpommaksi.

Molemmissa ryhmämalleissa työntekijät pitivät tärkeänä puhua alussa myös kahden kesken vanhemman kanssa, koska vanhemmilla voi olla perheen tilanteesta tai lapsesta kerrottavana asioita, joita lapsen kuulle on vaikea ottaa esille. Taikuriryhmien alkutapaamisessa ryhmän ohjaajat keskustelevalt myös erikseen lasten ja vanhemman tai vanhempien kanssa. Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kertoivat pyrkivänsä tapaamaan vanhemman tai vanhemmat omassa tapaamisessa ennen ryhmän käynnistymistä. Jos molempia vanhempia ei tavata, heihin olla muutoin yhteydessä.

Ryhmän toimivuutta ja kiinteyttä edistäviä tekijöitä ohjaajien näkemyksen mukaan olivat strukturoitu malli, jossa joka kerralla on oma teemansa. Työntekijät kertoivat ryhmäkertojen aloitusten ja lopetusten olevan samankaltaisia, joka tuo ennustettavuutta lapsille ja lisää näin turvallisuuden tunnetta. Turvallisuutta ja luottamuksellisuutta luovat myös työntekijöiden mukaan yhteisesti luodut säännöt, joihin lapset sitoutuvat ja jotka ovat ryhmäkerroilla näkyvillä siten, että niitä kerrataan tarpeen vaatiessa. Työntekijöiden kokemuksen mukaan lapsille sovitut säännöt ovat tärkeitä ja säännöt lisäävät luottamuksellisen ilmapiirin rakentamista. Säännöissä on työntekijöiden kertoman mukaan tärkeitä asioita, kuten että toisten asioista ei puhuta ryhmän ulkopuolella, ketään ei saa kiusata tai että kaikki otetaan mukaan eikä puhuta päälle. Lapset saavat myös itse ehdottaa sääntöjä.

Työntekijät kertoivat toiminnallisten menetelmien käytöllä olevan suuren merkityksen lasten eroryhmissä. Toiminnallisten menetelmien avulla käsitellään lasten eroon liittyvää huolta ja ryhmän teemaan liittyviä tunteita. Toiminnallisten menetelmien takana on aina ajatus, mihin sillä pyritään.

”..siihen liittyy semmonen tarina Kasper-käärmeestä ja sit he piirtää oman käärmeensä siihen sitte, että minkä kokonen se huolimöykky on käärmeen mahassa, rinnastetaan se erohuoli käärmeen mahassa olevaan möykkyyn. Ja sitten usein

puhutaan, että ryhmässä on yhdessä tarkoitus sulatella sitä huolimyyökkyyä ja siten pidemmissä ryhmissä voidaan lopussa piirtää uus käärme ja sit katotaan, että onko se muuttunut se huolen koko, onko se pienentynyt se myökky vai kasvanut...”

”..jos on vaikka pelko se tunne, niin mennään vaikka kapeasta tunnelista läpi ja jotenkin, että on se pelko ja ahdistunut olo siellä tunnelissa, mut sit helpottaa, kun pääsee väljemmille vesille ja niistä hankalista kohista voi selviytyä..”

Lopputapaamisissa merkittävänä työntekijöiden puheissa välittyi lasten luvalla vanhemmille esiteltävät lasten yhteisesti tekemät tuotokset ja niistä välittyvä viesti vanhemmille. Tämä herättää työntekijöiden mukaan vanhemmissa ajatuksia ja liikuttaa tunteita. Lopputapaamisissa työntekijät kertoivat myös kerättävän suullista ja kirjallista palautetta lapsilta ja vanhemmilta.

Työntekijät nostivat erityisen tärkeänä esiin luottamuksellisuuden merkityksen lapsille. Ryhmän ohjaajat ovat vaitiolovelvollisia myös vanhempien suuntaan siten, että myöskään vanhemmille ei kerrota lapsen henkilökohtaisia asioita, mitä hän on ryhmässä tuonut esille. Ryhmän tapahtumista puhutaan vanhemmille yleisellä tasolla. Vanhempia ohjeistetaan tai heille suositellaan, että he eivät myöskään kyselisi ryhmästä, mikäli lapsi ei oma-aloitteisesti kerro siitä.

”..se on ollu hirveen merkityksellinen ja tärkeä jotenkin. Lapset oikein muistuttaa siitä vanhempia, että sä et saa kysyä ja hirveen vähänhän ne kertoo siitä ryhmästä, jotenkin semmosia pieniä yksityiskohtia..siitä tulee niin tiivis semmonen lasten oma juttu..”

”..sellasta mitä lapset ei halua, ei kerrota, koska tarkotushan just on se, että lapset voi siinä ryhmässä tuoda esille semmosia asioita, mitä ei välttämättä omille vanhemmille halua tai pysty sanomaan, mutta pystyy käsitteleen niitä vertaisten kanssa..”

Työntekijät kertoivat kokeneensa, että lapsille on tärkeää, että heillä on oma paikka, jossa he saavat vertaisten kanssa ja aikuisten tuella käsitellä eroon liittyviä asioita puolueettomasti.

”..siihen liittyy paljon kaikkee semmosta mihin lapsi ei niinku pääse käsiksi, mitä se ei ymmärrä..”

”..lapset tarvitsee sitä omaa..”

”On hirveen tärkeätä, että on lapsille tällöinen paikka, missä ne voi puolueettomasti kertoa niitä omia ajatuksia...”

”..ryhmässä alkuun vanhempien uusilla kumppaneilla ei ollut nimiä, sitten ne ryhmän edetessä alko saada nimiä ja niistä tuli ihan mukavia..ehkä se kertoo, että tos ryhmässä oli lupa puhua kummastakin vanhemmasta ja vanhempien uusista kumppaneista ja niiden lapsista ja ehkä yhteisistäkin lapsista, mitä ehkä aina ei oo vaikka sen toisen vanhemman kanssa lupa tehdä..”

”Jokainen ryhmä on erilainen, sieltä nousee vähän erilaiset jutut, mitkä niille on sitten ajankohtaisia ja tärkeitä..”

Entäs minä - ryhmämallin työntekijät toivat esille rinnakkaisten vanhempien ryhmien tärkeyden. He toivat esille, että lasten kanssa ei voi työskennellä työskentelemättä vanhempien kanssa. He kokivat tärkeänä, että vanhempi käy samaa prosessia läpi. He kuvasivat kuinka ovat jopa patistaneet toista vanhempaa osallistumaan vanhempien ryhmään, koska kokevat sen niin tärkeänä. Molempien vanhempien mukanaolo prosessissa koettiin tärkeänä ja he kertoivat lähettävänsä myös toiselle vanhemmalle, joka ei osallistu ryhmään, vanhempien materiaaalipaketin ja tähän oltavan puhelimitse tai sähköpostitse yhteydessä. Taikuriryhmän työntekijät pitivät myös vanhempien osallistumista prosessiin tärkeänä. Taikuriryhmän työntekijät kokivat vanhemmille yhteisesti lähetetyn sähköpostin tärkeänä välineenä tässä sen lisäksi, että tapaavat vanhempia lasten tuomisten ja hakemisten yhteydessä. Taikuriryhmän ohjaajat kertoivat joskus pyrkineensä järjestämään lasten eroryhmiä samaan aikaan, kun vanhemmille järjestettyjä palveluja on tarjolla Neuvokeskuksessa.

Työntekijät kertoivat lapsille jaettavan myös tietoa eroon liittyvistä asioista.

”semmosta asiatietoa vaikka siihen ikävään tai asumiseen liittyen, esimerkiksi semmoista, kuten että ”asuminen ei mittaa rakkauden määrää” tai ”en oo posteljooni”. Erilaisia puhekuplia, että lapset saa myös tietoa...kuten, että lapsen tehtävä ei oo toimia viestinviejänä vanhempien välillä vaan aikuisten tehtävä on hoitaa aikuisten asiat keskenään...”

Työntekijät kokivat tärkeinä asioina myös toivon ylläpitämistä ja ikätasolle saattamista. Erosta huolimatta voi elää tavallista lapsen elämää. Erossa voi olla myös hyviä asioita.

”Kuvitteellisen perheen erotarina etenee niinku sen ryhmäprosessin mukaisesti, et sitten viimeisellä kerralla siel on teemana se helpotus ja jotenkin, että erosta huolimatta elämä voi olla ihan tavallista ja että eroon liittyy myös hyviä asioita,

Ja mietitään lasten kanssa niitä hyviä asioita myöskin, kuten, että isovanhemmat asuu lähellä tai mä nään useemmin mun kummeja tai vanhemmat on lopettaneet riitelyn, se on aika yleinen...”

”..kyl siin aina on läsnä se semmonen toivo..”

Työntekijät pitivät ryhmän sallivan ja hyväksyvän ilmapiirin luomista tärkeänä.

”Mun mielestä tärkein niinku lähtökohta on, että jokainen saa kuitenkin olla sellainen kuin on...”

”..salliva ilmapiiri lapsen kaikille tunteille ja kokemuksille..ja että ei oo yhtä oikeeta tapaa jotenkin eroissa ja eroamisissa ja me myöskin sanotetaan se niille lapsille..”

”..iloa ja huumoria ja hassuttelua siinä ja tottakai sitä lohdutusta..mitään asioita ei säikähetä, että on taitoo nostattaa lapsissa esiin, et niitä tulee aika voimakkaitakin ja isoja tunteita ja asioita mitä on koettu.. ne saa tulla siihen ja ne yhdessä puhutaan ja käsitellään ja tulee niinku hyvin työstetyiksi ja siitä tulee turvallinen ja luottavainen olo. Kyllä ne lapset välillä itkeskelee siellä meidän ryhmässä, on niin hankakaa ja hankalia oloja ja kaikenmaailman vaikeuksia, se niinku kuuluu siihen ja niistä mennään yli ja ne myös jää siihen ryhmään, että niistä ei eteenpäin puhuta...”

7.3.2 Lasten eroryhmien ohjaus

Haasteellisina Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kokivat tilanteet, joissa paljastui, että lapset ovat tuttuja entuudestaan ja aiemmin on saattanut olla riitaa tai eripuraa. Työntekijöiltä vaaditaan tällöin tarkkuutta ja valppautta ohjauksessa. Työntekijät kertoivat, että kun asia on huomioitu, tästä ei ole koitunut haittaa ryhmän toiminnalle tai hankaluutta lasten välille. Työntekijät pitivät tärkeänä rakentaa luottamuksellinen suhde vanhempiin ja vanhempien muistuttamista siitä, että nämä kertoisivat, jos lasta arveluttaa jokin asia ryhmässä.

Taikuriryhmässä haasteellisena koettiin erilaisten lasten huomioiminen ryhmässä tasapuolisesti. Kahdenkin hyvin vilkkaan lapsen ollessa ryhmässä, on työntekijöiden kertoman mukaan joskus tarpeen hajaannuttaa ryhmätyöskentelyä ja pitää enemmän taukoja. Hiljaisten ja vetäytyvien lasten saaminen mukaan työskentelyyn koettiin haasteellisena. Tämän koettiin toisalta olevan myös antoisinta, kun siinä onnistutaan.

Työntekijät toivat esille, että ryhmässä lasten ei ole pakko puhua ja se kerrotaan myös vanhemmille ja lapsille. Työntekijöiden mukaan osallistua voi monella tapaa. Molempien ryhmämallien työntekijät kertoivat vanhemmilta saadun paljon joskus yllättävääkin palautetta, että ryhmässä hiljainen ja aran oloinen lapsi tai lapsi, joka ei ole vaikuttanut ryhmässä kovin innokkaalta, onkin kotona puhunut ryhmästä innostuneesti ja on kokenut sen tärkeäksi.

Taikuriryhmän työntekijä toi esille, että ryhmässä on myös mahdollisuus kahdenkeskisyteen, jolloin piirtämisen tai muun tekemisen lomassa ryhmän ohjaajan on mahdollista jutella lapsen kanssa myös kahdenkeskisesti ryhmässä toimimisen lisäksi.

”..vertaisuus voi tapahtua niin monella tavalla muutenkin, että ei kaikki välttämättä halua eikä mun mielestä tarvikaan samalla tavalla osallistua siihen puhumiseen...kuitenkin paljon piirretään ja leikitään..miten tahansa onkaan läsnä, että niinku pääsee siihen mukaan..”

Ryhmien ohjaajilta vaadittavina ominaisuuksina työntekijät pitivät kykyä ja herkkyyttä tarttua hetkeen ja viedä eteenpäin prosessia niin, että kaikki lapset saadaan mukaan ja saadaan aikaan vertaisuuden toteutumista. Tärkeinä ohjaajien ominaisuuksina pidettiin kykyä asettua lapsen asemaan, taitoa puhua lapselle ymmärrettävällä tavalla, jolloin liiallista aikuisten kielen käyttämistä vältetään sekä lapsen puolella olemista, jotta myös lapsi pääsisi käsittelemään eroon liittyviä asioita. Lapsen näkökulman huomioiminen nähtiin kaiken kaikkiaan tärkeänä.

”..sä niin kuin heittäydyt siihen hetkeen ja osaat napata sen ja osaat lähteä sitä viemään tavallaan eteenpäin ja ottaa ne muut lapset siihen mukaan, niin, että osaa ottaa ne siihen tunteeseen mukaan..”

”..oot niiden lasten saatavilla..”

Työntekijät toivat esille, että ryhmän ohjaajien on oltavia joustavia. Toiset tehtävät toimivat paremmin toisille kuin toiset ja toiset lapset jaksavat istua ja keskittyä juttelemiseen, kun taas toiset vaativat enemmän toiminnallisuutta, työntekijät kuvasivat ja lisäsivät, että tämä vaatii tasapainoilua ja joskus ryhmän ohjelman muuttamista lennostakin toisenlaiseksi. Eräs työntekijä nosti esille aikataulujen noudattamisen haasteellisuuden. Lyhyeen aikaan täytyy mahtua paljon ja samalla ottaa huomioon, että lapset saavat rauhassa keskittyä käsillä olevaan kulloiseenkin tekemiseen ja tehtävään. 1.5 tuntia osa työntekijöistä piti riittävänä lasten ryhmän kestolle, mutta joku piti sitä liian tiukkana ja arvioi, että 2 tuntia olisi sopiva aika.

7.3.3 Ikätason huomioiminen

Taikuriryhmien työntekijät kertoivat, että ryhmiin pyritään ottamaan saman ikäisiä lapsia ja sekä tyttöjä ja poikia. Ikäero voi olla korkeintaan kolme vuotta ryhmälle asetetun ikähaarukan (7 - 12- vuotta) puitteissa, jotta lapset ovat suurin piirtein samalla kehitystasolla. Taikuriryhmiä ohjaavat työntekijät pitivät ideaalina, että lapset olisivat mahdollisimman saman ikäisiä. Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kertoivat ottavansa lapsia ryhmiin aikalailla ilmoittautumisjärjestyksessä. He kokivat ryhmien toimivan hyvin asetetulla ikähaarukalla, kun isommat lapset auttavat pienempää vierustoveria tai lapset auttavat toinen toistaan tehtäviä tehtäessä esimerkiksi kirjoittamisessa tai lukemisessa. Työntekijöiden mukaan joskus isommat voivat hoidata pienempiä lapsia, jonka he näkivät hyvänä asiana, koska lapsille on tärkeää saada auttaa. Työntekijät eivät kokeneet, että toimintaa olisi täytynyt eriyttää ryhmän sisällä ikäeron vuoksi, vaan sisältö ja toiminta ovat sopineet kaikille ryhmälle asetetussa ikähaarukassa.

Lapsen tasolle pääseminen koettiin asioiden käsittelyn edellytyksenä. Lapselle on yritettävä selittää asioita lapselle ymmärrettävällä tavalla. Toiminnalliset menetelmät puheen tukena ovat tällöin työntekijöiden mukaan hyvin suuressa roolissa. Työntekijät kertoivat toiminnallisten menetelmien takana olevan tavoitteen siitä, että lapselle avautuu asioita toiminnallisen tekemisen avulla, vertauskuvien, metaforien ja samaistumisen kautta.

"..et sä voi lapselle, että no, puhu miltä susta tuntuu, niin siitä ei tuu mitään.."

"..et se puhuminen tulee niinku siinä lomassa sitten, et sit ku piirretään tai pelataan, niin monesti yllättävääkin miten se lämmittää niitä lapsia ja saa aikaan puhumista. Sit he kuitenkin keskustelee tosi paljon. Et se vähän niinku virittää se piirtäminen tai mitä nyt onkaan pelaamista.."

"..lasten suosikki on vessapaperi. Heidät kieritetään vessapaperilla vähän niinku muumioiksi ja sitten yhteen ääneen sanotaan, että ero ei oo mun syy.."

"..ne on ollu kauheen toimivia, miten eri tavoilla metaforilla ja vertauskuvien avulla käsitellään huolta käsitellään ja kaikki nää vanhempien riitelyt ja ne omat tunteet ja syyllisyys.."

"..menetelmät on hyviä, että päästään lapsen tasolle.."

Ikätaso huomioidaan työntekijöiden mukaan myös siten, että ryhmät ovat lyhytkestoisia ja ryhmässä edetään tilanteen ja lasten mukaan. Näin toimiessa pidetään esimerkiksi ylimääräisiä

taukoja tai vapaita leikkihetkiä, jos on levotonta tai lapset ovat väsyneitä. Työntekijät kertoivat, että ryhmässä lapsi saa olla ikäisensä ja nauttia ikäistensä seurasta. Lapselle tuodaan esille, että vaikeasta tilanteesta huolimatta, hän voi ja hänen kuuluu elää tavallista lapsen elämää. Ryhmissä tärkeällä sijalla on myös hauskanpito ja hassuttelu.

7.3.4 Lasten eroryhmän vaikutukset

Työntekijät näkivät tärkeänä ryhmän vaikutuksena lapsen maailman avautumista vanhemmille, jolloin vanhemmat kykenevät erottamaan lapsen kokemuksen erosta omasta prosessistaan. Ylipäättensä lapsen näkeminen erotilanteessa ja lapsen näkökulman huomioiminen nähtiin asioina, joihin ryhmän kautta voidaan vaikuttaa.

Työntekijät kokivat, että ryhmässä lapsi saa tukea käsitellä vanhempien eroon liittyviä asioita siten, että lasta autetaan erilaisten toiminnallisten menetelmien, yhteisen jakamisen ja vertaisuuden kautta löytämään ja nimeämään eroon liittyviä tunteita. Lapset oppivat sanoittamaan omia tunteita, joka tekee mahdolliseksi asioista puhumisen vanhempien kanssa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan ajatuksia ja tunteita ja annetaan lapselle tietoa eroon liittyen. Lapsi oppii myös ”eropuhumiseen” liittyviä sanoja, jolloin erosta puhuminen helpottuu.

Molemmissa ryhmämalleissa työntekijät kertoivat vanhemmilta tulleen yleisesti palautetta, että lapsi on saanut eroryhmien kautta rohkaisua ottaa eroon liittyviä asioita puheeksi tai ilmaista eroon liittyviä tunteita. Taikurityhmien työntekijät kertoivat vanhemmilta tullun palautetta, että ryhmäkertojen jälkeen vanhemmille yhteisesti lähetetty sähköposti on avannut heille lapsen maailmaa eroon liittyen ja he ovat sen kautta osanneet ottaa puheeksi eroon liittyviä asioita lapsen kanssa. Työntekijät kertoivat vanhempien yleisesti ajatellen antavan ryhmien aikana palautetta, että kotona on puhuttu enemmän eroon liittyvistä asioista ja erosta puhumisesta on tullut avoimempaa ja tavallisempaa.

”..yksikin isä sanoi kerran, että ei oo löytäny niitä sanoja, mutta sit, kun on niitä tehtäviä tehty, niin osaa sen selostuksen avulla jutella..”

”..sanoja eropuhumiselle..”

”..vanhemmat on sanonu, että keskusteluyhteys on avattu..”

Työntekijät kertoivat vanhempien antaneen palautetta, että ryhmän vaikutus on näkynyt kokonaan lasten käyttäytymisessä. Raivarit ovat saattaneet loppua kokonaan tai vähentyä, toisesta vanhemmasta puhuminen on tullut helpommaksi ja luontevammaksi ja siirtymätilanteet ovat

helpottuneet. Entäs minä - ryhmämallin työntekijät näkivät tässä myös vanhempien oman ryhmän ja siellä käsiteltyjen aiheiden vaikutusta, jolloin esimerkiksi vanhemmat kestävät enemmän lapsen puhetta ex-puolisosta.

Työntekijät kertoivat, että ryhmällä saattaa olla hetkellisesti myös negatiivisina näyttäytyvinä vaikutuksia lapsiin, jolloin lapsi voi käyttäytyä kotona huonommin tai olla levottomampi. Työntekijät toivat esiin tämän voivan johtua lapsen asioiden prosessoimisesta tai tunteiden purkamisesta. Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kertoivat puhuvansa tästä vanhempien kanssa etukäteen, jotta nämä osaisivat varautua asiaan. Työntekijät lisäsivät ryhmän vaikutuksesta lasten saavan myös mallin siitä kuinka asioita voi käsitellä, jolloin siitä voi olla hyötyä myöhemässä elämässä.

”..tää antaa lapsille myös mallin käsitellä asioita, että muutenkin elämässä ja myöhemmin, tietysti niissä eroasioissa, mutta myös laajemminkin, siitä me puhutaan ryhmässäkin, me piirretään tuulenpesäpuita ja puhutaan, ku elämässä tulee kriisejä kaikille, että tavallaan tää antaa jo välineitä myös myöhempiin, kun niitä tulee kuitenkin erilaisia tapahtumia elämässä, joita sit on hyvä käsitellä, että on niinku yks malli, että on päässy puhumaan tämmöseen ja osallistumaan..”

Lopputapaamisen vaikutuksena koettiin molemmissa ryhmämalleissa merkittävänä lasten yhteisten tuotosten kautta välittyvä viesti vanhemmille. Entäs minä - ryhmämallissa vanhemmille esitellään läpi ryhmäprosessin lasten työstämä kuvitteellinen erotarina, jossa on lasten piirustuksia ja kirjoituksia eri teemoja ja tunteita kuvaamassa. Taikuriryhmissä vanhemmille näytetään kirje vanhemmille, johon on koottu lasten ajatuksia siitä, mihin he toivovat vanhempien kiinnittävän huomiota tai mitä he toivovat vanhempien omassa käytöksessään muuttavan. Taikuriryhmässä vanhemmille näytetään myös lapsen kokoama kansio tehtävistä ja piirustuksista, joita lapsi on ryhmässä tehnyt. Lapsi saa itse kertoa ja tulkita tuotoksiaan vanhemmille, työntekijät puhuvat yleisellä tasolla tehdyistä asioista.

”Kirje vanhemmille on mun mielestä tosi, tosi tärkeä, se on niinku ryhmän aikaansaannos. Ne reaktiot mitä vanhemmissa on, se on usein tosi koskettavaa. Se on hirveen tehokas nimenomaan viesti vanhemmille, että mikä tää meidän ryhmän anti on, mitä nämä lapset haluaa teille kertoa..”

”..viimeisellä kerralla käydään se lasten piirtämä kuvitteellinen erotarina..se on vanhemmille kauheen liikuttava hetki, siellähän ei tietenkään lue, että mitä on kukakin piirtänyt tai kirjottanu ja siinä on semmonen mukava sekotus kaikkien

lasten niinku sitä todellista elämäntilannetta, että mitä heidän erossa on tapahtunut, sitten vähän mielikuvituksen tuotetta lisäksi, mutta kyllä ne vanhemmat siitä tunnistaa jotenkin, kuka on oma lapsi..”

”Riidat on kyllä sellanen, mikä niinku vanhempiakin pysäyttää, kun puhutaan, siitä, että tää on nyt jokaisen lapsen suusta tullut, että miten ikävältä se riitely tuntuu, niin kyl sen näkee, että vanhemmat oikeesti jää miettimään, että voisko ne puhelinriidatkin vaikka puhuu niinku joskus toiste eikä nyt just siinä hetkessä tai ovensuussa..”

7.3.5 Vertaisuuden merkitys

Taikuriryhmien työntekijät pitivät ohjatun toiminnan lisäksi taukoja merkittävänä hetkinä, jolloin vertaisuus tulee esille. He kertoivat tauoilla voivan syntyä hyviäkin keskusteluja lasten välille. Viikonlopun intensiiviryhmissä lapset myös ulkoilevat ja leikkivät keskenään, kun viikoittain kokoontuvissa ryhmissä on vähemmän ja lyhemmät tauot. Entäs minä - ryhmämallin työntekijät olivat tehostaneet ohjattu ajankäyttöä, kuten tarjoamalla välipalaa sadun kuuntelemisen lomassa. He kokivat, että vaikka asioita yhteisesti käsitellään ja ryhmän ohjaaja vie keskustelua toivottuun suuntaan, lapset kuitenkin puhuvat omista asioista toisilleen, eivät ohjaajille. Työntekijät kertoivat, että lapset voivat vertailla kokemuksia ja tilanteitaan ja ehdottaa ratkaisuja ongelmiin.

”..oli semmosia lapsia, joilla vaikutti uniin niin kovasti, niin kyllähän lapset yhdessä mietti jotenkin, että mitkä kaikki auttais nukahtamaan, et siel puhuttiin niistä musiikin kuunteluista ja lukemisesta ja jos joku tulee viereen tai jos saa mennä vanhemman viereen. Lapset kerto, et mikä heitä on auttanut...”

Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kokivat myös, että lasten ikäerosta voi olla myös hyötyä ryhmässä. Myös siitä, että lapset olivat eri vaiheessa eroprosessissa, koettiin olevan hyötyä vertaistuellisuuden toteutumisessa.

”Isommat osaa sanottaa joitain asioita eri tavalla ja mä aattelen, että se on myös lapsille eri tuleeko se joku viesti meiltä vai tuleeko se toiselta lapselta..”

”..oikeastaan se on hyväkin ryhmärakenteen kannalta, että osalla on lyhempi aika ja osalla pidempi aika..siinä tulee vähän semmosta vertailupohjaa, mikä sit taas tulee jotenkin siihen vertaisuuteen. Siinä ryhmässä lapset voivat vertailla, että noin meilläkin oli silloin, kun meidän vanhemmat eros, mutta nyt menee näin..”

”..yhes ryhmässä oli semmoset lapset, kun kysyttiin niinku käsimmärasesti sitä minkä verran niil on iloa elämässä, niin lapsilla oli ehkä sentti, niin sellaisilla joilla oli vanhempien erosta jo puoltoista vuotta, sil oli ehkä jo 50 senttiä...se tuo myös sitä toivoa niille lapsille, joille on jotenkin hankalaa se eroasia vielä...”

Vertaisuuden merkitys nähtiin ryhmissä erityisenä voimavarana, joka saa aikaan lasten keskinäistä tukea. Työntekijät kokivat, että vertaisilta saatu tuki on lapsille merkityksellisempää kuin auttamissuhteessa aikuisilta saatu tuki. Vertaisuuden koettiin huojentavan lasta, kun hän huomaa, että muilla on samanlaisia kokemuksia ja heillä on samanlaisia tunteita. Vertaisuuden kokemisen koettiin saavan ryhmissä aikaan vapautta puhua asioista. Entäs minä - ryhmämallin työntekijä kertoi, että kerran jopa jossakin ryhmässä lapset kysyivät heiltä ryhmän ohjaajilta, että ovatko heidänkin vanhempansa eronneet.

”..vertaisuus on suuri asia. Kyl se on eri kuin, jos siinä ois pelkästään aikuinen ja lapsi, että vaikka ois ulkopuolinen aikuinen..siel on lapsillakin niin paljon sitä eroon liittyvää häpeää ja syyllisyyttä ja semmosta pelkoa ja sitä että oonko mä ainoa..vaikka me painotetaan sitä vielä siinä ryhmäytymisessä, että kaikki on samassa tilanteessa, niin ei sitä tarvitse toivottaa, kun he ymmärtää sen ite..”

”..lapset on empaattisia toisia kohtaan ja kyselee, että mites sulla..”

”..lapset rohkaistuu puhumaan erosta, kun ne näkee, että on toisia samassa tilanteessa, ei tarvi ajatella, että on yksin siinä tilanteessa tai häpeillä..”

”..jotenkin näkee niistä lapsista sen, miten he saa siitä vertaisuudesta..”

Entäs minä - ryhmämallissa, jossa on rinnakkaiset vanhempien ryhmät, työntekijät kokivat myös vanhempien hyötyvän keskinäisestä vertaisuudesta, vaikka vanhempien ryhmät eivät ole varsinaisesti vertaisryhmiä vaan fokuksena on lapsen näkökulma ja tiedon jakaminen vanhemmille, jotta nämä voivat paremmin tukea lapsen prosessia. Työntekijät kertoivat, että vanhemmat saattavat vanhempien ryhmässä esimerkiksi vertailla miten siirtymätilanteet sujuvat lapsen kanssa.

7.3.6 Toiminnan kehittäminen

Kaikissa haastatteluissa nousi esille toive asenteiden muutoksesta avun hakemisen suhteen. Työntekijät kokivat tärkeänä, että avun hakeminen olisi tavallista ja normaalia, jolloin ei vaa-dita isoja ongelmia, jotta apua voi hakea.

”..et se vähän niin kuin kuuluis siihen vaiheeseen...ei ois semmoista kauheen erityistä leimaa jotenkin..”

”..ois luontevaa päivähoidosta, neuvolasta tai koulusta ohjata, että tällöisiä mahdollisuuksia on, että jos halutte mennä jutteleen tai että tuntuu, että lapsen kanssa tarvis työstää..”

”..kyllähän se vaatii ylipäättänsä enemmän semmosta yhteiskunnallista keskustelua, että avun hakeminen on normaalia eikä niinku semmosta, että se on jotenkin, että pitää olla tosi isot ongelmat ennen kuin voi hakea..”

”..näkyväks tekeminen sen lapsen näkökulman ja aseman siinä erossa, että erot on yleisiä ja se tiedetään yhteiskunnassa, mutta myös se lapsi tarvii siihen tukea ja apua ennen kuin just ne ongelmat voi olla tosikin pahoja tai tulla myöhemmin, jos niitä ei käsitellä..”

Eräs haastateltava toi esille, ettei vaikka erot ovat yleisiä, ei yleisyyden taakse saa mennä. Haastateltavan mukaan ei pitäisi ajatella, että erot ovat niin tavallisia, että kyllä lapsi siitä selviää. Hän toi esille, että on muistettava, että kokemus on aina subjektiivinen. Vanhempien ero on haastateltavien mukaan iso asia lasten elämässä, jota on luonnollista ja hyvä käsitellä.

”..jotenkin niinku sen lapsen näkeminen erotilanteessa ylipäättään..kun yleensä on semmonen ajatus, että kyllähän niinku ne lapset sopeutuu aina, et ei niil mitään ja oikeesti se onkin sitten tosi iso juttu ja se on tosi paljon mielessä ja se jatkuu vuosia ja aina sitten myöhemmässä kehitysvaiheessa ja voi tulla uutta kriisiä..”

Vanhempien mukaan ottaminen työskentelyyn nähtiin tärkeänä ja asiana, jota edelleen täytyisi kehittää.

”..vanhemman on hyvä tietää prosessista, varsinkin noit tommosia asioita, johon vanhempi voi jollain tapaa muuttaa käytöstään tai vaikka ei, lähtis joku ajatusprosessi käyntiin..”

”..suoraan enemmän vanhemmille tietoa ja ihan vanhemmille kohdennettua informaatiota tai jotain tällöistä lapsen näkökulman ja lapsen näkövinkkelistä katsottuna..”

Työntekijät näkivät kehittämisen tarvetta myös ryhmien tarjonnan lisäämisessä ja erilaisten ryhmien tarjonnassa, koska myös perheillä on erilaisia elämän tilanteita. Työntekijät pohtivat joillekin sopivan lyhemmät ryhmät, kun jotkut kaipaavat pidempää ryhmämuotoa. Myös leirien järjestämistä pidettiin kokeilemisen arvoisena. Eräs työntekijä nosti esille pohditun, että uusperheille voitaisiin järjestää omia ryhmiä. Ryhmien monipuolinen tarjonta nähtiin yhteiskunnalle kannattavaksi toiminnaksi.

”..äärimmäisen edullinen ja halpa yhteiskunnalle, että on tällaisia ryhmiä ja siinä lapsuudessa se on ennaltaehkäisevää työtä, mitä pitäis olla paljon enemmän tarjolla. Kuitenkin eroja tapahtuu paljon, suurin piirtein puolet pareista eroaa, koskettaa yli 30 000 lasta per vuosi, niin onhan se hyvin merkittävä asia, että on tällaisia palveluja...”

”..mikä taloudellinen vaikutus sillä saattaa olla, että jos ei tarvi myöhemmin niinku rankemmin käynnistää...”

Lasten eroryhmien markkinoinnissa ja tiedon saamisessa vanhemmille tarjolla olevista palveluista nähtiin olevan puutteita ja kehittämisen tarvetta.

”..pitäis kaikkien vanhempien ainakin tietää, että on se mahdollisuus. Onhan siinä sillee semmonen aukko, että ei siitä välttämättä tiedetä vielä niin paljon, jos ei joku osaa vinkata tai ei oo saanut sitä tietoa...”

Taikuriryhmän työntekijät kokivat kehittämisen tarvetta välineiden ja menetelmien kehittämisessä siten, että niistä voisi koostaa selkeän paketin. Taikuriryhmän työntekijät kertoivat, että heillä on kehitteillä opas vanhemmille, joka sisältää vinkkejä erotilanteeseen. Työntekijät pohtivat, että ryhmien perustamiseen tarvittaisiin opas. Taikuriryhmän ohjaamiseen kouluttamisessa koettiin hyötyä olevan enemmän työyhteisöille erikseen räätälöidyille koulutuksille, jolloin koulutuksen sisältöjä voidaan paremmin suunnitella koulutettavien todelliseen tarpeeseen, kun joillakin on enemmän tarvetta ryhmän ohjauksessa kouluttautumiseen ja toisilla taas voi olla tiedon tarvetta enemmän erotietouteen liittyvissä asioissa.

Työntekijät näkivät mahdollisena kehittämisen tarpeena seurantapaamisten järjestämisen, jolloin nähtäisiin myös lasten eroryhmän vaikutuksia, jotka usein työntekijöiden mukaan voivat tulla myös viiveellä. Työntekijät toivat esille, että joskus voi myös uusia asioita nousta esille ajan kuluessa, jotka vaativat huomiota. Työntekijät näkivät seurantatapaamisen siten myös mahdollisuutena vanhemmille tuen hakemiseen perheen tilanteen niin vaatiessa, jos vanhempi ei ole jostain syystä ole saanut aikaiseksi hakea apua.

Entäs minä - ryhmämallin työntekijät kertoivat miettineensä ehtisikö lasten lausahduksia ryhmässä kirjata ylös. Työntekijät pitivät mahdollisena, että niitä voisi käyttää hyödyksi ryhmien ohjaamisessa.

”..ehkä just sillai, että lapsille kertoo, että joku ryhmästä kerran ajatteli tästä, että.. tavallaan tuoda sitä vertaisuutta siihen, sitä fiktiivistä vertaisuutta jotenkin..”

”..niin kyllähän ne lapset tykkää siitä, että jollakin toisella lapsella on ollu tällainen ja hän sanoi näin tai mietti niin..”

8 Johtopäätökset, kehittämisideat ja jatkotutkimuksen aiheet

Lasten eroryhmien vaikutuksena vanhemmat ja työntekijät toivat esille lasten oppineen tunnistamaan ja sanoittamaan eroon liittyviä tunteita. Myös vanhemmat saivat lasten eroryhmän vaikutuksena rohkaisua ottaa lasten kanssa asioita puheeksi. Näin ollen lasten ja vanhempien kommunikoinnin voidaan katsoa helpottuneen lasten eroryhmän vaikutuksesta. Työntekijät kertoivat vanhemmilta tulevan usein palautetta ryhmissä, että kodin ilmapiiri on muuttunut avoimemmaksi ja erosta puhumisesta on tullut helpompaa ja tavallisempaa ryhmän vaikutuksesta.

Lapset saivat vanhempien mukaan keinoja ja rohkaisua ilmaista omia tunteitaan. Eräs haastateltava lapsi kertoi tulleen ryhmässä rohkeammaksi ja uskaltaneensa sanoa asian, jota aiemmin ei ollut uskaltanut sanoa. Vanhemmat ja työntekijät kuvasivat myös kuinka lapset ovat ottaneet kotona ryhmässä oppimia termejä ja määreitä käyttöön tuomaan omia ajatuksia tai oman tilan tarvetta esille kotona. Myös jotkut lapset kertoivat käyttäneensä kotona jotakin ryhmässä oppimaansa keinoa tunteiden purkamiseen kotona. Myös esittelemissäni kansainvälisissä tutkimuksissa saatiin tutkimustuloksena lasten eroryhmien vaikutuksena selviytymiskeinojen lisääntyminen (Rose 2009; Regev & Ehrenberg 2012).

Toiminnallisten menetelmien merkitys lasten auttamisessa ilmaisemaan eroon liittyviä tunteita oli haastateltavien vanhempien ja työntekijöiden mukaan suuressa roolissa lasten eroryhmissä. Lapset ilmaisivat, että toiminnallinen tekeminen oli heille mieluista. Kansainvälisiä tutkimusartikkeleita lukiessani tein havainnoin, että toiminnallisia menetelmiä käytetään yleisesti lasten lyhytkestoisissa vertaisryhmissä. Työntekijät nostivat haastatteluissa toiminnallisuuden menetelmäksi, jonka avulla lapsen on mahdollista päästä käsiksi omiin tunteisiin ja läpikäydä niitä. Käytetyt menetelmät ovat lapsille ominaisia ja luontevia. Saduissa ja tarinoissa, peleissä, leikeissä ja liikunnassa metaforien, vertauskuvien, fiktiivisen vertaisuuden ja samaistumisen kautta lapsilla on mahdollisuus työntekijöiden ohjauksessa prosessoida asioita.

Vanhemmat kertoivat, että markkinoidessaan lapsilleen ryhmiä, he olivat kertoneet kaikesta kivasta tekemisestä, jota ryhmät sisältävät. Vanhemmat kertoivat myös, että perinteinen auttamisen malli, jossa lapsi puhuu aikuisen kanssa kasvokkain, ei ole lapsille mieleen. Ryhmässä toimiminen on usein lapsille luontevaa. Ryhmämuotoista, vertaisuuteen perustuvaa tukea voitaisiin hyödyntää paljon nykyistä enemmän. Ryhmämuotoista tukemista täytyisi lisätä varhaisen vaiheen tukemiseen ja ennaltaehkäisevän työn palvelujen tarjontaan huomattavasti nykyistä enemmän ja vakiinnuttaa sen asemaa perheille tarkoitetussa palvelurakenteessa. Ryhmämuotoisen tukemisen on myös taloudellista, koska autetuksi tulee useampi lapsi kerralla. Ryhmämuotoista tukea voidaan tarjota ennaltaehkäisevän työn lisäksi muun hoidon tai tuen rinnalla.

Lapsen näkökulman esille nostaminen ja lapsen näkeminen ja huomioiminen erossa koettiin työntekijöiden keskuudessa lasten eroryhmän tärkeäksi vaikutukseksi. Vanhempien auttaminen erottamaan oma eroprosessi lapsen kokemuksesta ja huomioimaan lapsen näkökulma asioihin, auttaa myös lasta. Työntekijät olivat sitä mieltä, että lasten auttaminen vaatii vanhempien kanssa työskentelyä. Myös vanhemmat ilmaisivat lasten eroryhmän kautta ajatelleensa asioita enemmän lasten näkökulmasta käsin. Osa vanhemmista toi esille ajattelevansa, että jotta lapsi tulee autetuksi, tulee vanhemman saada apua myös itselle.

Työntekijät ja vanhemmat kokivat vertaisuuden merkityksen lasten eroryhmissä merkittävänä. He kokivat, että jo se, että lapset havaitsevat muita samassa tilanteessa olevia helpottaa välittömästi lapsia ja vapauttaa käsittelemään eroon liittyviä asioita ryhmässä. Työntekijät toivat esille vertaisuuden voivan toteutua monella tavalla. Välttämättä se ei vaadi näkyvää osallistumista. Työntekijät kertoivat saaneensa vanhemmilta yllättävääkin palautetta hiljaisista tai vettäytävistä lapsista, jotka kotona olivat ilmaisseet innostusta ryhmään osallistumisesta. Myös Ayalon & Flasher (1997) ja Kääriäinen (2008) puhuvat siitä, että vertaisuus voi tapahtua monella tapaa, ei ainoastaan puhumalla ja näkyvästi osallistumalla. Lapset eivät selkeästi tuoneet vertaisuuden merkitystä haastattelussa esille, ainoastaan yksi lapsi ilmaisi pitävänsä tärkeänä, että ryhmässä lapset ovat kutakuinkin samaa ikätasoa, jolloin ajattelutapa asioista on samankaltainen. Toisen lapsen kertomaan rohkeuden saamisesta ryhmässä on voinut vaikuttaa ryhmässä toteutuvan vertaisuuden kokemisen kautta voimaistuminen. Lasten haastattelutilanteissa oli nähtävissä vertaistuellisuuden toteutumista, kun lapset täydensivät tai jatkoivat toistensa sanomisia. Molemmille lapsiryhmille oli myös muodostunut yhteinen huumori.

Lasten haastatteluiden tuloksena tuli esille lasten tarve omalle tilalla ja omalle paikalle käsitellä eroon liittyviä asioita. Lapset ilmaisivat haastatteluissa, että he haluavat pitää lasten eroryhmässä käsiteltyjä asioita omanaan tai haluavat ainakin päättää mitä tästä jakavat vanhemmille. Työntekijöiden ja vanhempien haastattelujen tulokset vahvistavat tätä johtopäätöstä. Vanhemmat kertoivat, että lapset eivät juurikaan halunneet puhua ryhmässä tapahtuneesta kotona. Pohjaten aiemmin teoriaan eron vaikutuksista lapsiin (Ayalon & Flasher 1997; Karttunen 2010), uskon tämän johtuvat lasten kokemasta lojaalisuudesta ja halusta suojella vanhempia. Ryhmässä lapsilla on vapaus puhua kaikesta haluamastaan miettimättä täytyykö ottaa puolia vanhempien välillä tai miellyttää vanhempia. Jakobsson-Lundin & Gavelnin mukaan ruotsalaisen Skilda världar ryhmään osallistuneiden lasten kokemuksista tehdyssä selvityksestä saatiin samanlainen tulos. Ryhmän luottamuksellisuus nousi tärkeäksi asiaksi aikaisempina vuosina ryhmiin osallistuneiden haastateltujen lasten, nuorten ja nuorten aikuisten vastauksissa. (Jakobsson-Lund & Gaveln 2009.)

Lapset ilmaisivat haastatteluissa, että heille on tärkeää, että heillä on omia, ”lasten juttuja”. Lapset mielsivät puheissa lasten eroryhmän lasten omaksi jutuksi. Pohdin asiaa siltä näkökulmalta, että lapsi voi erossa kokea voimattomuuden tunnetta, koska hän ei voi juurikaan vaikuttaa asiaan, joka mullistaa hänen elämänsä. Lapsi saattaa myös jäädä erossa jalkoihin, kun vanhempien oma kriisi vie tilaa. Ryhmässä lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja hänellä on päätäntävalta siitä mitä, millä tavoin ja kenelle hän puhuu erosta ja miten hän ilmaisee siihen liittyviä tunteita. Lasten eroryhmissä puhutaan lasten kielellä ja asioita käsitellään lasten merkityksmaailmasta, lähtökohdista ja näkökulmasta käsin. Lapsi tulee näin osalliseksi ja toimijaksi omassa asiassaan. Makkosen pro gradu tutkimuksessa (2009: 190, 191) omaelämäkerrallista kertomuksista lapsena koetusta vanhempien avioerosta tuloksena saatiin, että lapsen ääni ei erotilanteissa saa paljon tilaa vaan lapset ovat aikuisten toiminnan ”armoilla”, kun vanhempien oma kriisi vie huomion pois lapsista ja näiden tarpeista. Makkosen mukaan lasten tulisi saada tukea eron kokemiseen lapsena.

Osa vanhemmista olisi toivonut, että lasten eroryhmistä saisi enemmän tietoa, jonkinlaisen arvion missä mennään lapsen kanssa. Vanhemmat korostivat, etteivät he halua mitään juridisesti pätevää tietoa eikä yksityiskohtaista tietoa. Tämä kertoi näkemykseni mukaan huolen määrystä, joka vanhemmillä lapsista erotilanteessa oli.

Lasten puheissa merkityksellisenä näyttäytyivät ryhmän yhteiset tuotokset, jotka esiteltiin vanhemmille. Tämä tuli esille myös työntekijöiden kertomana. Kuvitteellisen rotarinarin ja kirjeen vanhemmille kautta lapset pääsivät ilmaisemaan toiveita ja ajatuksiaan vanhemmille epäsuorasti ja anonyymisti ryhmän yhdessä laatimana tuotoksena. Tämä vahvistaa sitä johtopäätöstä, että lasten on vaikea puhua kaikista eroon liittyvistä tunteistaan vanhemmille.

Vanhemmat ja myös useimmat lapset olisivat toivoneet ryhmäkertoja lisää. Vanhemmat toivat esille, että lapsilta vie aikaa päästä työskentelemään täysipainoisesti alun jännittämisen takia. Eräs vanhemmista toi myös esille, että uusia muutoksia voi tulla myös lasten eroryhmän aikana, jolloin pidempi ryhmäkokonaisuus mahdollistaisi uusien asioiden käsittelyn. Vanhemmat olisivat toivoneet enemmän mahdollisuuksia tavata toisia vanhempia ja vaihtaa vertaiskokemuksia. Vaikka aikuisille on tarjolla omia vertaisryhmiä muina palveluina, tehokasta ja asiakaslähtöistä perhe- ja työelämän yhdistämisen haasteiden ja vaikean elämäntilanteen kanssa kamppailevien perheiden kannalta katsottuna olisi tarjota mahdollisuus vanhemmille omiin tapaamisiin samassa yhteydessä, kun he tuovat lapsia heidän omiin ryhmätapaamisiinsa. Mikäli resurssit eivät riitä vanhempien ryhmien ohjaamiseen, olisi hyvä miettiä, millä tavoin vanhemmat voisivat vapaamuotoisesti tavata toisiaan ryhmäkertojen yhteydessä. Ryhmämuodossa, jossa oli rinnakkaiset vanhempien tapaamiset, vanhemmat kokivat tapaamiset erittäin hyödyllisiksi, mutta olisivat toivoneet niitä lisää, jokaisen lasten ryhmäkerran yhteyteen. Osa vanhemmista toivoi

myös seurantatapaamista, johon vanhemmat toivat myös näkökulman ryhmän vaikuttavuudesta. Ajan kuluttua nähtäisiin, miten ryhmän vaikutukset ovat jalkautuneet arkeen. Vanhempien näkemyksen mukaan lapsilla ryhmän vaikutusten näkyminen voi viedä aikaa.

Vanhempien haastatteluissa tuli esille vanhempien yhteiskunnallinen huoli palvelun saatavuudesta. Vanhemmat kokivat tärkeänä, että kaikissa kunnissa olisi lasten eroryhmiä ja että ryhmiä olisi tarjolla kaikenikäisille lapsille. Vanhemmat toivat haastatteluissa esille kokevansa, ettei yhteiskunta osallistu riittävästi palvelujen tuottamiseen ja järjestämiseen. Vanhemmat kokivat, että koska erot ovat hyvin yleisiä, yhteiskunnan pitäisi olla vahvemmin mukava palveluja tuottamassa ja järjestämässä.

Vanhemmat kokivat kehittämisen tarvetta olevan palvelusta tiedottamisessa. Vanhemmilla oli oma kokemus siitä, että lapset ja he itse olivat tulleet autetuiksi lasten eroryhmässä ja heidän mielestä oli siksi tärkeää, että kaikille perheille mahdollistuisi sama apu erotilanteessa. Haastattelussa tuli esille, että vaikka tietoa olisi tarjolla, se miten vanhemmat tiedon löytävät, on haasteellista. Kaikkien kokemus oli, että palvelun löytäminen oli sattumanvaraista tai sen etsimiseen oli täytynyt nähdä vaivaa. Vanhemmat toivat esille, että ”palveluviidakossa” kahlaaminen on erotilanteessa oleville kohtuuton vaatimus, kun omat voimavarat ovat vähissä. Myös työntekijöiden joukosta eräs haastateltava totesi tässä kohdin olevan aukon, kun monet eivät tiedä mahdollisuudesta lasten eroryhmän kaltaiseen tukeen.

Kunnallisten palveluiden ja järjestöjen yhteistyön tehostaminen ja kehittäminen olisi tarpeen, jotta palveluun ohjaaminen ja siitä tiedottaminen tehostuisi. Eron puheeksi ottamisesta täytyisi tulla ammattilaistenkin taholta luontevampaa. Erotietouden lisääminen koulutuksien kautta voisi edistää tätä asiaa. Kiianmaan mukaan lapsi selviytyy parhaiten kun hän saa ympärillä olevilta aikuisilta tukea (Kiianmaa 2008: 130). Tilanteessa, jossa vanhempien omat voimavarat ovat vähissä, tällä voi olla suuri merkitys lapsen selviytymisen ja sopeutumisen kannalta.

Lasten eroryhmiä meillä ja muualla on tutkittu vähän, jolloin palvelun käyttäjien kokemusten keräämistä ja tutkimusta tarvitaan lisää. Koen oman opinnäytetyöni tärkeäksi, koska opinnäytetöitä tai tutkimuksia lasten eroryhmistä ei ole paljon tehty. Jotta toimintaa voi kehittää, kokemustiedon kerääminen palvelun käyttäjiltä on välttämätöntä. Lasten kokemuspohjaan perustuvasta tutkimustiedosta on selkeä puute, jolloin olisi hyvä myös kehittää lasten tutkimiseen soveltuvia, lapsiystävällisiä menetelmiä. Oman opinnäytetyökokemukseni jälkeen ajattelen, että toimintatutkimus voisi soveltua hyvin lasten eroryhmien kokemusten selvittämiseen jatkossa. Myös toiminnallisten menetelmien suunnitelmallinen käyttö lasten kokemusten tutkimisen yhteydessä on varmasti hyödyllistä ja sitä paljon tehtäneenkin lapsitutkimuksen piirissä. Systemaattisempaa palautteen keräämistä kaivataan lasten eroryhmätoiminnassa. Palautteen kysyminen voisi olla lasta osallistavampaa, eikä ainoastaan rasti ruutuun tai hymynaamojen

avulla kysyttyä. Kyselytutkimus ryhmän alussa ja lopussa voisi olla suhteellisen helppo toteuttaa. Aiemmin ryhmään osallistuneiden lasten ja vanhempien kokemusten selvittäminen voisi olla hyödyllistä, kuten Ruotsissa Skilda världar ryhmistä tehdyssä selvityksessä (Jakobsson-Lund & Gaveln 2009).

Lasten eroryhmätoimintaa täytyisi juurruttaa nykyistä paremmin osaksi kunnallisia perheiden palveluja ja sen tarjontaa täytyisi lisätä. Vaikka kunnallisissa perheneuvoloissa tarjotaan ryhmämuotoista tukea, voi siihen olla pitkät jonot ja resurssit vastata tarpeeseen vähäisiä erojen yleisyyteen nähden ja perheneuvolan joutuessa priorisoimaan työtehtäviään. Rosen mukaan lasten on helpompi puhua eroon liittyvistä tunteistaan, kun läsnä on saman kokeneita vertaisia kuin kahden kesken työntekijän kanssa (Rose 2009: 222, 223). Palveluja suunniteltaessa tulisi enemmän huomioida myös, mitä lapset itse toivovat eikä ainoastaan sitä mitä aikuiset ajattelevat heidän tarvitsevan. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ja erojen yleisyyteen nähden yli sektorirajojen ylittävää yhteistyötä tarvittaisiin paljon nykyistä enemmän. Jatkotutkimuksen aiheena hyödyllisenä näen myös valtakunnallisesti lasten eroryhmiä toteuttavien tahojen kartoittamisen. Kokonaiskuvan saaminen toisi parempia edellytyksiä toimijoiden yhteistyölle ja toiminnan kehittämislle jatkossa.

9 Pohdinta

Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tutkittavien suojaan kuuluu, että tutkijan on selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät ymmärrettävällä tavalla. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla tutkittaville vapaaehtoista ja heillä tulee olla oikeus keskeyttää mukanaolonsa tai kieltää itseään koskevan aineiston käyttäminen. Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia, tietoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Tutkittavien nimettömyys on taattava, ellei identiteetin paljastamiselle ole lupa ja siitä ole erikseen sovittu. Ennen kaikkea tutkimukseen osallistuvilla on oikeus odottaa tutkijan noudattavan tehtyjä sopimuksia ja voitava luottaa tutkijan rehellisyyteen. (Tuomi 2008: 145, 146.) Opinnäytetyössä noudatin kaikkia edellä kuvattuja eettisiä periaatteita ja pyrin suojaamaan haastateltavien anonymiteetin siten, että olen poistanut litteroituja tekstejä käsitellessäni ja niitä raportoidessani haastateltavien nimet. Haastateltavien anonymiteetin suojaa lisää myös, että yhteydenpito haastateltaviin palvelun käyttäjiin tapahtui työntekijöiden välityksellä. En myöskään sisällyttänyt tekstiin koodauksia haastateltavista samasta syystä, erottelen vastaukset ainoastaan ryhmämallin perusteella silloin, kun eroavaisuuksia ilmenee tai se on muuten olennaista. Hävitin asianmukaisesti raportoinnin valmistuttua kaikki tallenteet ja muistiinpanot haastatteluista.

Lapsia haastateltaessa on kiinnitettävä eettisyyteen erityistä huomiota, koska aikuisen ja lapsen välillä on aina myös läsnä aikuisen valta-asema suhteessa lapseen. Olenkin pyrkinyt tekemään läpinäkyväksi ratkaisuni ja huomioni tämän asian suhteen aiemmassa aineiston keräämistä koskevassa luvussa tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön luotettavuutta vähentää se, että en saanut lapsilla kaikkiin kysymyksiin vastauksia. Tämä johtunee lasten haastattelemisen haasteellisuudesta, mutta myös kokemattomuudestani haastattelijana. Myös tiukat aikataulut toivat tähän omat rajoitteensa. Lasten haastattelemisessa hyötyä olisi ollut toiminnallisten menetelmien käytöstä ja lapsiin etukäteen tutustumisesta. Lasten aineiston puutteita paikkaavat vanhempien kertomat muutokset lasten käytöksessä lasten eroryhmään osallistumisen aikana. Työntekijöiden kertoma ryhmässä tapahtuneista asioista ja vanhemmilta saadusta palautteesta vahvistivat vanhempien kertomuksia. Näin triangulaatio tutkimusasetelmana lisäsi opinnäytetyön luotettavuutta.

Itselleni opinnäytetyön tekeminen oli työläs, mutta samalla mielenkiintoinen ja antoisa prosessi. Ammatilliseen kasvuuni tänä aikana liittyvät tiedon syveneminen eron vaikutuksista lapsiin ja ryhmämuotoisen tukemisen ja vertaistuellisuuden hyödyntämisen mahdollisuuksien merkityksen avautuminen ennaltaehkäisevässä työssä, mutta myös muun hoidon ja tuen rinnalla. Jäin myös pohtimaan lasten kokemusta vanhempien erossa, kuinka se joidenkin asiantuntijoiden (Wallerstein ym. 2007; Tuhkasaari 2015) mukaan on enemmän keskeinen elämäntapahtuma

kuin kriisi, jossa on alku ja loppu. Täytyisikö näin ollen asiaan kiinnittää nykyistä enemmän huomiota? Eron vaikutukset voivat näkyä tutkimusten mukaan vuosienkin viiveellä, jolloin miehen, täytyisikö vanhempien ero ottaa lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä lasten kanssa nykyistä enemmän puheeksi. Kriisejä käsitellään lasten kanssa, mutta vanhempien eron ottaminen puheeksi voi jäädä, jos se ei näytä liittyvän suoranaisesti sen hetkisiin vaikeuksiin tai lapset tai vanhemmat eivät itse sitä ota puheeksi. Tutkimusten valossa kuitenkin esimerkiksi kouluvaikeudet voivat liittyä vanhempien eroon, josta on saattanut kulua pitkäkin aika.

Pohdin myös koulun merkitystä lapsen tukemisessa erotilanteessa. Lapset ja nuoret viettävät koulussa paljon aikaa. Kiianmaan mukaan vanhempien eron uskotaan olevan yksi yleisimmistä syistä alisuoriutumiseen. Erotilanne voi aiheuttaa myös tunne-elämän ongelmia, jotka vaikuttavat sosiaaliseen elämään koulussa. (Kiianmaa 2008: 131.) Täytyisikö koulujen tämä huomioiden kiinnittää enemmän huomiota asiaan? Oppilaille, jotka oireilevat koulussa näkyvästi, tarjotaan apua, mutta hiljaiset ja sisäänpäin kääntyneet oppilaat jäävät helposti huomiotta, etenkin elleivät vanhemmat informoi koulua tilanteesta. Kansainvälistä tutkimuksia lukiessani havaitsin muissa maissa järjestettävän vanhempien eron kokeneille lapsille vertaisryhmiä paljon juuri kouluympäristössä (mm. Rose 2009). Erotilanne kotona voi vaikuttaa lapsen koulussa suoriutumiseen kuin kriisitilanne, jolloin koulujen erotietoutta olisi syytä lisätä samalla tavalla, kuten on kiinnitetty huomiota kriisitietouden lisäämiseen.

Pohdin voisiko avioero- ja eroaiheen sisällyttää yleisellä tasolla opetusohjelmaan johonkin opintokokonaisuuteen. Erojen yleisyyttä ajatellen tämä voisi olla perusteltua. Vanhempien erosta puhuminen myös niiden oppilaiden kanssa, joilla ei ole asiasta henkilökohtaista kokemusta on hyödyllistä, koska useimmilla on kuitenkin lähipiirissä joku, jota tämä koskettaa. Lapset ja nuoret saisivat ymmärrystä vanhempien eron kokeneiden tilanteeseen ja voisivat tukea näin paremmin toisiaan. Tietoa jakamalla ja asioita yleisellä tasolla käsittelemällä voitaisiin vaikuttaa asenteisiin ja helpottaa vanhempien eron kokeneiden lasten toiseuden tai erilaisuuden kokemuksen tunteita vanhempien erotilanteessa.

Lähteet:

- Aarnos, E. 2007. Kouluun lapsia tutkimaan. Havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: Ws Bookwell Oy.
- Airas, C. & Brummer, K. 2003. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Andersson, B & Grane, B. 2006. ”Mina föräldrar är skilda” Dagbok från en ”Skilda världar -grupp. Bris. Barnet rätt i samhället.
- Alasuutari, M. 2005. Miten rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelusta. Teoksessa Ruusu-vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, R. & Eronen, S. & Kallio, M. & Kanninen, K. & Kauppinen, L. & Paavilainen, P. & Salo, S. 2005. Persona 2. Kehityopsykologia. Helsinki: Edita.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus. 2.0. Osuuskunta Tampere: Vastapaino.
- Arajärvi, T. & Koski, M-L. 1986. Lapset ja aviero. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Arvola, P. & Pekkanen, T. 2009. Kuvan ja tarinan kohtaaminen lasten ryhmässä. Teoksessa Arvola, P. & Mäki, S. (toim.) Satu kantaa lasta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Arvola, P. & Mäki, S. 2009. Satu hoitaa lapsen mieltä. Teoksessa Mäki, S. & Arvola, P. (toim.) Satu kantaa lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Ayalon, O. & Flasher, A. 1997. Ketjureaktio. Lapset ja aviero .Tampere: Vastapaino.
- Bergström, M. & Modin, B. & Fransson, E. & Rajmile, L. & Berlin, M. & Gustafsson, P. A. & Hjern, A. 2013. Living in two homes - a Swedish national survey of wellbeing in 12 and 15 year olds with joint physical custody. Centre for Health Equity Studies. Stockholm University, Karolinska Institute. Bio Med Central.
- Broberg, A. & Almqvist, K. & Tjus, T. & Bergroth, R. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Personal Grata. Suomen psykologiliitto. Helsinki: Edita.
- Castren, A-M. Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. 2009. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Neuvoprojekti 2005 - 2009. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Gilman, J. & Schneider, D & Shulak, R. 2005 Children ability to cope post divorce: the effects of kids’ turn intervention program on 7 to 9 year old. Journal of divorce and remarriage. 42: 3 – 4, 109 – 126.
- DJ Maes, S. & De Mol, J. Buyesse, A. 2012. Childrens experiences and meaning construction on parental divorce: a focus group study. Ghent University. Childhood 19(2) 266 - 279. Belgium: Sage.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro.
- Eskola, J. 2007. Teemahaastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. 2009. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Neuvoprojekti 2005 - 2009. Helsinki: Hakapaino Oy.

Harju, A. 2010. Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta. Sivistysliitto kansalaisfoorumi SKAF Ry. Kokemäki: Satakunnan painotuote.

Haverinen, T. 2015. Taikuriryhmien intensiiviryhmän ohjelma. Email tina.haverinen@suomenkasper.fi 23.4.2015. Tulostettu 30.11.2015.

Helenius, T. 2004. Sureva kaipaa huomiota. Teoksessa Yhdessä suru on helpompi kantaa. Opas lasten ja nuorten sururyhmän ohjaajille. Tuettu suru-projekti. Suomen Mielenterveysseura. SMS-tuotanto Oy. Lohja: Visuviestintä Oy.

Himberg, L. & Laakso, J. & Peltola, R. & Näätänen, R. & Vidjesskog, J. 2002. Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. Porvoo: Bookwell Oy.

Holmberg, T. 2000. Lapset ja perheväkivalta. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. Stakes. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti. Lasten Keskus. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus ajien kokemuksesta. Psykologian, sosiaalitieteen ja filosofian laitos. Väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Hokkanen, L. 2014. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianaajon edellyttämät toiminnot. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Yliopistopaino.

Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. A-Klinikasäätiö. Perho-projekti. A-klinikasäätiön raporttisarja nro 48. Lasten Keskus. Saarijärven Offset: Saarijärvi.

Hyväri, S. & Nylund, M. 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Laine, T. & Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Tammi.

Jakobsson-Lund, A. & Gaveln, I. 2009. Skilda världar. Tio år med en gruppverksamhet för barn som har skilda föräldrar. Rapport nro 2009: 4. FoU Västernorrland.

Jantunen, E. 2010. Vertaistuki masentuneiden osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Laine, T. & Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jantunen, E. 2008. Osalliseksi tuleminen - masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria. Tampereen yliopisto, Lääketieteen tiedekunta. Hoitotieteen laitos. Lisensiaatintutkimus. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tutkimukset 18. Tampere: Juvenes Print Oy.

Juusola, M. 2008. Kahden kodin kansalainen. Ohjelmisto eroperheiden lasten ja varhaisnuorten ryhmille. Poikien ja tyttöjen keskus. Lasten keskus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Kallilala, M. 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: Werner Södertsrom Osakeyhtiö.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy.

- Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja taapamisriidoissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen Yliopisto. Psykologian laitos. Tampere: Yliopistopaino Oy.
- Kauppinen, Niina. 2013. Eronjälkeinen selviytyminen ja hyvä yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Ammatillinen lisensiaattitutkimus. Turun Yliopisto. Turku: Yliopistopaino Oy.
- Keskinen, V. & Högnappa, S. 2014. Kahden kodin lapset - ”Kummankin kaa”. Helsingin kaupunki. Tietokeskus. Työpapereita 2014: 4.
- Kiianmaa, K. 2008. Hyvä ero. Uusi elämä. Porvoo: Bookwell Oy.
- Kinanen, M. 2009. Surusäkki. Vertaisryhmätyöskentelyä lasten sururyhmille. Poikien ja tyttöjen keskus. LK-kirjat. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Yleutiset. 26.8.2010. Viitattu 7.12.2015
- Ketonen, M. & Meritie, A. & Pitkänen, M. 2013. Eroperheen kahden kodin lapset - projektin loppuraportti 2011 - 2013.
- Kontula, O. 2013. Yhdessä vai erikseen. Väestöliiton perhebarometri 2013.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliiton Neuvoprojektin julkaisuja. Helsinki: Libris Oy.
- Laimio, A. & Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta - Kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Holm, J. & Huuskonen, P. & Jyrkämä, O. & Karnell, S. & Laimio, A. & Lehtinen, I. & Myllymaa, T.. & Vahtivaara, J-M. Vertaistoiminta kannattaa. Aspa säätiö. Kotka: SOLVER palvelut Oy.
- Lapsen paras etusijalle eropalveluissa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja. 2010: 4. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Lehtinen, T. & Lähti, T. 20011. Entäs minä. Erosurun palasista ehjäksi tarinaksi. Lasten eroryhmän käsikirja.
- Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Makkonen, A. 2009. Lasten selviytymien vanhempien avi(o)erosta tekstien perusteella. Pro gradu. Sosiaalityön laitos. Tampereen Yliopisto. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Makkonen, A. 2009. Aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien erosta. Teoksessa Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Neuvoprojekti. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset. Miten tuen lasta vanhempien erossa. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen. 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Lastensuojelun keskusliitto. Neuvoprojekti. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Mykkänen- Hänninen, R. 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalita. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Niemelä, S. 2012. Taikurikin saa voimansa yleisöltään. Teoksessa Niemelä, S. & Kääriäinen, A. Millan isä ja äiti eroavat - miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Helsinki: Hakapaino Oy.

Niku, A. & Sarinko, E. Vertaistukena sururyhmä. Teoksessa Laimio, A. 2004. (toim.). Yhdessä suruo on helpompi kantaa. Opas lasten ja nuorten sururyhmien ohjaajille. Tuettu suruprojekti. Suomen Mielenterveysseura. SMS-tuotanto Oy. Lohja: Visuviestintä Oy.

Nurmela, M. L. 2012. Tukeva 2. Lappi/Rovaseudun hanke. Perhekeskeistä ryhmämuotoista tukea kouluikäisille loppuraportti.

Nurmi, J-E. & Ahonen, T. & Lyytinen, H. & Lyytinen, P. & Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: Wsoypro Oy.

Nurmiranta, H. & Leppämäki, P. & Horppu, S. 2012. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Nylund, M. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Matthies, A-L & Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Nylund, M. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Matthies, A-L. & Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) Välittävät verkostot. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nylund, M. 2005. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, M. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Pantila, R. Kahden kodin lapsuus. 2005. Katsaus lapsen vuorottelevan asumisen kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen. Socca:n ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 2005. Helsingin kaupunki: Helsingin digipaino.

Parkkonen, E. 2005. Hiertävästä hiekanjyvistä helmi. Kokemuksia taideterapeuttisista menetelmistä Myrmyrmanin pommiräjähdyksen uhrien ja omaisten auttamisessa. Suomen taideterapiayhdistys ry:n teemajulkaisu. Forssa: Forssan Kirjapaino.

Parviainen, Maaret. 2007. Luovasti siltaa sisimpään. Teoksessa Heikkinen, A. & Levamo, P. & Parviainen, M. & Savolainen, A. Näe minut - kuule minua. Kokemuksia ryhmästä. Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja nro 11. Helsinki: Yliopistopaino.

Pellepoer-Gunnik. H. A. & Van der Valk, I. E. & Branje, T.J. S. & Van Doorn, M. D., & Dekovic, M. 2015. Effectiveness and moderators of the preventive intervention Kids in Divorce Situations: A randomized controlled trial. Journal of family psychology. October 2015. 799 - 805.

Poijula, S. 2007. Lapsi ja kriisi. Helsinki: Kirjapaja.

Poijula, S. Lapsi ja kriisi. 2016. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja.

Rantakallio, E. 2012. Vanhempien eron kokeneiden lasten tukeminen Taikuri-vertaistukiryhmissä. Teoksessa Aapola-Kari, S. & Nivala, A. & Tonttila, T. (toim.). Nuoren tukeminen vanhempien erotessa - tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Forssa: Forssaprint Oy.

Ranssi-Matikainen, H. 2012. Yhdessä sittenkin. Kokemukset erokriisistä, vertaistuesta ja muutoksesta parisuhteessa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja. 116. Porvoo: Bookwell Oy.

Regev, R. & F. Ehrenberg, M. 2012. A pilot study of a support group for children in divorcing families: Aiding community program development and marking pathways to resilience. Journal of divorce. 53: 220 - 230. Taylor and Francis Group. LLC.

Rose, S. R. 2009. A review of effectiveness of group work with children of divorce. Department of social work. Fairfax, Virginia: George Mason University. Usa.

Saari, S. 2003. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Otava: Helsinki.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteen ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinkkonen, J. 2015. Yle uutiset 22.11.2015. Viitattu 7.12.2015

Skerfving, A. & Johansson, F. & Elgan, T. E. 2014. Evaluation of support group for children in troubled families: Study protocol for a quasi-experimental control group. Stockholm: Stockholm County Council Health Care Provision and Karolinska Institute.

Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i risksituationer: kartläggning av selektiv prevention i 25 kommuner. 2012. Statens folkhälsoinstitut.

Taitto, A. 2002. Huomaa lapsi. Päihdeongelma perheessä. Opaskirja lasten ja vanhempien vertaisryhmien vetäjille. Lasten keskus. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Taskinen, S. 2001. Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes. Oppaita 46. Gummerrus Kirjapaino Oy: Saarijärvi. Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. 2008. Tutki ja luen. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuhkasaari, P. 2015. Lapsi ei unohda vanhempien eroa. Yle.fi. Haastattelu. Julkaistu 25.9.2015. Yle.fi. Viitattu 2.12.2015.

Vanhemmuus ei pääty eroon. 2013. Neuvokeskus. Vanhemman opas. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon. Ensi- ja turvakotien liitto. Neuvokeskus. Toinen, uudistettu painos.

Vilen, M. & Leppämäki, P. & Ekström, Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö WSOY.

Vuorinen, M. & Särkelä, R. & Perälähti, A. & Peltosalmi, J. & Londen, P. 2004. Paikkansa pitävät. Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Wallerstein, J. S. & Blakeslee, S. 1991. Avioeron jälkeen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Wallerstein, J. & Lewis, J. & Blakeslee, S. 2007. Avioeron perintö. Eron lapset aikuisina. Therapiea säätö. Vaajakoski: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Viinamäki, L. 2007. Triangulaation perusidea ja soveltamisen lyhyt historia. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Ylönen, H. 2007. Teoksessa Ylönen, H. (toim.) Satulaivan matkassa - sadut lapsen apuna vanhempien erotessa. Suomen kasvatus ja perheneuvontaliitto Ry. Porvoo: Kirjapaino Uusimaa.

www.bris.se

www.suomenkasper.fi

www.neuvokeskus.fi

www.vaestoliitto.fi

www.turvakotienliitto.fi

Kuvat

Kuva 1: Ranssi-Martikaisen (2012) teoriaa mukaillen laadittu kuvio vertaistuen prosessista	25
Kuva 2: Juusolan (2009) teoriaa mukaillen laadittu kuvio lasten eroryhmistä	27
Kuva 3: Entäs minä - mallin lasten- ja vanhempien ryhmäkertojen teemat (Ketonen ym. 2013)	35
Kuva 4: Esimerkki Taikuriryhmämallin intensiiviryhmän ohjatusta toiminnasta (Haverinen 2015)	38
Kuva 5: Viinamäen (2007) teoriaa mukaillen laadittu kuvio triangulaatiosta	44
Kuva 6: Esimerkki aineiston alkuperäisen ilmaisun pelkistämisestä	51
Kuva 7: Esimerkki aineiston analysoinnista	52

Liitteet

Liite 1 Sopimus opinnäytetyöstä	98
Liite 2 Tiedote vanhemmille	99
Liite 3 Suostumuskaavake	100
Liite 4 Tiedote vanhemmille	101
Liite 5 Vanhempien haastattelurunko	102
Liite 6 Lasten haastattelurunko	104
Liite 7 Työntekijöiden haastattelurunko.....	105

Liite 1 Sopimus opinnäytetyöstä

SOPIMUS OPINNÄYTETYÖN TEKEMISESTÄ NEUVOKESKUKSEN JA LAHDEN ENSI- JA TURVAKOTIYHDISTYKSEN KANSSA

Laurean Sosionomi Yamk opiskelija Jaana Myllyoja on sopinut Neuvokeskuksen sekä sen koordinoiman eroauttamisen yhteistyöverkoston kanssa opinnäytetyön tekemisestä lasten eroryhmistä sekä siihen liittyvästä yhteistyöstä. Tarkoituksena on selvittää lasten, aikuisten sekä työntekijöiden kokemuksia alakouluikäisten lasten eroryhmistä.

Opinnäytetyössä käytettävää aineistoa varten Jaana Myllyoja haastattelee 1-2 Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen eroauttamisen lasten eroryhmiin osallistuneiden lasten vanhempien ryhmää sekä yhden ryhmään osallistuneen lasten ryhmän. Opinnäytetyössä käytetään aineistona mahdollisesti myös aiemmin Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen lasten eroryhmistä kerättyjä asiakaspalautteita. Haastateltavat työntekijät ovat Lahden ensi ja turvakotiyhdistyksen työntekijöitä sekä pääkaupunkiseudun alakouluikäisten lasten eroryhmien parissa työskenteleviä työntekijöitä.

Kaikkiin haastatteluihin sekä asiakaspalautteen käyttämiseen tutkimustarkoituksessa kysytään asianomaisten lupa kirjallisesti tai sähköpostitse sekä lasten haastatteluun vanhempien kirjallinen lupa. Haastattelut nauhoitetaan. Tällä tavoin kerättyä aineistoa käsittelee ainoastaan opinnäytetyön tekijä Jaana Myllyoja, joka aineistoin purettuaan hävittää sen asianmukaisesti. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on joulukuu 2015.

Allekirjoitukset

Liite 2 Tiedote vanhemmille

Hei,

Opiskelen sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Tikkurilan Laurea ammattikorkeakoulussa. Olen koulutukseltani sosionomi ja minulla on pitkä työkokemus lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä parissa työskentelystä.

Ylemmän ammattikorkeakoulun tutkintoon liittyvän opinnäytetyön teen lasten eroryhmiin liittyen. Aihe kiinnostaa minua, koska eroauttamisen työmuotoja tulisi mielestäni tehdä laajemmin tunnetuksi. Koen erityisen tärkeänä, että palveluiden käyttäjät ovat itse mukana palveluiden kehittämisessä. Siksi haluaisin selvittää ryhmämuotoisella haastattelulla teidän kokemuksianne vanhempina lasten eroryhmään osallistumisesta ja minkälaisia mahdollisia vaikutuksia sillä on ollut teidän arkenne sekä mitä mahdollisia kehittämisen tarpeita teidän kokemusten pohjalta toiminnassa on. Minulle tärkeää olisi myös saada lasten ajatuksia ja kokemuksia esille ryhmään osallistumisesta ja kysynkin lupaa myös haastatella lapsianne ryhmänä. Lasten haastattelutilanteeseen mukaan tulisi mahdollisuuksien mukaan tuttu ryhmänohjaaja ja haastattelun toteuttamisessa otettaisiin luonnollisesti lasten ikätaso huomioon.

Haastattelujen toteutuessa pyrimme suunnittelemaan haastattelutilanteiden käytännön toteutuksen yhdessä ryhmän ohjaajien kanssa mahdollisimman helpoksi teille oman arkenne sujuvuuden kannalta. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisen voi myös milloin tahansa perua.

Ryhmämuotoisen haastattelun on tarkoitus olla vapaamuotoista keskustelua teemojen mukaan. Haastattelujen arvioitu kesto on 45 - 90 min, lasten kohdalla arvioitu aika on lyhempi. Haastattelut nauhoitetaan. Purettuani haastatteluaineiston hävitän nauhoitukset. Opinnäytetyön kirjallisen raportoinnin teen muodossa, josta haastatteluihin osallistuneet eivät ole millään tavoin tunnistettavissa. Opinnäytetyötä varten olen haastatellut myös muita lasten eroryhmään osallistuneita lapsia ja vanhempia toiselta paikkakunnalta.

Mikäli haluatte kysyä minulta lisää asiasta, vastaan mielelläni kysymyksiin. Voitte lähettää minulle sähköpostia tai jättää sinne yhteydenottopyynnön. Olisin kiitollinen, mikäli harkitsette haastatteluihin osallistumista.

Suostuessanne haastatteluun, vanhemmalta, jota ei tavata, pyydetään sähköpostitse lupa lapsen haastatteluun.

Ystävällisin terveisin Jaana Myllyoja

Liite 3 Suostumuskaavake

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA:

Laita rasti viivalle mikäli suostut vanhempien haastatteluun, lasten haastatteluun sekä suostut siihen, että aineistoa käytetään Yamk opinnäytetyössä.

Suostun vanhempien haastatteluun: _____

Suostun lapsen haastatteluun: _____

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Liite 4 Tiedote vanhemmille

Hei,

Opiskelen sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulun koulutusohjelmassa Tikkurilan Laureassa. Olen koulutukseltani sosionomi ja minulla on pitkä työkokemus lasten ja nuorten ja heidän perheidensä parissa työskentelystä.

Ylemmän ammattikorkeakoulun tutkintoon liittyvän opinnäytetyön teen lasten eroryhmiin liittyen. Aihe kiinnostaa minua, koska eroauttamisen työmuotoja pitäisi mielestäni tehdä laajemmin tunnetuksi. Koen erityisen tärkeänä, että palveluita käyttävät ovat itse mukana palveluiden kehittämisessä. Siksi haluaisin selvittää ryhmämuotoisella haastattelulla teidän kokemuksianne vanhempina lasten vertaisryhmätoiminnasta ja minkälaisia mahdollisia vaikutuksia sillä on ollut teidän arkeenne sekä mitä mahdollisia kehittämisen tarpeita teidän kokemustenne pohjalta ryhmämuotoisessa eroauttamisessa on. Minulle tärkeää olisi myös saada lasten ajatuksia ja kokemuksia esille ja kysynkin lupaa myös haastatella lapsianne ryhmänä. Lasten haastattelutilanteeseen mukaan tulisivat tutut ryhmänohjaajat ja haastattelun toteuttamisessa otettaisiin luonnollisesti lasten ikätaso huomioon.

Haastattelujen toteutuessa osallistumisen pyrin tekemään mahdollisimman helpoksi teille ja sopimaan haastattelut Lahden ensi- ja turvakotien liiton tiloihin ajankohtina, jolloin teillä muutenkin olisi tapaaminen. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisen voi myös milloin tahansa perua. Ryhmämuotoisen haastattelun on tarkoitus olla vapaamuotoista keskustelua teemojen mukaan. Haastattelujen arvioitu kesto on 45 - 90 min. Haastattelut nauhoitetaan. Purettuani haastatteluaineiston hävitän nauhoitukset. Opinnäytetyön kirjallisen raportoinnin teen muodossa, josta haastatteluihin osallistuneet eivät ole millään tavoin tunnistettavissa.

Mikäli haluatte asian tiimoilta kysyä lisää, vastaan mielelläni kysymyksiin. Voitte lähettää minulle sähköpostia tai jättää sinne yhteydenottopyynnön. Olisin kiitollinen, mikäli harkitsette haastatteluihin osallistumista.

- Vanhempien 3 ryhmäkerta to xxxx klo. 17- 18.00
- Samanaikaisesti lasten ryhmämuotoinen haastattelu ,
- klo. 18-19. Vanhempien ryhmämuotoinen haastattelu. Ohjaajat huolehtivat lapsista. Ohjelmassa mukavaa askartelua, iltapalaa, leikkiä ym.

Liite 5 Vanhempien haastattelurunko

VANHEMPIEN RYHMÄN KYSYMYKSET

1. Eroryhmän sisältö

- Mitä odotuksia sinulla oli lasten eroryhmän suhteen?
- Millaista tukea olet saanut eroryhmästä lapsen tukemiseen? Mitä konkreettisia keinoja olet saanut lapsen tukemiseen?
- Mitä mieltä olet eroryhmän materiaalista?
- Mikä on ollut lastasi ja omaa vanhemmuuttasi ajatellen ryhmässä hyvää? Onko jotain mitä muuttaisit?
- Mitä mieltä olet aikuisten tapaamisista lasten ryhmien yhteydessä?
- Mitä kertoisit tuntemallesi eroavalle henkilölle eroryhmästä, mikäli hän harkitsisi ryhmään osallistumista omalla kohdallaan?
- Mikä oli merkityksellisintä/tärkeintä ryhmässä?
- Mitä ajattelet ryhmän ohjaajista?

2. eroryhmän vaikutukset

- Millaista tukea olet saanut lasten eroryhmästä eron jälkeiseen vanhemmuuteen?
- Millä mielellä lapsi on lähtenyt ryhmätapaamisiin?
- Muutitko jotain toimintatapoja vanhempana ryhmästä saadun tiedon/kokemuksen perusteella?
- Millaisia vaikutuksia olet havainnut eroryhmään osallistumisella olleen lapsen arjessa/selviytymisessä, myönteisiä/haitallisia?
- Oletko käyttänyt materiaalia kotona lapsen kanssa tai onko lapsi käyttänyt jotain ryhmässä opittua?
- Millä tavoin lapsi puhunut kotona eroryhmissä käsitellyistä asioista tai millä tavoin muuten asiat ovat tulleet esiin lapsen käyttäytymisessä?

3. Vertaisuus

- Minkälainen merkitys on ollut kohdata samassa tilanteessa olevia vanhempia?
- Opitko jotain toisilta vanhemmilta?
- Millaisena olet kokenut lasten eroryhmän vertaisuuden merkityksen lapsesi kohdalla? onko lapsi tuonut kotona puheissaan esille vertaisuuden merkitystä ryhmässä?

4. Kehittämisideat

- Mikä lasten eroryhmässä oli hyvää?
- Onko jotain mitä muuttaisit eroryhmätoiminnassa?
- Onko jotain mitä poistaisit tai lisäisit tai muuttaisit lasten ryhmän sisällöstä ja materiaaleista?
- Mitä mieltä olet eroryhmän kestosta kerroittain/kokonaisuutena?
- Mitä mieltä olet muista järjestelyistä?
- Toivoisitko jatkossa tukea? Jos toivot, minkälaista tukea?
- Onko jotain ajatuksia, jolla eroryhmätoimintaa voisi kehittää?
- Mitä ajattelet lasten eroryhmätoiminnasta laajemmin ajateltuna?

Liite 6 Lasten haastattelurunko

LAPSIRYHMÄN KYSYMYKSET

1. Ryhmän sisältö

- Mitä ajattelit, kun kuolit ryhmästä?
- Miltä tuntui puhua omasta perheestä muille?
- Mikä auttoi puhumista?
- Mitä hyvää/huonoa ryhmässä?
- Mitä mieltä olet aikuisista ryhmässä?
- Jos sinulla olisi kaveri/ystävä, jonka vanhemmat ovat eronneet ja hän kertoisi sinulle menevänsä lasten eroryhmään, mitä kertoisit hänelle ryhmästä?

2. Eroryhmän vaikutukset

- Onko jostakin asiasta mistä ryhmässä on puhuttu ollut apua kotona/ asia joka on lohduttanut kun olet ollut surullinen/vihainen?
- Oletko käyttänyt ryhmässä tehtäviä/keinoja/toiminnallisia menetelmiä kotona jomman kumman vanhemman luona? Jos olet, millä tavoin se on auttanut?
- Millä tavoin ryhmässä olo on auttanut sinua?
- Onko ryhmään osallistumisesta ollut sinulle harmia? jos on, niin mitä tai millä tavoin?
-

3. Vertaisuus

- Miltä tuntui puhua muiden lasten kanssa?
- Miltä muiden kertomukset omista tunteista ja ajatuksista tuntuivat?
- Millä tavoin toisista ryhmän lapsista oli sinulle apua?
- Oletko oppinut jotain toisilta lapsilta?
- Oliko jollakin toisella lapsella samanlaisia tunteita/kokemuksia kuin sinulla?
- Saitko ryhmässä tilaisuuden kertoa, mitä sinulla on mielessä ryhmässä?

4. Kehitysideat

- Onko sinulla ajatuksia siitä, millä tavoin sinun mielestäsi eroryhmää voisi muuttaa paremmaksi?

-

Liite 7 Työntekijöiden haastattelurunko

TYÖNTEKIJÖIDEN KYSYMYKSET

1. Ryhmien sisältö

- Ryhmien kuvaus alkuun/mitä kautta ryhmiin hakeudutaan?
- Mikä on vanhempien ryhmien tarkoitus?
- Alkutapaamisen/loputapaamisen merkitys?
- Huomioitavaa ryhmään osallistujia valitessa/kriteerit ryhmään valikoitumiselle?
- Millaisia ryhmän kiinteyttä ja toimivuutta edistäviä elementtejä ryhmän rakenteissa on?
- Millä tavoin toiminnallisia menetelmiä käytetään ryhmässä?
- Materiaalipaketin merkitys/materiaalin merkitys?
- Mitä hyvää/toimivaa, mitä huonoa/ei toimivaa?
- Millä tavoin lapset/vanhemmat voivat vaikuttaa ryhmien sisältöön?
- Millaisia haasteita ryhmän vetämisessä on?
- Millaisia esteitä/haasteellisia tilanteita on tullut eteen?

2. Ryhmien vaikutus

- Millä tavoin ryhmät ovat auttaneet lasta?
- Millaisista asioista huomaa, että ryhmä on auttanut lasta?
- Millaiset asiat ovat voineet estää ryhmän tarkoituksenmukaista toimintaa?
- Millaiset asiat edesauttavat ryhmän hyötyjä lapsen auttamisessa?
- Millainen merkitys vanhempien tapaamisilla on?
- Millainen merkitys on vanhemman ja lapsen yhteistapaamisilla ryhmien alussa/loppussa?
- Millä tavoin näet eroryhmien merkityksen?
- Mitä vanhemmat/lapset ovat kertoneet ryhmän vaikutuksista?
- Mitä palautetta olette saaneet vanhemmilta/lapsilta lasten ryhmistä/vanhempien ryhmistä?
- Kertovatko lapset vanhemmille mitä ryhmissä tapahtuu? Kyselevätkö vanhemmat ohjaajilta?
- Toiminnallisuuden merkitys?
- Toteuttavatko lapset ryhmien toiminnallisia harjoitteita kotona?

3. Vertaisuuden merkitys

- Millä tavoin vertaisuus tulee esille ryhmissä lasten kesken?
- Millä tavoin vertaisuuden merkitys on tullut esiin lapsissa? Entä vanhemmissa?
- Millä tavoin ryhmän ohjaajana olet pyrkinyt hyödyntämään vertaisuutta? Millä tavoin ryhmän rakenne/sisältö palvelee vertaisuuden hyödyntämistä?
- Millainen merkitys vertaistuellla on lapsen omassa eroprosessissa?
- Tapahtuuko ryhmissä luonnollista verkostoitumista?
- Mikä on eri vaiheessa eroprosessia olemisen merkitys vertaisuuden kokemiselle lasten kesken?
- Kommentoivatko lapset toisten kokemuksia?

4. Lapsen ikätason vaikutus

- Miten ikätasoon liittyviä tekijöitä on mielestänne otettu huomioon ryhmän sisältöä suunniteltaessa?
- Millä tavoin lapsen ikätaso huomioidaan ryhmien ohjauksessa?
- Millä tavoin ikätaso näyttäytyy ryhmäytymisessä/vertaisuudessa?
- Millä tavoin eri-ikäisyys näyttäytyy ryhmissä?

5. Kehittämisideat

- Millä tavoin lasten eroryhmiä/lasten eroryhmätoimintaa laajemmin voisi kehittää?
- Mitä kehittämisen haasteita näet omassa ryhmänohjaajan toimimisessa?
- Mitä kehittämisen tarvetta näet ryhmissä?
- Onko vanhemmilta lapsilta tullut toiveita ryhmien kehittämisen suhteen?